

91-135a2

Directoraat-Generaal
voor
Culturele Zaken

Bedreigd Cultuurbezit

Bijlagen:
Hoofdrapportages
van de
deelonderzoeken

DELTA
CULTURBEHOUD

351.852.1:351.852.12:7.025:008:069.5(061)

Ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

91-135a2

Directoraat-Generaal
voor
Culturele Zaken

Directie Beleidszaken
Cultuurbeheer (DBC)

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Deel 2

Bedreigd Cultuurbezit Bijlagen:

hoofdrapportages van de
deelonderzoeken

Inventarisatie van achterstanden in
collectiebeheer en -behoud
bij musea en rijksarchieven

Deltaplan voor het Cultuurbehoud

INHOUDSOPGAVE BIJLAGEN

- Bijlage 1: Collectie-administratie van (rijks)musea.
Inventarisatie van achterstanden in de
collectie-administraties en in procedures ten
aanzien van die administratie bij (rijks)musea.

Research voor Beleid bv, Leiden, oktober 1990
- Bijlage 2: Inventarisatie van maatregelen en kosten in het
kader van passieve conservering m.b.t.
rijksmusea, rijksarchieven en ondersteunende
instellingen.

Centrale Directie Apparaatzorg, Ministerie van
WVC, Rijswijk, oktober 1990
- Bijlage 3: Onderzoek naar achterstanden conservering en
restauratie van rijkscollecties.

Bureau Managementontwikkeling en -
ondersteuning, Rijswijk, oktober 1990
- Bijlage 4: Achterstanden op het gebied van actieve en
passieve conservering bij niet-rijksmusea.

Intomart Qualitatief bv, Hilversum, oktober 1990
- Bijlage 5: Tussenrapportage door Rijksarchiefdienst en
Koninklijke Bibliotheek over het proefjaar
massaconservatie ten behoeve van het Deltaplan
voor het Cultuurbehoud,
's-Gravenhage, oktober 1990
- Bijlage 6: Definitie van begrippen (Deltaplan voor het
Cultuurbehoud, Plan van aanpak, 2e druk)
- Bijlage 7: Selectiecriteria Collecties
- Bijlage 8: Behoud papieren materialen in archieven en
bibliotheeken. Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990
21 443, nr. 2.

BIJLAGE 1

COLLECTIE-ADMINISTRATIE VAN (RIJKS)MUSEA

Deel I Inventarisatie van achterstanden in de collectie-administraties en
in procedures ten aanzien van die administratie bij (Rijks)musea

Drs. P.M. Verhaak

Drs. E.M.M. Verberg

621

Leiden, 4 oktober 1990

INHOUDSOPGAVE

	<u>Pag.</u>
Voorwoord	
Samenvatting	iv
1. Inleiding	9
2. Uitvoering inventarisatie, theorie en praktijk	14
2.1. Inleiding	14
2.2. Object van onderzoek; 22 Rijksmusea en een diversiteit aan deelcollecties	14
2.3. Afbakening onderzoekdomein	15
2.4. Collectie-administratie	16
2.5. Basisnormen voor collectie-administratie	18
2.6. Achterstand gerelateerd aan de basisnormen voor collectie-administratie	20
2.7. Kwantificering van de achterstand	23
2.8. De bruikleenregistratie	26
2.9. Kostenberekeningen	27
3. Achterstanden in de collectie-administratie	28
3.1. Inleiding	28
3.2. Achterstand gerelateerd aan de basisnormen	28
3.3. Materiële staat en historisch gebruik	30
3.4. Wensen ten aanzien van documentatie	31
3.5. Aggregatie op het niveau van typen deelcollecties	31
Bijlage 1	41
Bijlage 2	52
Bijlage 3	56

SAMENVATTING

In opdracht van het Ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur is door Research voor Beleid onderzoek verricht naar de achterstanden in de collectie-administratie bij Rijksmusea.

Het onderzoek maakt deel uit van het Plan Cultuurbehoud zoals dat onlangs van start is gegaan.

De onderhavige rapportage is het verslag van de inventarisatie van de achterstanden in collectie-administratie van 22 instellingen. Het betreft 16 Rijksmusea, 3 ondersteunende Rijksinstellingen en 3 musea die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd.

Te zamen zijn 191 deelcollecties onderzocht.

Deze inventarisatie had tot doel vast te stellen:

- in welke mate er procedures zijn die de juistheid en het behoud van de administratie waarborgen;
- in welke mate de collectie-administratie voldoet aan de basisnormen die zijn opgesteld door het departement.

Basisnormen voor collectie-administratie

De basisnormen voor collectie-administratie zijn door het departement opgesteld. In overleg met de directeuren van de musea zijn ze definitief vastgesteld.

De normen hebben betrekking op de inhoud van de administratie en op procedures voor het bijhouden en behoud van de administratie.

De procedurele eisen zijn:

- scheiding tussen de verantwoordelijkheden voor beheer en administratie van de collectie;
- periodieke fysieke controles van de administratie;
- voorziening(en) voor het behoud van de administratie;

De inhoudelijke eisen zijn:

- het object moet identificeerbaar zijn;
- de actuele verblijfplaats van het object moet bekend zijn;
- eigendom, wijze van verwerving en eventuele bijzondere voorwaarden verbonden aan verwerving moeten bekend zijn.

Ten behoeve van de gegevensverzameling zijn de abstracte eisen vertaald in variabelen aan de hand waarvan de achterstand kon worden geïnventariseerd.

ACHTERSTANDEN IN DE COLLECTIE-ADMINISTRATIE

Achterstanden ten aanzien van de procedurele normen

Geen enkel museum komt voor alle deelcollecties aan de procedurele normen tegemoet. De omvang van de achterstand is verschillend.

Een infrastructuur voor het waarborgen van basale registraties en inventarisatie in de toekomst is bij ongeveer de helft van de musea niet aanwezig. Aan deze constatering zijn in het kader van dit onderzoek geen financiële conclusies verbonden, maar het is duidelijk dat een goed functionerende administratie voorzien van de benodigde infrastructuur een vereiste is voor het wegwerken van de geconstateerde achterstanden ten opzichte van de inhoudelijke normen en het waarborgen van adequate registraties in de toekomst.

In een aantal gevallen kan dit betekenen dat de formatie van een museum structurele uitbreiding behoeft.

Achterstand gerelateerd aan de inhoudelijke normen

De achterstanden van de afzonderlijke musea zijn in kaart gebracht aan de hand van een optelsom van de stand van zaken per deelcollectie.

Tevens heeft een aggregatie naar type deelcollectie plaatsgevonden.

De volgende typen zijn onderscheiden:

1. Archeologie.

Dit type deelcollectie omvat ruim 95.000 objecten. Er is sprake van achterstand in basisregistratie (objecten zijn niet geregistreerd), ontoereikende identificatiegegevens en het ontbreken van standplaatsgegevens. Om de gevonden achterstanden weg te werken is naar schatting ruim vijf en een half jaar werktijd nodig (effectieve tijd, om mensjaren te berekenen moet het cijfer met 1.3 worden vermenigvuldigd)

2. Munten en Penningen.

Dit type deelcollectie omvat in totaal bijna 198.000 objecten. De achterstand bij dit type betreft vooral ontoereikende identificatiegegevens. De totale achterstand wordt geraamd op bijna 7 jaar.

3. **Sculpturen.**

Bij de bijna 8000 sculpturen ontbreekt, indien er sprake is van achterstand, vaak een basisregistratie. De totale achterstand is in circa 1 jaar weg te werken.
4. **(Wetenschappelijke) instrumentaria en gereedschappen.**

Deze categorie omvat in totaal ruim 89.000 objecten. Geconstateerde achterstanden hebben vooral betrekking op onvolledigheid van de registratie. De totale achterstand bedraagt circa negen jaar.
5. **Kunstnijverheid/toegepaste kunst.**

Dit type deelcollectie is een samenstel van vele kleine collecties. In totaal zijn 41 van de 191 deelcollecties in deze categorie ondergebracht, terwijl de totale omvang zich "beperkt" tot 150.000 objecten. Ruim de helft van de kosten van 21 effectieve werkjaren zijn nodig voor het basaal registreren van objecten.
6. **Schilderijen.**

De bijna 15.000 schilderijen zijn veelal niet voorzien van een standplaatsregistratie. De totale achterstand wordt geraamd op enkele maanden.
7. **Werken op papier.**

Deze omvangrijke deelcollectie omvat bijna 2 miljoen objecten en bijna 6000 meter boeken, tijdschriften en handschriften. Onder de werken op papier vallen ook de bibliotheken van de diverse musea. Ten aanzien van de bibliotheken is door de musea een selectie gemaakt van objecten die tot de collectie horen en objecten (bv. handboeken, lopende jaargangen tijdschriften) die niet als zodanig worden beschouwd. Laatstgenoemde objecten zijn niet bij het onderzoek betrokken.

Ook archieven zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Voor archieven gelden andere normen voor ontsluiting en administratie dan voor de overige objecten.

Dit type deelcollectie heeft met name op het vlak van basale registratie een achterstand. Een dertigtal deelcollecties (van de 56) is in het geheel niet geregistreerd. De totale achterstand wordt geraamd op 109 jaar.
8. **Fotografie.**

De fotografie is apart gehouden van de "werken op papier" aangezien zij in de meeste musea apart wordt behandeld. Bij deze collecties (in totaal bijna 240.000 objecten) is sprake van relatief hoge kosten (35 jaar) om een aantal niet geregistreerde collecties alsnog te registreren.

9. Varia.

De collecties varia bevatten in totaal zo'n 14.000 objecten. Indien er sprake is van registratieachterstand betreft dat met name het onvolledig zijn van de identificatiegegevens. De totale kosten worden geraamd op bijna 2 jaar.

10. Natuurhistorische objecten.

Dit type collectie bevat in totaal bijna 3 miljoen objecten en groepen van objecten. Het gaat om zowel taxonomische groepen als verzamelingen die om reden van geografische herkomst en/of verzamelmotieven zijn samengesteld. De objecten zijn bijna volledig in het bezit van het Nationaal Natuurhistorisch Museum. De achterstand bedraagt bijna 118 jaar.

11. Volkenkundige/cultuurhistorische collecties.

Deze collecties bevatten in totaal ruim 181.000 objecten. De totale achterstand bedraagt bijna 11 jaar.

12. Gemengde deelcollecties.

In deze "rest" categorie bevinden zich 10 deelcollecties met een gezamenlijke omvang van ruim 75.000 objecten. De registratieachterstand bedraagt ruim 6 jaar.

De achterstand is het grootst bij de objecten van natuurhistorische aard. De vraag rijst of die objecten wel met de huidige normen zouden moeten worden benaderd.

De 'werken op papier' is een tweede omvangrijke categorie. De omvang van de kosten is bepaald door het grote aantal objecten in combinatie met een relatief grote registratieachterstand.

De foto-collectie heeft gezien haar omvang, een relatief grote achterstand. Ook in dit geval is er sprake van een grote achterstand op het vlak van basisregistraties.

Voor wat betreft de aard van de achterstand kan worden opgemerkt dat het ontbreken van een basisregistratie voor (delen van) deelcollecties het meest voorkomt. Wanneer wordt afgezien van de natuurhistorische collecties is ruim 75% van de kosten van het wegwerken van achterstand gemoeid met het basaal registreren van objecten. Dit betekent dat er ook voldoende identificatiegegevens moeten worden vastgelegd en dat derhalve een medewerker met kennis van de betreffende deelcollectie moet worden ingeschakeld voor het wegwerken van de achterstand.

"Slechts" 50 werkjaren gaan dan zitten in het bijwerken van bestaande registraties.

Bij een aantal deelcollecties is het nodig om foto's te nemen om de objecten eenduidig te kunnen identificeren. De totale kosten hiervan bedragen naar schatting ruim 4 miljoen.

Te zamen hebben de ruim 5,9 miljoen objecten van de 22 instellingen een achterstand van bijna 325 effectieve werkjaren. Dit komt neer op circa 420 mensjaren en wanneer voorlopig wordt uitgegaan van 61.000 gulden¹ per mensjaar, bedragen de kosten ±25,6 miljoen. De kosten benodigd voor het wegwerken van de totale registratieachterstand komen daarmee, behoudens structurele kosten ten behoeve van de procedurele normen, op 30 miljoen gulden.

¹Gemiddelde salaris van de werknemers van het ministerie van WVC.

VOORWOORD

In opdracht van het Ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur is door Research voor Beleid onderzoek verricht naar de achterstanden in de collectie-administratie bij (Rijks)musea.

Het onderzoek maakt deel uit van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud zoals dat onlangs van start is gegaan.

Bij de uitvoering van het project zijn de onderzoekers terzijde gestaan door een commissie van deskundigen bestaande uit:

- Drs. R.E.O. Ekkart; Adj. directeur Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie; voorzitter van de commissie;
- Ir. B. Pors; Ministerie van WVC, Directie Beleidszaken Cultuurbeheer; secretaris van de commissie.
- Dr. G.J. Verwers; Directeur Rijksmuseum van Oudheden;
- Dr. W.H. Vroom; Directeur Afdeling Nederlandse geschiedenis Rijksmuseum Amsterdam;

De onderzoekers danken de begeleidingscommissie voor hun inbreng en steun.

Het onderzoek is uitgevoerd door mevr. drs. P.M. Verhaak en mevr. drs. E.M.M. Verberg. Bij de veldwerkfasen van het onderzoek zijn zij ondersteund door dhr. R.J. de Beurs mevr. I. Hartevelt, mevr. C.H.I. Langeveld, mevr. drs. A.R.J. Mulders, mevr. L. Samson en dhr. P van Santen. Het project stond onder leiding van ondergetekende.

Leiden, 4 oktober 1990

Drs. H. Detmar

1. INLEIDING

De laatste jaren is herhaaldelijk de problematiek rond collectiebehoud en -beheer bij (Rijks)musea aan de orde gekomen. De volgende aspecten spelen daarbij een rol:

- Hoewel er geen exacte en betrouwbare gegevens voorhanden zijn, is het duidelijk dat de mate van achterstand in cultuurbehoud verschilt over musea en in totaal aanzienlijk is;
- De collecties van de musea zijn in de loop van de tijd uitgebreid;
- Collectie-administratie¹ bij musea is vaak historisch bepaald. Vaak zijn of worden verschillende registratie-systemen gebruikt. Daardoor is de collectie-administratie vaak verouderd of onvolledig. Daarenboven is veelal weinig personeel beschikbaar voor collectiebeheer;
- De geldmiddelen zijn de afgelopen jaren niet toereikend geweest om krachtige maatregelen te nemen tegen de cumulatieve werking van bovengenoemde aspecten.
- Richtlijnen voor collectie-administratie zijn onlangs door het ministerie opgesteld.

In deze situatie kwam verandering toen in het regeerakkoord van het kabinet Lubbers-III aandacht werd gegeven aan de problematiek van de musea. Duidelijk werd dat hiervoor middelen zouden worden vrijgemaakt. In de uitgebreide commissievergadering (UCV) van 12 februari 1990 was sprake van een "Deltaplan", waarin de problemen van de (Rijks)musea zouden worden getackeld.

In het najaar van 1990 zal WVC een Deltaplan voor het Cultuurbehoud aan de Tweede Kamer aanbieden. Het plan zal ondermeer een inventarisatie van de achterstanden, selectiecriteria en beleidsvoornemens terzake bevatten.

In het Plan van Aanpak van het Deltaplan² zijn de beleidsuitgangspunten en de hoofdlijnen van de geplande uitvoering van de inhaaloperatie uiteengezet. De inventarisatie van achterstanden op het gebied van de collectie-administratie enerzijds en van de conservering en restauratie anderzijds vinden gescheiden plaats. De onderhavige rapportage is het

¹Zie bijlage 3 voor een nadere omschrijving van het begrip "collectie-administratie".

²Deltaplan voor het Cultuurbehoud. Onderdeel: Plan van aanpak achterstanden musea, archieven, monumentenzorg, archeologie. Rijswijk juli 1990.

verslag van de inventarisatie van de achterstanden in collectie-administratie van Rijksmusea¹.

In het plan van aanpak zijn met betrekking tot die problematiek verschillende onderdelen te onderscheiden:

1. Ontwikkeling van basisnormen voor collectie-administratie door het departement; randvoorwaarden waarbinnen een museum collectie-beheer dient uit te voeren.
2. Uitvoeren door een extern bureau van een inventarisatie van de achterstand gerelateerd aan de basisnormen teneinde inzicht te krijgen in de stand van zaken per museum en in de totale investeringen die nodig zijn om achterstanden in de onderzochte instellingen weg te werken.
3. Opstellen van uitvoeringsplannen door de instellingen.
4. Inhoudelijke toetsing van de uitvoeringsplannen door het departement, waarna overeenkomsten met de instellingen over te besteden middelen worden afgesloten.
5. Aanpak van de problematiek per instelling overeenkomstig de gemaakte plannen en afspraken; in werking zetten van het plan van aanpak.

Uitgangspunt van de diverse stappen in het plan vormt de stand van zaken met betrekking tot de collectie-administratie bij de afzonderlijke instellingen. Bij elke stap in het plan van aanpak zijn de directeurs van (rijks)musea en overige instellingen betrokken. De instellingen zijn verantwoordelijk voor het opzetten en uitvoeren van de plannen.

Het voorliggende rapport is het resultaat van de onder nummer 2 genoemde inventarisatie.

De basisnormen voor collectie-administratie zijn in april 1990 vastgesteld nadat daarover advies is ingewonnen van de Rijksdienst beeldende Kunst (RBK), het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) en de accountantsdienst van het ministerie WVC. Daarmee is de eerste stap van het plan van aanpak van WVC gezet. In het onderhavige onderzoek zijn de achterstanden in de collectie-administratie geïnventariseerd.

Korte onderzoekopzet

De inventarisatie van de achterstand in collectie-administratie had tot doel vast te stellen:

- in welke mate de collectie-administratie voldoet aan de basisnormen die zijn opgesteld door het departement;
- in welke mate er procedures zijn die de juistheid en het behoud van de administratie waarborgen;

¹Bij het onderzoek zijn 22 (rijks)instellingen betrokken: 16 Rijksmusea, 3 ondersteunende Rijksinstellingen en 3 musea die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd. Daar waar "musea" staat vermeld worden alle 22 instellingen bedoeld (zie bijlage 1).

Voorts diende de wensen van de zijde van musea met betrekking tot documentatie geïnventariseerd te worden evenals de mate waarin musea gegevens over het historisch gebruik en materiële toestand van objecten vastleggen.

Het onderzoek is in vier fasen uitgevoerd. Hieronder zijn de werkzaamheden die in de afzonderlijke fasen hebben plaatsgevonden beknopt beschreven.

Fase 1: Introductie onderzoek en operationalisering basisnormen

Het onderzoek is gestart met een introductie van het onderzoek aan vertegenwoordigers van de 22 deelnemende instellingen. In vier bijeenkomsten is te zamen met het departement onder andere uiteen gezet welke tijdsinvesteringen het onderzoek van de zijde van de musea zou gaan vergen.

Een volgende voorwaardescheppende activiteit die in de eerste fase heeft plaatsgevonden is de operationalisatie van de basisnormen. De normen zijn op abstract niveau geformuleerd, om ruimte te geven voor lokale situaties. Voor uitspraken over achterstanden dienden ze vertaald te worden in concrete variabelen met betrekking tot registraties en procedures voor registraties.¹

Aan de hand van literatuurstudie en gesprekken met deskundigen op het terrein van typen deelcollecties is een uiteindelijke lijst van variabelen opgesteld. Aan de hand van deze lijst is een vragenlijst opgesteld die in de volgende fase van het onderzoek is gebruikt.

Fase 2: Kwalitatieve gegevensverzameling bij musea

In de tweede fase is gestart met de gegevensverzameling bij de afzonderlijke musea. In gesprekken met conservatoren is allereerst een overzicht verkregen van de deelcollecties die het museum voor het onderzoek onderscheidt en van de conservatoren die voor het beheer van de deelcollecties verantwoordelijk zijn.²

Vervolgens heeft de gegevensverzameling op het niveau van de deelcollecties plaatsgevonden. Aan de hand van de vragenlijst die in de voorafgaande fase is opgesteld zijn de volgende zaken geïnventariseerd;

- Omvang van de deelcollectie;
- Verhouding objecten in opstelling c.q. in depot;
- Gehanteerde informatiedragers en -sleutels;
- Volledigheid van de administratie;

¹Zie voor een nadere uitleg hierover hoofdstuk 2.

²In sommige gevallen is de museumstaf atgeweken van de indeling van de collectie, zoals die beheerstechnisch wordt gehanteerd. Besluitvorming hieromtrent is gebaseerd op de wijze van registratie van de deelcollecties. Op deze wijze is bijvoorbeeld besloten twee deelcollecties te zamen bij het onderzoek te betrekken.

- Inhoudelijke kwaliteit van de registratie;
- Wensen ten aanzien van documentatie;
- Geschatte registratieachterstand gerelateerd aan de basisnormen.

Nadat de vragenlijsten zijn afgenomen is met de conservatoren een bezoek gebracht aan de zalen en depots. Op deze wijze is inzicht verkregen in de mogelijkheden voor steekproeven en tellingen in de volgende fase van het onderzoek. Bij wijze van tests zijn eerste steekproeven en tellingen verricht. Tevens zijn vervolgspraken met de conservatoren en depotbeheerders gemaakt.

Nadat de gesprekken met alle conservatoren waren afgerond is gestart met de verwerking van de gegevens over de deelcollecties. De bevindingen van de afzonderlijke deelcollecties zijn in een matrix naast elkaar gezet en voorgelegd aan de begeleidingscommissie. Op deze wijze is een eerste overzicht van de stand van zaken per museum tot stand gekomen.

Fase 3: Kwantificering van de achterstanden

De gegevens uit de voorafgaande fase dienden als basis voor de opzet voor steekproeven en tellingen in de derde fase. In deze fase zijn de achterstanden cijfermatig in kaart gebracht. Opnieuw zijn alle conservatoren bezocht.

Daar waar geen of gedeeltelijke registraties voorhanden waren is de collectieomvang bepaald door fysieke tellingen.

Indien er wel een registratie was is de integriteit gecheckt aan de hand van steekproeven vanuit de administratie naar het object en vanuit de objecten naar de administratie. Als op basis van de steekproeven de administratie niet betrouwbaar was, is de omvang van de collectie door tellingen vastgesteld.

Wanneer de administratie wel volledig en correct was is de omvang van de collectie uit die administratie afgeleid.

Tegelijkertijd is de inhoud van de beschrijvingen in de administratie geïnventariseerd. Bekeken is of alle gegevens die noodzakelijk zijn voor identificatie van de objecten en inzicht in de juridische status en de wijze van verwerving, ook daadwerkelijk in de administratie aanwezig waren.

De resultaten uit de steekproeven en tellingen zijn vervolgens geconfronteerd met die van de voorafgaande fasen. Op deze wijze is op deelcollectie-niveau een inzicht verkregen in de aard en omvang van de achterstand en in de materiële en personele investeringen die nodig zijn om deze weg te werken.

Fase 4: Terugkoppeling naar de musea

Na overleg met de begeleidingscommissie zijn de bevindingen in de vorm van deelrapportages teruggekoppeld naar de directies van de musea met als belangrijkste doel de onderzoekresultaten, die gebaseerd zijn op het inzicht van individuele conservatoren te complementeren met een coherente visie ten aanzien van achterstanden van de zijde van de directie. Voor zover de onderzoekers die voor hun verantwoording konden nemen is bij het opstellen van de eindredactie met de kanttekeningen van de zijde van de directies rekening gehouden.

Leeswijzer

Hoofdstuk twee beschrijft centrale vraagstukken die tijdens het onderzoek aan de orde zijn geweest. Het hoofdstuk geeft een beeld van de onderzoekstrategieën en de afwegingen die tijdens de onderzoeksfases ten aanzien van individuele achterstanden in musea zijn gemaakt.

Aan de orde komen onder andere: deelcollecties als onderdeel van de museumcollectie, collectie-administratie, basisnormen voor collectie-administratie, operationalisatie van de normen, achterstanden in collectie-administratie en de kosten die nodig zijn om deze weg te werken. Aan de hand van voorbeelden is een en ander geïllustreerd.

Hoofdstuk drie handelt over de achterstanden in collectie-administratie voor alle objecten van de (Rijks)musea te zamen en voor de objecten van typen deelcollecties. Het hoofdstuk bevat tevens een schatting van de kosten die gemoeid zullen zijn met het wegwerken van de totale registratieachterstand van alle 22 instellingen te zamen.

Bij het rapport is een aantal bijlagen gevoegd. Bijlage 1 betreft een overzicht van deelcollecties die bij de musea zijn onderscheiden en een lijst van deskundigen van de zijde van de musea die de medewerking aan het onderzoek hebben verleend. In bijlage 2 is het registratieformulier toegelicht.

Separaat is een bijlage samengesteld met een rapportage per instelling.

2. UITVOERING INVENTARISATIE, THEORIE EN PRAKTIJK

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zijn centrale vraagstukken behandeld, die tijdens het onderzoek aan de orde zijn geweest.

In § 2.2. is ingegaan op de diversiteit van de collecties en de museale taken die te zamen de invulling van de administratieve taken door de musea bepalen. In de derde paragraaf is beschreven welke deelcollecties bij het onderzoek betrokken zijn geweest.

§ 2.4. beschrijft de collectie-administratie. In een vijfde paragraaf staan de basisnormen voor collectie-administratie centraal.

De feitelijke toepassing van de basisnormen op de bestaande registratie-systemen bij de musea komt in § 2.6. aan de orde. De kwantificering van de achterstanden zijn in § 2.7. beschreven. Een laatste paragraaf is gewijd aan de beschrijving van de wijze waarop de kosten voor het wegwerken van de achterstanden zijn berekend.

2.2. Object van onderzoek; 22 instellingen en een diversiteit aan deelcollecties

Bij het onderzoek zijn 22 instellingen betrokken geweest. Het betreft 16 Rijksmusea, 3 ondersteunende Rijksinstellingen en 3 musea die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd. Terzake van de collectie-administratie bestaan geen principiële verschillen tussen deze musea. De musea zijn in het onderhavige onderzoek te zamen behandeld. Waar musea staat worden alle musea en instellingen bedoeld die bij het onderzoek betrokken zijn geweest.

Te zamen zijn 191 deelcollecties onderzocht.

Onder de verzamelnaam 'musea' gaat een verscheidenheid van omvang, werkgebieden, deelcollecties, verzamelmotieven en administraties schuil. Niet alleen tussen de musea, maar ook binnen een instelling zijn op administratief niveau verschillen te onderkennen. Bij wijze van voorbeeld wordt genoemd, de vraag wat als een object wordt gerekend. Is een uniform met knopen één object of zijn het er evenveel als het onderdelen heeft?

De invulling van de administratietaak door de musea hangt voor een belangrijk deel samen met de aard van de collectie en de werkgebieden van het museum. Het ene museum is meer gericht op de presentatie, het andere op onderzoek van objecten en een derde op de archieffunctie.

De vraag rijst op welke wijze deze historisch gegroeide verscheidenheid voor een onderzoek naar achterstanden in de collectie-administratie dient te worden benaderd. De stand van zaken bij de musea is benaderd vanuit één toetssteen, namelijk basisnormen voor collectie-administratie. Op deze wijze zijn uitspraken over achterstanden gerelateerd aan die basisnormen voor alle deelcollecties mogelijk.

2.3. Afbakening onderzoekdomein

De inventarisatie heeft op het niveau van deelcollecties plaatsgevonden. De indeling in deelcollecties is door de musea aangereikt. Een deelcollectie is een verzameling van objecten die om reden van kunst, cultuur-historische of natuur-historische betekenis als een onderdeel van de collectie van het museum wordt beschouwd. De samenstelling van de deelcollectie is bepaald door het verzamelmotief van het museum, of van degene die de verzameling aan het museum heeft geschonken/in bruikleen heeft gegeven.

Bij de inventarisatie zijn alleen die deelcollecties betrokken geweest, die een onderdeel zijn van de museumcollectie. De musea hebben bepaald welke deelcollecties als zodanig dienen te worden beschouwd.

In een aantal gevallen zijn oorspronkelijk aangewezen deelcollecties niet bij het onderzoek betrokken geweest. Bij wijze van voorbeeld worden genoemd de tijdschriftencollectie van het Rijksmuseum Meermannano Westreenianum en de collectie historische gewassen van het Paleis Het Loo. Requisieten-collecties (zoals tentoonstellingsmateriaal) zijn niet beschouwd als museale objecten.

Daarentegen zijn ook nieuwe deelcollecties onderscheiden. Delen van de inrichting van het museum (bijvoorbeeld boekenkasten) die in de loop der tijd onderdeel van de collectie zijn geworden, zijn aan de oorspronkelijke opgestelde lijst van deelcollecties toegevoegd.

In het geval een deelcollectie voor een deel tot de collectie wordt gerekend, is door de conservator aangegeven welke objecten bij het onderzoek betrokken zouden worden en welke buiten beschouwing zouden worden gelaten.

Deze kwestie is vooral bij de bibliotheken aan de orde geweest. In het overleg tussen het departement en de directeurs van de musea is besloten ten aanzien van alle bibliotheken de hierboven beschreven selectie te maken.

Nadat de uiteindelijke overzichten van deelcollecties van de musea zijn opgesteld is een begin gemaakt met de bestudering van de collectie-administratie van die deelcollecties.

2.4. Collectie-administratie

Collectie-administratie is van belang voor de ontsluiting van de collecties en voor de uitvoering van museale taken.

De administratie kan globaal gesproken bestaan uit een basisregistratie en/of documentatie en/of (wetenschappelijke) publicaties. Een basisregistratie bevat een beperkt aantal gegevens die noodzakelijk zijn voor het beheer van de collectie. De documentatie daarentegen bevat alle relevante informatie over het object. (Wetenschappelijke) publicaties worden met het oog op het publiek en onderzoek samengesteld. Onderscheiden administraties lopen in de museale praktijk soms in een vloeiende lijn in elkaar over.

Voor de administratie waren tot voor kort geen richtlijnen voorhanden. De huidige administraties in de musea zijn resultanten van de (ontstaans)geschiedenis van het museum; bijvoorbeeld de gevolgen van de WO-II waarin soms delen van collecties en/of administratie verloren zijn gegaan en van persoons- en functiewisselingen en reorganisaties. De administraties dragen de sporen van de geschiedenis van het museum. De verzameling inventarisboeken vertelt het verhaal van verschil in inzichten en prioriteitsstellingen met betrekking tot de museumtaken, van departementale beleidswijzigingen (bijvoorbeeld ten aanzien van aankoopbudgetten) en van toewijding, dan wel nonchalance van de verantwoordelijke personen binnen de musea. De aard van de administratie is in veel gevallen door de conservator bepaald. Dit persoonlijk inzicht leidde ertoe dat menig conservator na zijn aanstelling gedreven aan de slag is gegaan met de erfenis van zijn voorganger in een poging een adequater registratie op te zetten. Halverwege is hij tot het besef gekomen een eindeloze operatie te zijn gestart, die ook nog eens ten koste gaat van zijn overige taken. Een concordantie met de oude registratienummers leek bij aanvang niet relevant, en zo is het museum na zijn vertrek een incompleet registratiesysteem rijker.

De collectie-administraties van musea verschillen van elkaar. Om die reden is in het onderstaande volstaan met een globale beschrijving van centrale aspecten van een collectie-administratie.

Registreren van een object (of een serie van objecten) betekent het toekennen van een eenduidig merkteken (registratienummer) en dat onuitwisbaar aanbrengen op/aan het object zodat het object kan worden herleid tot een administratieonderdeel, en het beschrijven/afbeelden van de wezenlijke gegevens van het object zodat het object uit de administratie eenduidig te herleiden is. Het registratienummer is de schakel tussen het object en zijn (in de administratie) vastgelegde identiteit.

De gegevens op basis waarvan de identiteit wordt vastgelegd betreffen veelal de onveranderlijke eigenschappen van het object zoals: type object, de omvang en/of het gewicht, voorstelling (op of door het object voorgesteld), de maker, datering enz. Een overzicht van registratie-items is in bijlage 2 gegeven.

Voor sommige objecten geldt, dat zij aan de hand van een nummer en een beschrijving niet eenduidig te identificeren zijn. In dat geval kan middels een fotoregistratie de identiteit worden vastgelegd.

Naast deze identificatiegegevens, wordt in de administratie nog een aantal andere zaken vastgelegd. Ten eerste vindt er registratie plaats van de actuele verblijfplaats van het object. De standplaatsregistratie geeft aan in welke museumruimte (zaal of depot) het object zich bevindt. Afhankelijk van het gebruik van het object is deze registratie globaal of tot in de kleinste details beschreven. Doel van de standplaatsregistratie is om het object met enig zoeken te kunnen vinden.

Gegevens omtrent de juridische status van het object zijn veelal te herleiden uit het inventarisnummer. Op het moment dat een object een inventarisnummer krijgt is het in eigendom van het museum. Door middel van codes die aan het inventarisnummer worden toegevoegd is de wijze van verwerving te achterhalen. Een 'B' kan bijvoorbeeld aangeven dat het een bruikleen is, een 'A' een aankoop en een 'S' een schenking. Verwervingsgegevens kunnen ook zijn vermeld in het registratiesysteem. Indien aan de verwerving bepalingen zijn verbonden, wordt hiervan een aantekening gemaakt in het registratiesysteem. Dit gebeurt over het algemeen middels een verwijzing naar correspondentie of contracten die zich in het archief bevinden.

Gegevens over de materiële toestand van het object en het historisch gebruik daarvan zijn van een andere aard dan de onveranderlijke informatie die nodig is voor identificatie van de objecten. Vooral bij onbekende objecten is het niet eenvoudig vast te stellen en te beschrijven in welke materiële toestand het verkeerd. Thans wordt om die reden voor het registreren van de toestand veelal de voorkeur aan foto's gegeven.

Gegevens omtrent het historisch gebruik zijn niet noodzakelijk voor identificatie. De informatie is waardevol omdat zij een inzicht verschaft in de gang of de historie van het object. In hoofdstuk 3 is een aparte paragraaf aan deze informatie besteed.

Bovengenoemde administratieve gegevens worden vastgelegd in een boek (register-, inventarisboek of boek van binnengekomen objecten) en/of op een kaartsysteem (stam- of inventarisatie- of registratiekaarten) en/of in een geautomatiseerd bestand. Een museum

kan meerdere systemen hanteren, bijvoorbeeld een apart systeem voor de standplaatsregistratie en een voor de bruikleenadministratie (zie paragraaf 2.7.4).

Registratie (voor een binnenkomend object) is een aanmalige activiteit en kan worden uitgevoerd en beheerd door een wetenschappelijke afdeling. Inventarisatie betreft het bijhouden van de administratie middels het bijwerken van mutaties in administratieve gegevens. Inventarisatie is een continue activiteit en kan beheerd worden door de administratieve afdeling.

In dit onderzoek is de stand van zaken bij zowel registratie als de inventarisatie in kaart gebracht. Bijvoorbeeld; een object is genummerd en beschreven (registratie), maar omdat een wijziging in de standplaatsregistratie niet is doorgevoerd (inventarisatie) is het object niet op de juiste plaats aangetroffen. In de verslaglegging is geen onderscheid gemaakt in termen van registratie en inventarisatie. Daar waar registratie staat hebben de uitspraken ook betrekking op de inventarisatie. Beide aspecten zijn ook verenigd in de basisnormen voor registratie, die in de navolgende paragraaf zijn beschreven.

2.5. Basisnormen voor collectie-administratie

De normen voor collectie-administratie zijn door het departement opgesteld. In overleg met de directeuren van de musea zijn ze in april 1990 definitief vastgesteld. De normen vloeien voort uit de aansprakelijkheid van de minister voor het beheer van collecties in rijkseigendom. Zij zijn noodzakelijk voor de totstandkoming van een totaal overzicht van de huidige achterstand in collectie-administratie bij de musea. Op korte termijn spelen ze tevens een rol bij de toetsing en prioriteitenstelling ten aanzien van uitvoeringsplannen van de musea. Op langere termijn dienen ze een bijdrage te leveren aan het behoud van het cultureel erfgoed. Een goede registratie van bezittingen maakt efficiënt beheer van die eigendommen mogelijk. Zonder registratie kunnen geen (onderbouwde) beleidskeuzen worden gemaakt.

De normen zijn abstract geformuleerde basale eisen met betrekking tot gegevens over museumobjecten die voor het beheer noodzakelijk zijn. Ze bevatten geen voorschriften, omdat de lokale situatie binnen de afzonderlijke musea uiteindelijk zal bepalen op welke wijze aan de gestelde eisen een invulling zal worden gegeven.

Met de concretisering van de abstracte normen is in het onderhavige onderzoek een begin gemaakt. In het verdere verloop van het Deltaplan worden zij nader ingevuld op instel-

lingsniveau. Hieronder zijn de basisnormen weergegeven. Vervolgens is beknopt beschreven op welke wijze zij in onderhavige onderzoek zijn geoperationaliseerd.

De normen hebben betrekking op de inhoud van de administratie en op procedures voor het bijhouden en behoud van de administratie.

De inhoudelijke eisen zijn:

- het object moet identificeerbaar zijn;
- de actuele verblijfplaats van het object moet bekend zijn;
- eigendom, wijze van verwerving en eventuele bijzondere voorwaarden verbonden aan verwerving moeten bekend zijn.

De procedurele eisen zijn:

- scheiding tussen de verantwoordelijkheden voor beheer en administratie van de collectie;
- periodieke fysieke controles op de juistheid van de administratie;
- voorziening(en) voor het behoud (bijvoorbeeld bij brand) van de administratie;

Ten behoeve van de gegevensverzameling zijn de abstracte eisen vertaald in variabelen aan de hand waarvan de achterstand kon worden geïnventariseerd. Middels een literatuurstudie¹ heeft een eerste inventarisatie plaatsgevonden van alle mogelijke informatiedragers en -sleutels en van de gegevens die noodzakelijk zijn voor eenduidige identificatie van objecten. Het resultaat is voorgelegd aan deskundigen van typen deelcollecties en aangevuld met specifieke gegevens die noodzakelijk zijn voor identificatie van juist die objecten. Bij wijze van voorbeeld wordt genoemd het feit dat een object van natuurhistorische waarde over het algemeen niet als een individueel object, maar als onderdeel van een taxon (familienaam/soort) wordt geregistreerd. Een tweede voorbeeld is dat voor munten- en penningcollecties niet zozeer de afmetingen, als wel het gewicht van cruciaal belang voor identificatie is.

De lijst van noodzakelijke registratie-items is in overleg met de begeleidingscommissie definitief opgesteld en in de vorm van een vragenlijst en een registratieformulier (zie bijlage 2) klaar gemaakt voor de gegevensverzameling bij de afzonderlijke musea.

¹Een overzicht van geraadpleegde literatuur is in het rapport opgenomen.

2.6. Achterstand gerelateerd aan de basisnormen voor collectie-administratie

Nadat de basisnormen voor registratie zijn geoperationaliseerd en verwerkt in een vragenlijst, is geïventariseerd in welke mate de bestaande collectie-administraties bij musea aan die normen tegemoet komen.

De inventarisatie heeft niet als doel rapportcijfers of andersoortige kwalificaties uit te delen, immers 'eindtermen' in casu de normen ontbraken tot voor kort.

In de tweede fase van het onderzoek is geïnformeerd naar de aard en omvang van de achterstanden. Daarbij kwam een enorme verscheidenheid van soorten achterstanden naar voren. Dit komt omdat de invulling door de musea van het begrip 'achterstand', door huidige stand van zaken binnen de musea is bepaald. Ter illustratie is een aantal interpretaties van achterstanden gegeven zoals die zich bij musea voordoen. Een museum dat beschikt over beschrijvingen op een kaartsysteem en onlangs is gestart met een geautomatiseerd bestand, ervaart het nog in te voeren deel als een achterstand. Een volgend museum beschikt over een volledig geautomatiseerd bestand dat niet voldoende toegankelijk is voor de conservatoren. Een derde heeft in het depot een schenking staan waarvan alleen bekend is wie de schenker was, maar niet precies welke objecten de verzameling bevat. Achterstand in standplaatsregistratie wordt afhankelijk van de aard van het gebruik van de collectie verschillend ervaren. In het ene museum is de wetenschap over het depot waar het object zich bevindt voldoende, terwijl een tweede met achterstand kampt indien een object van de plaats is verschoven.

De verscheidenheid aan interpretaties van achterstanden is getoetst aan de basisnormen. Op die wijze is vastgesteld of achterstanden ook in het kader van het onderhavige onderzoek als zodanig dienen te worden aangemerkt.

Hieronder is een globaal overzicht gegeven van soorten achterstanden gerelateerd aan de basisnormen, zoals die zich over het algemeen kunnen voordoen.

Allereerst kan er sprake zijn van achterstand met betrekking tot de volledigheid van de registratie. De vraag luidt, of alle objecten zijn geregistreerd. In dit kader zijn de volgende achterstanden mogelijk:

- Er is geen registratie aanwezig.
- Een deel van de deelcollectie is geregistreerd.

De achterstand kan ook van inhoudelijke aard zijn. De volgende achterstanden zijn mogelijk:

- Objecten zijn genummerd en niet beschreven; identificatie is niet mogelijk;

- Objecten zijn genummerd en beschreven, maar voor een bepaald onderdeel (bv omvang) is de beschrijving niet voldoende, waardoor objecten niet voldoende identificeerbaar zijn;
- Objecten zijn genummerd en beschreven, maar niet gefotografeerd, terwijl dait in deze registratie noodzakelijk is voor eenduidige identificatie van de objecten.
- De standplaatsregistratie is formeel niet op orde;
- Gegevens over de juridische status ontbreken of zijn onvolledig;
- Gegevens omtrent de verwerving en eventuele verwervingsbepalingen ontbreken of zijn niet volledig;

Achterstand met betrekking tot de procedurele normen betreft:

- De verantwoordelijkheden voor beheer en administratie van de collectie zijn niet gescheiden.
- Het museum voert geen structurele controles uit op de integriteit van de administratie.
- Het museum beschikt niet over een voorziening voor het behoud van de administratie.

Er is regelmatig in overleg met de conservator een afweging gemaakt ten aanzien van de mate waarin een stand van zaken in het museum als achterstand dient te worden aangemerkt en van de werkzaamheden die moeten worden verricht om die achterstand weg te werken (uiteraard met inachtneming van de basisnormen zoals die zijn vastgesteld). De begeleidingscommissie en de communicatie van onderzoeker met de museumstaf speelden in dit proces een belangrijke rol. Voorbeelden van afwegingen zijn hieronder in dezelfde volgorde als de beschreven vormen van achterstand weergegeven.

Indien een collectie niet is geregistreerd, is vastgesteld dat een basisregistratie moet plaatsvinden. Als een deel van de collectie is geregistreerd, dient te worden geïnventariseerd voor welk deel van de collectie sprake is van achterstand. Voor dat deel dient een basisregistratie te worden opgezet.

Objecten die alleen een nummer hebben gekregen zijn niet identificeerbaar. Vastgesteld dient te worden welke gegevens noodzakelijk zijn om het object eenduidig te identificeren. Vervolgens kunnen alle objecten afzonderlijk (of in serie) worden beschreven.

Indien de registratie op bepaalde identificatie-items niet volledig is, dient te worden bepaald welke wezenlijke gegevens ontbreken. Vervolgens kan de registratie worden aangevuld tot aan het niveau waarop de objecten eenduidig te identificeren zijn.

In geval dat nummering en beschrijving niet toereikend worden bevonden voor identificatie, dient te worden afgewogen of de beschrijving uitgebreid kan worden, of dat een fotoregistratie noodzakelijk is. Objecten die aan de hand van de beschrijvingen geïdentifi-

ceerd kunnen worden, komen niet in aanmerking voor een fotoregistratie. Indien foto's ontbreken en het beeld als een onmisbaar complement van de beschrijvingen fungeert is sprake van een achterstand die ten behoeve van de identificatie van de objecten dient te worden weggewerkt.

Daar waar een object met behulp van een bepaalde systematiek (en niet alleen op basis van de kennis van een huidige conservator) na enig zoeken te vinden is, is de standplaatsregistratie toereikend. De norm 'met enig zoeken' komt voort uit het gegeven dat een te gedetailleerde standplaatsaanduiding verstarrend kan werken. Een gefixeerde standplaats vraagt in geval van kleine wijzigingen om administratieve handelingen.¹

Het gebruikersvriendelijker maken van een standplaatssysteem is niet als een achterstand ten aanzien van basisnormen beschouwd.

De juridische status is veelal met het inschrijven van de objecten gegeven. Bij niet ingeschreven objecten is dan sprake van achterstand. Verwervingsgegevens zijn aangegeven door codes bij het inventarisnummer en/of door de tekst 'aankoop', 'bruikleen' of 'schenking' op de registratiekaart. Indien een dergelijk item ontbreekt kan echter niet automatisch van een achterstand worden gesproken. Achterstand in deze is dan ook per deelcollectie opnieuw bekeken. Wanneer binnen een collectie de meeste objecten van gegevens omtrent de juridische status en verwerving zijn voorzien, is het ontbreken van die gegevens in de registratie van sommige objecten als een achterstand aangemerkt.

Verwervingsbepalingen zijn bijzondere bepalingen ten aanzien van het gebruik of onderhoud van het object. Zo kan bijvoorbeeld bij een schenking bepaald zijn dat de collectie altijd in een bepaalde stad of museum tentoongesteld of opgeslagen dient te worden. Een tweede voorbeeld betreft een bepaling ten aanzien van de wijze van opslag. Bepaald is bijvoorbeeld dat een object alleen onder specifieke klimatologische omstandigheden dient te worden bewaard.

Het ontbreken van dergelijke bepalingen in de registratie kan niet als achterstand worden geconstateerd, aangezien niet duidelijk is of er verwervingsbepalingen zijn. Bepalingen die niet in de registratie zijn opgenomen, zijn veelal te vinden in correspondenties en contracten voor aankoop of schenkingen of bruiklenen die in de archieven zijn opgeslagen. De informatie is dus wel aanwezig maar moeilijk toegankelijk. Indien ook het archief geen informatie over bepalingen bevat is er sprake van achterstand. De ontbrekende gegevens zijn in dit geval moeilijk of niet te achterhalen. Tijdens het onderzoek is in een aantal gevallen door de conservator meegedeeld dat de bepalingen van sommige objecten niet

¹Dit gegeven is niet van toepassing op alle deelcollecties. Voor een penningcollectie kan een kleine plaatsverschuiving belangrijke gevolgen hebben voor de identificatie van het object. De identificatiegegevens staan veelal op de munthouder. Als het object uit de munthouder schuift, is het niet langer identificeerbaar.

bekend en niet meer te achterhalen zijn. Bepalingen die bij binnenkomst niet zijn vastgelegd en niet of nauwelijks te achterhalen zijn, zijn in dit onderzoek niet aangemerkt als een achterstand ten opzichte van de basisnormen.

Gegevens over de herkomst of verwerving van objecten die in het verleden niet bij binnenkomst zijn vastgelegd, zijn vaak alleen door wetenschappelijk onderzoek en mogelijk in het geheel niet meer te achterhalen. Deze achterstand is een andere dan die van nog niet geregistreerde nieuwe aanwinsten.

De achterstanden ten aanzien van de procedurele normen zijn relatief eenvoudig te inventariseren. De vraag naar wijze waarop verantwoordelijkheden voor het beheer en de administratie van de collectie zijn geregeld en de vraag of het museum voorzieningen heeft voor het behoud van de administratie, zijn eenvoudig te beantwoorden. Met betrekking tot de controles op de administratie is sprake van achterstand indien er geen controles worden uitgevoerd en indien zij alleen ad-hoc plaatsvinden (bijvoorbeeld in het kader van een bruikleen of een tentoonstelling).

2.7. Kwantificering van de achterstand

De derde fase had als doel:

- kwantificeren van de omvang van de collectie en van de registratie;
- kwantificeren van de achterstand gerelateerd aan de inhoudelijke basisnormen.

De wijze waarop de doelen zijn gerealiseerd is in het navolgende beschreven.

Kwantificering van de omvang van de deelcollectie en van de registratie

Op basis van de gegevensverzameling uit de voorafgaande fasen is een opzet voor de kwantificering van de achterstand gemaakt.

Wanneer de gehele collectie is geregistreerd is een steekproef van 50¹ registratienummers getrokken uit de administratie. Indien van één deelcollectie verschillende registraties zijn, is de steekproef naar rato uit de verschillende "sub-administraties" getrokken.

Bij deze nummers zijn de objecten gezocht. Wanneer niet alle objecten met enig zoeken zijn gevonden is met de conservator overlegd waar de objecten zich zouden kunnen bevinden. In een aantal gevallen is in de dagen na de steekproef verder gezocht.

Uit de objecten is eveneens een steekproef getrokken. Bij 50 objecten is een registratiekaart (of andere informatiedrager) gezocht. Deze steekproef is getrokken uit zowel de geëxposeerde als de opgeslagen objecten.

¹In een aantal gevallen is met een kleinere steekproef van 25 volstaan.

Aan de hand van deze twee steekproeven is de omvang van de collectie vastgesteld. Indien een afwijking van minder dan 10% is aangetroffen (dus wanneer tussen tenminste 90 van de 100 objecten en kaarten een koppeling kon worden gelegd) is uitgegaan van de omvang van de collectie zoals die door het museum, veelal op basis van de registratie, is vastgesteld.

Bij een afwijking van meer dan 10%, dat wil zeggen dat een aantal objecten of een aantal kaarten niet te vinden was, is de registratie niet betrouwbaar genoeg bevonden voor het vaststellen van de omvang. De omvang is in dat geval door tellingen opnieuw bepaald.

De omvang is ook in twee andere gevallen door tellingen vastgesteld, namelijk als een deelcollectie slechts ten dele is geregistreerd en bij afwijkingen kleiner dan 10% als de conservator de huidige schattingen niet betrouwbaar genoeg vond.

Teneinde de collectieomvang door telling te kunnen vaststellen is het museum gevraagd aan te geven waar de collectie zich bevindt (vaak verspreid over vele ruimtes). In sommige gevallen is het door de vakantietijd niet altijd mogelijk geweest om met de specifieke verantwoordelijke te spreken. Daardoor is niet uitgesloten dat in eerste instantie incidenteel een ruimte over het hoofd is gezien. Omdat alle uitkomsten van de tellingen direct en in de rapportage fase aan de directie van de musea zijn voorgelegd, is uiteindelijk vrijwel altijd een omvang vastgesteld waarmee de directie zich kan verenigen.

De tellingen zijn veelal steekproefsgewijs verricht. Elke ruimte is bij de telling betrokken, maar binnen die ruimten zijn niet alle objecten fysiek geteld. Zo is in een depot met honderd dozen de inhoud van een tien dozen bepaald en vermenigvuldigd met tien. Dit cijfer is opgeteld bij de telling van een tweede depot, waar alles in kasten staat en de inhoud van de kasten is geteld. Wanneer op basis van visuele inspectie bleek dat er een groot verschil in inhoud is tussen de verschillende kasten, dozen, of rekken, is elke kast, doos of rek apart geteld. Op deze wijze zijn alle ruimten en objecten bij de telling betrokken geweest en is een uitspraak over de omvang van de deelcollectie tot stand gekomen.

In een beschrijving van de methoden voor kwantificering komen ook de marges op de uiteindelijke cijfers aan de orde.

Om een aantal redenen is het in verband met onderhavige onderzoeksmethode niet zo zinvol om statistische marges aan te geven. In verband met de steekproeven uit registratie en de objecten wordt opgemerkt dat een tolerantie van 10% "niet gevonden" noodgedwongen

hoog¹ is, in de zin van dat theoretisch een aanzienlijk aantal fouten in de registratie kon worden aangetroffen, zonder dat er tot tellingen hoeft te worden overgegaan. Om die reden is stelselmatig met het betrokken museum overlegd of de omvangschattingen gehandhaafd konden blijven. Als bij de steekproef uit objecten op ongenummerde exemplaren is gestuit, is over het algemeen overgegaan tot telling van de collectie, ongeacht het totaal aantal afwijkingen.

Marges op de telling zijn moeilijk te geven. Het uiteindelijke cijfer is niet zo zeer afhankelijk van de omvang van de steekproef, als wel van de mate waarin de onderzoekers er in zijn geslaagd de steekproef (of eigenlijk de vele steekproeven binnen een deelcollectie) goed "te trekken". Van elke collectie zijn veelal duizenden objecten geteld.

De depotbeheerder of conservator heeft een belangrijke rol gespeeld bij de steekproeven, immers hij kon informatie leveren over aard, omvang en plaats van de collectie op basis waarvan de onderzoekers konden vaststellen of de steekproef op een juiste wijze werd getrokken.

Daarnaast beschikt hij over de kennis van ruimten waarin de deelcollectie zich bevindt. De uitkomsten zijn teruggekoppeld naar de musea. Gezien de consensus over de uiteindelijke aantallen (die vaak overeenstemden met eerdere tellingen van het museum zelf) kan worden geconcludeerd dat de eindcijfers betrouwbaar zijn.

Kwantificeren van de achterstand gerelateerd aan de inhoudelijke basisnormen

Bij de steekproeven van 100 (50 objecten en 50 registratiedragers) is tevens de inhoud van de registratiedragers bestudeerd. Vastgesteld is of de gegevens over het object toereikend zijn voor eenduidige identificatie van het object, voor inzicht in de juridische status en de wijze van verwerving en in eventuele verwervingsbepalingen.

In de eerste fase van het onderzoek is geïnventariseerd welke variabelen voor de onderscheiden basisnormen van WVC noodzakelijk zijn. Vervolgens is in de tweede fase aan de conservator gevraagd in hoeverre de benodigde gegevens door het museum zijn genoteerd. Voor de kwantificering zijn de gegevens uit die voorafgaande fasen geconfronteerd met de 100 registratiedragers.

De standplaatsregistratie bestaat uit 1 variabele en is simpelweg "geturfd". Hierbij is gecontroleerd of een aangetroffen standplaatsregistratie ook daadwerkelijk juist is.

¹Met name bij omvangrijke collecties kleine voorwerpen zou het stellen van een kleinere marge in bijna alle gevallen tot tellingen hebben geleid omdat binnen de beschikbare tijd dergelijke voorwerpen vaak niet allemaal te traceren zijn, terwijl wel aannemelijk gemaakt kan worden dat de collectieomvang klopt en dat met name betere depots en een betere standplaatsregistratie de marge zou minimaliseren.

Voor eenduidige identificatie van een object zijn andere gegevens nodig. Het gaat om een verzameling van wezenlijke gegevens. Wanneer een van die gegevens ontbreekt is een achterstand geconstateerd. Indien bijvoorbeeld de maten van een schilderij ontbreken is dit als achterstand aangemerkt ondanks het feit dat de registratie voor wat betreft alle andere identificatiegegevens uitstekend kan zijn. De achterstand kan variëren van het ontbreken van één variabele tot het nagenoeg afwezig zijn van identificatie-items.

Eerder in dit rapport is al ingegaan op de problematiek van verwervingsgegevens en juridische status. Het ontbreken van dergelijke gegevens op de informatiedrager is zelden als achterstand aangemerkt. De marges op deze cijfers zijn maximaal 9%.

Ook deze cijfers zijn voorgelegd aan de musea. Bij verschil van inzicht tussen het museum en het onderzoeksinstituut zijn beide meningen weergegeven.

2.8. De bruikleenregistratie

Bruiklenen verlaten het museum tijdelijk of langdurig. De objecten blijven eigendom van het museum. Globaal betreft het regelen van een bruikleen de volgende administratieve maatregelen:

- formele vastlegging (proces-verbaal van overdracht in geval de instellingen dezelfde eigenaar hebben of akte van bruikleen indien een bruikleen tot stand komt tussen twee instellingen die niet dezelfde eigenaar hebben);
- de overdracht (voorlopig bewijs van afgifte en ontvangst);
- inschrijving in het bruikleenregister.

Bij het beëindigen van een bruikleen wordt in principe opnieuw een proces-verbaal of akte opgemaakt. Daarnaast dienen gegevens in het bruikleenregister te worden gewijzigd.

De proces-verbalen van overdracht en akten van bruikleen krijgen een bruikleenummer, dat op de inventariskaart wordt vermeld. De instellingen waaraan de bruikleen is verschaft komen als standplaatsaanduiding in de administratie. Ook deze gegevens moeten worden gewijzigd indien de bruiklenen weer terug zijn.

In het verlenen van bruiklenen zit meestal geen regelmaat. Het is moeilijk te overzien welke bruiklenen nog uitstaan. Een bruikleenregister, is als het ware een uittreksel van de procesverbalen en akten. In het register komt het volgnummer, naam en adres van de bruikleennemer, datum bruikleengeving en summiere gegevens betreffende de in bruikleen gegeven voorwerpen: inventarisnummer, korte aanduiding en standplaatsnummer bij het eigen museum. Het register kan het overzicht over uitstaande bruiklenen vergemakkelijken.

Voor de test van de registratie naar het object is van het bruikleenregister en/of de registratiekaarten en -boeken gebruik gemaakt. De bruikleennemers zijn telefonisch benaderd met de vraag medewerking te verlenen aan het onderzoek. Gevraagd is of het object daadwerkelijk bij de instelling/particulier in leen is. Van iedere deelcollectie zijn enkele objecten getest.

Een test van het object naar de registratie was niet mogelijk, omdat de objecten zich buiten het museum bevinden.

De resultaten van de tests zijn beschreven in § 3.2.

2.9. Kostenberekeningen

Daar de normen bij individuele musea sterk uiteenlopen, als gevolg van bijvoorbeeld de aard van de collecties of de bedrijfscultuur, zijn - min of meer noodgedwongen - generale normen opgesteld om de kosten te berekenen die nodig zijn om de geïnventariseerde achterstanden weg te werken. Deze normen zijn in overleg met begeleidingscommissie vastgesteld en betreffen een schatting voor de gemiddelde kosten. Zij geven daarmee een totaal overzicht van de omvang van de gezamenlijke achterstand bij de musea. Dit laat onverlet dat er door specifieke omstandigheden per geval (deelcollectie) afwijkingen op de norm mogelijk zijn.

Voor een basisregistratie zijn 15 minuten tot 1 uur berekend, afhankelijk van de collectie. Gemiddeld is voor een basisregistratie 30 minuten per object berekend.

Voor het bijwerken van identificatiegegevens is van 15 minuten per object uitgegaan. Voor het opzetten van een standplaatsregistratie is gemiddeld 10 minuten gerekend. Voor het controleren en/of bijwerken van de standplaatsregistratie is gemiddeld 5 minuten gerekend.

De benodigde tijd is in effectieve werktijden weergegeven.¹

Voor de achterstanden ten aanzien van de procedurele normen zijn geen kosten berekend.

Voor wat betreft de fotoregistratie doet het probleem zich voor dat het ene object makkelijker te fotograferen is dan het andere. Verder worden de kosten ook bepaald door logistieke zaken als het vervoer van het object naar plaats waar het gefotografeerd kan worden. Om die reden is besloten alleen bij de totaalstelling (§ 3.5.) in termen van fotokosten te spreken en niet voor de afzonderlijke typen. De bedragen zullen tijdens de uitvoeringsplannen door overleg tussen de musea en het departement nader worden bepaald.

¹Een week van 40 uur effectieve werktijd en een jaar van 52 effectieve werkweken.

3. ACHTERSTANDEN IN DE COLLECTIE-ADMINISTRATIE

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk is ingegaan op algemene conclusies ten aanzien van de achterstanden bij de musea. § 3.2. beschrijft de resultaten ten aanzien van de procedurele en inhoudelijke normen. In een volgende paragraaf is beschreven in welke mate gegevens omtrent historisch gebruik en de materiële toestand van objecten zijn genoteerd. De vierde paragraaf is een samenvatting van de wensen ten aanzien van documentatie die in de gesprekken met de conservatoren zijn verzameld.

In § 3.5. zijn de resultaten naar typen deelcollecties weergegeven. De indeling in typen deelcollecties en de resultaten zijn toegelicht. De resultaten zijn tevens schematisch weergegeven.

3.2. Achterstand gerelateerd aan de basisnormen

Achterstanden ten aanzien van de procedurele normen

Voor wat betreft de verantwoordelijkheden voor het beheer en de administratie van de objecten blijken bij 3 van de 22 musea de verantwoordelijkheden gescheiden geregeld zijn. Bij 8 musea waren de verantwoordelijkheden voor een deel van de deelcollecties gescheiden en bij 11 musea waren de verantwoordelijkheden niet gescheiden.

Aan de tweede eis - fysieke controles op de integriteit van de administratie - komt geen enkel museum voor alle deelcollecties tegemoet. Bij 8 van de 22 musea werden controles op een deel van de collectie uitgevoerd. Bij 14 musea werden er in het geheel geen controles uitgevoerd.

Periodieke controles zijn nodig omdat registratiesystemen 'verouderen'. Zij lopen achter bij mutaties in bijvoorbeeld de standplaats of toestand van het object. Wanneer er geen adequate registratieprocedures zijn is een periodieke 'opschoning' van de administratie nodig. Zelfs als de procedures duidelijk zijn geregeld dient van tijd tot tijd steekproefsgewijs een controle op de administratie te worden uitgevoerd.

Voorzieningen om de administratie te behouden (in de vorm van een kluis, copies/backups van registraties die buiten het museum bewaard worden) zijn bij 9 musea aanwezig. Bij 9 musea zijn ze voor een deel van de collectie aanwezig en bij 4 musea zijn geen voorzieningen getroffen om het verloren gaan van de registratie te voorkomen. In de meeste gevallen beschikt het museum over twee systemen, bijvoorbeeld één op kaart en één in

boekvorm. De gegevens van de beide systemen zijn meestal niet even gedetailleerd en kunnen daarom niet altijd als een volwaardige voorziening voor het behoud van de registratie worden beschouwd. Daar komt bij dat ze vaak in één ruimte of in het zelfde gebouw worden bewaard. Zo is een kladinventaris die bij binnenkomst van het object wordt opgemaakt en summiere gegevens bevat een andere informatiebron dan een stamkaart met uitgebreide beschrijvingen van het object.

Samenvattend wordt geconcludeerd dat geen enkel museum voor alle deelcollecties aan de procedurele normen tegemoet komt. De omvang van de achterstand is verschillend.

Een infrastructuur voor het waarborgen van basale registraties in de toekomst is bij ongeveer de helft van de musea niet aanwezig. Dit gegeven is in het onderzoek niet als een achterstand aangemerkt, maar geldt als een voorwaarde voor het wegwerken van de geconstateerde achterstanden ten opzichte van de inhoudelijke normen en het waarborgen van adequate registraties in de toekomst.

Achterstand gerelateerd aan de inhoudelijke normen

De achterstand ten opzichte van de inhoudelijke normen is in de bijlagen voor ieder museum afzonderlijk beschreven. In paragraaf 3.5 komt de achterstand opnieuw aan de orde, maar dan in het kader van een indeling in typen deelcollecties.

Bij de tests op de integriteit van de bruikleenadministratie zijn alle musea betrokken die op het moment van onderzoek bruiklenen hadden uitstaan.

Het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie heeft geen uitstaande bruiklenen. Het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie verschaft bruiklenen ten behoeve van de determinatie en daaraan verbonden registratie van objecten. Daarnaast heeft het museum ook een aparte tentoonstellingsafdeling voor tijdelijke bruiklenen. Geconstateerd werd een achterstand in het bijwerken van gegevens na beëindiging van de bruikleen. Een achterstand die het museum thans aan het inlopen is.

Het Rijksmuseum Nationaal Scheepvaart Museum heeft onlangs alle uitstaande bruiklenen getest. De onderzoekers hebben inzage gehad in de correspondentie met de bruikleenemers en geen achterstand geconstateerd.

De overige 19 musea hebben in meer of mindere mate bruiklenen uitstaan. De Rijksdienst Beeldende Kunst neemt qua aantal uitstaande bruiklenen een uitzonderingspositie in.

Bij de test zijn verschillende instellingen en particulieren benaderd. Over het algemeen kloppen de gegevens omtrent de objecten. De achterstand betreft het bijwerken van de gegevens na beëindiging van de bruikleen. Bij 12 musea is een tot twee maal een dergelijke achterstand geconstateerd. Het gaat om vrij recent beëindigde bruiklenen.

Daarnaast is bij 3 van de 12 sprake geweest van een bruikleen die al geruime tijd is beëindigd; twee maal in 1988 en een maal in '86.

Er kan dus geconcludeerd worden dat de bruikleenadministratie, gezien vanuit de normen van WVC, goed functioneert, zij het dat in een aantal gevallen het muteren van gegevens te lang op zich laat wachten. Hierdoor kan onduidelijkheid over de standplaats van het object optreden.

Deze 'achterstand' kan in principe niet met aanvullende registratie worden weggewerkt maar vraagt om een goed adequate mutatieprocedure. Periodiek moet worden gecontroleerd waar de uitstaande bruiklenen zich bevinden. Het noteren van een verwachte 'retourtijd' vergemakkelijkt deze controle.

3.3. Materiële staat en historisch gebruik

Materiële staat

Gegevens omtrent de materiële staat van objecten maken geen onderdeel uit van de inhoudelijke normen zoals die in het onderhavige onderzoek zijn geoperationaliseerd. De vraag of de gegevens stelselmatig worden vastgelegd is wel in de gesprekken met conservatoren aan de orde geweest.

De materiële staat wordt bij 1 van de 22 musea systematisch voor de gehele collectie genoteerd. Bij de overige musea wordt de materiële staat niet of niet systematisch vastgelegd. De gegevens worden ad-hoc vastgelegd, bijvoorbeeld in geval van restauratiewerkzaamheden of bruikleen.

Historisch gebruik

Historisch gebruik van een object is de gang van het object, zowel in de periode voordat het bij het museum binnenkwam als de periode na binnenkomst. Het betreft gegevens omtrent eigenaren, bruikleenemers, tentoonstellingen en/of restauraties.

Veelal is een tentoonstelling aanleiding tot gegevensverzameling op dat vlak.

Het historisch gebruik wordt bij 1 van de 22 musea systematisch voor bijna de gehele collectie genoteerd. Bij de overige musea wordt het historisch gebruik niet of niet systematisch genoteerd.

3.4. Wensen ten aanzien van documentatie

Het onderzoek was gericht op achterstand ten aanzien van registratie maar de wensen ten aanzien van documentatie zijn eveneens geïnventariseerd.

De wensen van de musea zijn over het algemeen van eenzelfde aard en vallen globaal in twee groepen uiteen. Een eerste groep betreft wensen die gerelateerd zijn aan de basisnormen voor registratie. Een veelvoorkomende opmerking in dit verband is dat achterstanden die weggewerkt moeten worden bij voorkeur direct geautomatiseerd kunnen worden. Op hetzelfde vlak ligt de wens om de collectie te fotograferen. Omwille van identificatie is naar de mening van sommige conservatoren een foto noodzakelijk, daar waar de bestaande beschrijvingen op eenvoudige wijze kunnen worden aangepast. Uiteraard is dit gegeven afhankelijk van de aard van de collectie en van het nog te beschrijven gedeelte.

Een tweede groep wensen betreft de documentatie van de objecten. Een basisregistratie bevat basale gegevens die voor het beheer van de collectie noodzakelijk zijn. Met de basale registratie zijn over het algemeen nog niet alle museale taken voldoende ondersteund. Musea hebben veelal de behoefte aan uitgebreide documentatie van de collectie. De wensen hebben betrekking op wetenschappelijke beschrijvingen van de objecten of op bestandscatalogi, wensen die veel verder gaan dan de normen die in dit onderzoek als uitgangspunt zijn genomen.

3.5. Aggregatie op het niveau van typen deelcollecties

De gegevensverzameling in de voorafgaande fasen heeft plaatsgevonden op deelcollectie-niveau. De achterstanden van de afzonderlijke musea is in kaart gebracht aan de hand van een optelsom van de stand van zaken per deelcollectie. In deze paragraaf worden de resultaten opnieuw bezien, niet vanuit een indeling in musea, maar in typen deelcollecties. Doel van deze benadering is een globaal overzicht te verkrijgen van de mogelijke relatie tussen deelcollecties enerzijds en de aard en omvang van achterstanden anderzijds.

De constructie van typen deelcollecties is gebaseerd op soorten objecten.

Deelcollecties die verschillende soorten objecten bevatten (bijvoorbeeld de fictieve deelcollectie 'Munten en meubels') zijn niet opgesplitst, omdat de kosten en de achterstanden voor de gehele deelcollectie te zamen zijn berekend. Dit soort 'gemengde' deelcollecties zijn ondergebracht bij het type 'Gemengde deelcollectie'.

Het type 'Gemengde deelcollecties' dient te worden onderscheiden van het type 'Varia'. Dit laatste type bestaat uit deelcollecties 'Varia' of 'Diversen' zoals die door de musea zijn aangereikt. De inhoud van deze deelcollecties is verschillend.

Op grond van bovenstaande overwegingen is een indeling in 11 typen gemaakt.

Hieronder is een overzicht van typen deelcollecties gegeven.

1. Archeologie
2. Munten en Penningen
3. Sculpturen
4. (Wetenschappelijke) instrumentaria en gereedschappen
5. Kunstnijverheid/toegepaste kunst
6. Schilderijen
7. Werken op papier
 - prenten en tekeningen
 - boeken en brieven
8. Fotografie
9. Varia
10. Natuurhistorische objecten
11. Gemengde deelcollecties

Onderstaand schema geeft een overzicht van achterstanden naar typen deelcollecties. In kolom 1 zijn de categorieën weergegeven. Kolom 2 geeft een overzicht van het aantal deelcollecties dat in het type is ondergebracht. Kolom 3 geeft het aantal musea waarvan een of meerdere deelcollecties in dat type vertegenwoordigd zijn. In de vierde kolom staat een overzicht van het aantal objecten. De totale kosten van alle typen deelcollecties zijn de in vijfde kolom beschreven. De aantallen objecten die voor een fotoregistratie in aanmerking komen zijn apart weergegeven in kolom 6.

Tabel 1 Achterstand naar type deelcollectie¹

Categorie:	Aantal DC's	Aantal Musea	Aantal Objecten	Kosten	Aantal Foto's
Archeologie	6	3	95.427	5,6	1.635
Munten en penningen	8	6	197.613	6,6	-
Sculpturen	8	7	7.829	1,0	932
Instrumentaria/Gereedschappen	9	6	89.375	9,0	-
Kunstnijverheid/Toegep. kunst	41	13	149.630	21,0	40.612
Schilderijen	11	11	14.513	0,4	670
Werken op papier	56	18	1.969.113 + 5951 m.	108,8	143.764
Fotografie	5	5	238.913	35,0	22.595
Varia	10	10	13.945	1,7	-
Natuurlijke Historie	9	2	2.901.368	117,9	-
Volkenkundig/cultuurhistorisch	18	5	181.497	10,6	310
Gemengde deelcollecties ¹	10	6	75.044 ²	6,6	179
	191		5.934.267 ³	324,2	210.697

1. Deze categorie bestaat uit deelcollecties, waarbij een scheiding tussen de verschillende soorten objecten niet mogelijk was.
2. Inclusief 320 dozen opgravingsvondsten, die niet individueel maar per vondsteenheid\ (verpakt in bijvoorbeeld dozen) worden geregistreerd.
3. Niet meegeteld zijn de 5951 meter werken op papier.

De kosten zijn uitgedrukt in "effectieve" werkjaren (40 uur per week, 52 weken per jaar). Om het aantal "mensjaren" te berekenen moeten de cijfers met een factor 1,3 worden verhoogd. Het betreft verhoging vanwege ATV, vakantiedagen en ziekte.

Voor het omrekenen van mensjaren naar geld is het nodig een onderscheid te maken ten aanzien van de benodigde expertise. Voor een basisregistratie of het bijwerken van identificatiegegevens is over het algemeen het niveau van een wetenschappelijk medewerker (conservator) benodigd.

Het bijwerken van standplaatsgegevens kan in veel gevallen door een depot-medewerker gebeuren. De verhouding met betrekking tot benodigde expertise is dus afhankelijk van de soorten achterstand die per type deelcollectie zijn aangetroffen. In het navolgende wordt hier verder op ingegaan.

De categorie 'Archeologie' bevat deelcollecties van het Rijksmuseum (RM) Meermannoo-Westreenianum, RM van Oudheden en het RM Amsterdam. De 6 deelcollecties die in deze

¹In de tabel zijn de archieven van de musea niet in de telling meegenomen.

categorie zijn ingedeeld hebben te zamen een omvang van 95.427 objecten en een achterstand van 5,6 jaar.

De kosten komen voort uit achterstand in de inhoud van standplaatsregistratie (ruim 1/3), de beschrijving (ruim 1/3) en de basale registratie (1/4). Voor 2 deelcollecties dient een fotoregistratie te worden gecompliceerd.

Een deel van de collecties bestaat uit opgravingsvondsten. De documentatie van de vondsten is over het algemeen al voorhanden in de vorm van veldwerkverslagen. Registratie in de vorm van een verwijzing naar de verslagen is om die reden als voldoende beschouwd.

De categorie 'Munten en Penningen' bevat 8 deelcollecties. De collecties zijn afkomstig van 6 musea: Teylers Museum, RM Het Catharijneconvent, RM Paleis het Loo, RM Het Koninklijk Penningkabinet, RM Meermannno-Westreenianum en het RM Amsterdam. De categorie Munten en Penningen bevat 197.613 objecten en heeft een achterstand van bijna 7 jaar.

Bij één deelcollectie is geen sprake van achterstand. Van de overige 7 heeft er één geen registratie. Bij de overige 6 is er een kleine achterstand in de standplaatsregistratie en een achterstand in de beschrijving van de objecten geconstateerd (bijna 2/3 van de kosten).

Collecties van munten en penningen zijn kwetsbaar op het vlak van registratie, in zoverre dat het label of nummer niet aan de objecten kan worden bevestigd. Indien een munt uit de munthouder valt, is hij tevens los van zijn nummer en primaire identificatiegegevens.

Sculpturen zijn drie-dimensionale autonome of semi-autonome kunstwerken. Een andere verzamelnaam is 'beeldhouwkunst'. De sculpturen die bij het onderzoek betrokken zijn geweest zijn van museale betekenis om reden van historische waarde en/of kunsthistorische waarde om of reden van de sculpturale kwaliteit.

Zowel het beschrijven als het fotograferen van een sculptuur vragen om reden van de driedimensionaliteit van het object relatief veel inspanningen.

In totaal zijn onder de noemer 'sculpturen' 7.829 objecten geplaatst. Dit type deelcollectie is qua omvang de kleinste categorie. Hierbij dient opgemerkt dat de gemengde collecties als volkenkundige en cultuurhistorische collecties ook sculpturen bevatten.

Bij de 'Sculpturen' zijn 8 deelcollecties van te zamen 7 musea ondergebracht. RM Paleis

het Loo, Mauritshuis, RBK, RM Het Catharijneconvent, RM Het Koninklijk Penningkabinet, RM Amsterdam en RM Kröller-Müller.

De achterstand wordt met name veroorzaakt door het ontbreken van een registratie bij 4 deelcollecties. Een kwart van de kosten worden veroorzaakt door een achterstand in de standplaatsregistratie en voor een kwart door een achterstand in de beschrijvingen.

De fotoregistraties zijn afkomstig van 3 deelcollecties.

De categorie '(Wetenschappelijke) instrumentaria en gereedschappen' bevat 9 deelcollecties die afkomstig zijn van 6 musea; Teylers Museum, RM Boerhaave, RM Paleis het Loo, RM Meermanno-Westreenianum het RM Het Nederlands Scheepvaartmuseum.

De categorie bevat 89.375 objecten waaronder grafische voorwerpen, zeevaarkundige voorwerpen, historisch gereedschap, kristalmodellen, wetenschappelijke instrumenten en een fysisch kabinet.

De achterstand bedraagt 9 jaar. Bij 2 deelcollecties is geen achterstand geconstateerd. Bij de 7 overige deelcollecties is sprake van het ontbreken van een registratie (2 deelcollecties), de standplaatsregistratie is niet op orde (1/5 van de kosten) en de beschrijvingen dienen aangevuld (1/3 van de kosten). De kosten zijn vooral afkomstig van de relatief omvangrijke deelcollectie wetenschappelijke instrumentaria van het Rijksmuseum Boerhaave, waarvoor de registratie (inclusief standplaatsregistratie) dient te worden bijgewerkt.

Gereedschappen zijn veelal geen unieke exemplaren. Het beschrijven van minieme verschillen tussen dezelfde soort gereedschappen is een arbeidsintensieve aangelegenheid. Immers het gaat dan om het vastleggen van bijvoorbeeld kleine beschadigingen die het specifieke object kenmerken. Derhalve kan een fotoregistratie noodzakelijk blijken voor eenduidige identificatie.

De collectie 'kunstnijverheid/toegepaste kunst' kenmerkt zich onder meer door het gebruik van toegepaste materialen, technieken en functies. De categorie bevat sieraden, meubels, lijsten, textiel, keramiek, glas, edele en onedele metalen, industriële vormgeving, mode, metaal en kunststofmaterialen. De objecten kunnen om kunsthistorische of om volkenkundige reden zijn verzameld. In het type 'Volkenkundige en cultuurhistorische objecten' zijn derhalve ook voorwerpen die gerekend kunnen worden tot de toegepaste kunst.

Het uniek beschrijven van tientallen vazen, zodanig dat zij van elkaar kunnen worden onderscheiden, is een arbeidsintensieve aangelegenheid. Een fotoregistratie kan als complement van de schriftelijke gegevens noodzakelijk en kostenbesparend zijn.

Voor de identificatie van kledingstukken en vlakke textiel kan in sommige gevallen tevens gebruik worden gemaakt van tekeningen van de kleding. In dat geval is een fotoregistratie niet nodig. In drie gevallen is in het onderzoek de kostenberekening uitgegaan van het tekenen van de objecten.

In de categorie 'Kunstnijverheid/toegepaste kunst' is een relatief groot aantal deelcollecties verenigd (41 van de in totaal 191 deelcollecties). De deelcollecties zijn afkomstig van de volgende 11 musea: RM Amsterdam, RM Paleis het Loo, RM Meermannno-Westreenianum, Teylers Museum, RBK, RM Het Catharijneconvent, Joods Historisch Museum, Mesdag Museum, RM Het Koninklijk Penningkabinet, RM Het Nederlands Scheepvaartmuseum en RM Kröller Müller. Daarnaast bevatten ook het Nederlands Openlucht Museum en het RM Zulderzee museum een aanzienlijke hoeveelheid toegepaste kunst.

Bij vier deelcollecties is geen achterstand aanwezig. De overige deelcollecties hebben te zamen een achterstand van 21 jaar. Die achterstand wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een aantal deelcollecties die niet zijn geregistreerd. Ruim de helft van de kosten is nodig voor een basale registratie. Een kwart van de kosten wordt gevormd door een achterstand in de standplaatsregistratie.

De categorie 'Schilderijen' bevat 11 deelcollecties schilderijen, afkomstig van 11 musea te weten; Teylers Museum, RBK, RM Het Catharijneconvent, Joods Historisch Museum, RM Kröller Müller, RM Paleis het Loo, RM Meermannno-Westreenianum, Mesdag museum, RM Vincent van Gogh, RM Amsterdam en het Mauritshuis. Een deel van de schilderijen van de RBK is niet onder dit type ingedeeld, omdat de deelcollectie niet te splitsten is.

De categorie bevat in totaal 14.513 schilderijen die te zamen een achterstand van een half jaar hebben. Deze achterstand wordt voornamelijk veroorzaakt door een onvolledige of ontbrekende standplaatsregistratie (4/5 van de kosten). De fotoregistratiekosten komen voor rekening van 4 deelcollecties.

De registratie van schilderijen levert naar de mening van deskundigen over het algemeen weinig specifieke problemen op. Opgemerkt dient dat bij moderne schilderkunst een fotografische registratie een noodzakelijk complement van de schriftelijke gegevens kan vormen.

De categorie 'Werken op Papier' bevat prenten en tekeningen, boeken en brieven en overige werken op papier. Het materiaal is hier een indelingscriterium. Het betreft werken op papier maar ook van papier als drager van grafische technieken en als beeldend

middel. De categorie foto's zou eigenlijk ook onder deze categorie dienen te vallen, maar is om reden van aparte indeling bij musea ook hier gescheiden genomen.

Archivalia vergen een aparte benaderingswijze. De basisregistratie van archivalia is niet bij het onderzoek betrokken. Ook de bibliotheken vragen een aparte benadering. In het onderzoek is aandacht besteed aan de systematiek waarmee bibliotheken zijn ingericht. De uniciteit van boeken is moeilijk vast te leggen. Het aantal pagina's, aanwezigheid van illustraties, de druk en plaats van uitgave vormen aanknopingspunten.

Tekeningen zijn unica's, in tegenstelling tot de prenten. De prenten, zijn zo is bij het onderzoek gebleken, over het algemeen echter wel uniek te beschrijven. Dat neemt niet weg dat een museum de voorkeur kan geven aan een foto boven een beschrijving. Voor wat betreft de kosten hoeven deze zaken niet ver uiteen te lopen.

De categorie bevat het grootste aantal objecten, namelijk 1.969.113 objecten en 5.951 meter (boeken, tijdschriften, handschriften). De in totaal 56 deelcollecties zijn afkomstig van 18 musea te weten; Nederlands Openlucht Museum, Teylers Museum, RBK, RM Het Catharijneconvent, Joods Historisch Museum, RM Kröller Müller, RM Paleis het Loo, RM Meermann-Westreenianum, RM van Gogh, RM Amsterdam, RM Twenthe, RM Nederlands Scheepvaartmuseum, RKD, Joods Historisch Museum, RM Het Koninklijk Penningkabinet, RM Boerhaave, Nationaal Natuurhistorisch Museum en RM van Oudheden.

In de categorie zijn 7 bibliotheken vertegenwoordigd. Behalve boeken bevat de categorie deelcollecties oude drukken, brieven, handschriften, incunabelen, prenten, grafiek, documenten, technische tekeningen, tijdschrift-illustraties, affiches en (bouwkundige) tekeningen en bankbiljetten, etiketten en bidprentjes, collages en werken ontstaan door knippen, vouwen, modelleren en dergelijke.

De achterstand is bijna 109 jaar. Twaalf deelcollecties zijn op orde, maar een dertigtal deelcollecties is in het geheel nog niet geregistreerd. Deze deelcollecties nemen het grootste deel van de kosten voor rekening (9/10 van de kosten).

De categorie 'Fotografie' bevat het kleinste aantal deelcollecties; 5 stuks. Zij zijn afkomstig van 5 musea, te weten; Teylers Museum, RBK, Joods Historisch Museum, RM Paleis het Loo en RM Het Nederlands Scheepvaartmuseum. De achterstand is gezien het aantal objecten (238.913) relatief groot, 35 jaar. Van de meeste deelcollecties ontbreekt een basale registratie (4/5 van de kosten). De fotoregistratie komt voor rekening van de fotocollectie van de RBK.

Fotografie kan door een museum als autonome kunst of als medium worden verzameld. Beide soorten verzamelmotieven zijn in deze categorie verenigd. Ook albums zijn onder

dit type geplaatst. Het onderscheid tussen enerzijds foto's als collectie-onderdeel en anderzijds als documentatie speelde hier een belangrijke rol. Voor één van de deelcollecties is in dit stadium nog niet bekend welke foto's uiteindelijk buiten de collectie van het museum zullen gaan vallen. Gegeven is wel dat een percentage in de toekomst niet langer als collectie zal worden beschouwd. Op dit moment zijn de achterstanden voor de gehele deelcollectie vastgesteld.

De categorie 'Varia' bevat een grote verscheidenheid aan objecten. De categorie bevat in totaal 10 deelcollecties die afkomstig zijn van 10 musea te weten: RM Twenthe, RM Het Catharijneconvent, Joods Historisch Museum, RM Meermann-Westreenianum, RM Het Koninklijk Penningkabinet, Museum Mesdag, RM Vincent van Gogh, RM Het Nederlands Scheepvaart Museum en het Teylers Museum.

De categorie bevat in totaal 13.945 objecten en heeft een achterstand van ruim 1,5 jaar. Eén deelcollectie is op orde. De totale achterstand zit vooral in het bijschaven van registratiegegevens (9/10 van de kosten). Deze werkzaamheden vergen bij de relatief omvangrijke deelcollectie Realia van het RM Nederlands Scheepvaart Museum anderhalf jaar en bij de overige deelcollecties maximaal anderhalve week.

De categorie Natuurlijke Historie bevat 9 deelcollecties van het Nationaal Natuurhistorisch Museum en Teylers Museum. Het gaat bij het eerste museum om enorme aantal objecten, die als ze alle uniek identificeerbaar beschreven zouden worden een tijdsbestek van meer dan 700 jaar zouden vergen. Voor deze omvangrijke deelcollecties is in overleg met het museum opnieuw een achterstand vastgesteld. Daarbij wordt voor een aantal deelcollecties in groepen (vooral in taxa) geregistreerd en niet op individueel object (zie deelrapportage van het museum in Deel 2 van de rapportage).

Voor de deelcollecties van beide musea te zamen is een achterstand van bijna 118 jaar berekend. De kosten worden geheel gevormd door een achterstand in basale registratie.

De categorie 'Volkenkundige collecties en collecties van cultuurhistorische waarde' bevat 18 deelcollecties, afkomstig van 5 musea; RM Paleis het Loo, het Nederlands Openlucht museum, RM Zuiderzee Museum, RM voor Volkenkunde en RM Amsterdam.

Voor een collectie van volkenkundige/streek(historische) aard is de herkomst een van de centrale items voor eenduidige identificatie.

Sommige deelcollecties die onder dit type zijn ingedeeld worden gekenmerkt door een basale functie (bergmeubels) en andere door regionale, functionele, bepaald onderwerp

(grondbewerking) of vervaardiging (drukwerk), inventarissen (voorwerpen die gezamenlijk zijn gebruikt ten behoeve van uitoefenen van een ambacht), of etnografische aspecten. De categorie bevat 181.497 objecten (kleding, wooncultuur, handel, landbouw, nijverheid en techniek, iconografie, scheepsblokken, glas en keramiek, boeken, picturalia en 8 deelcollecties met betrekking tot internationale cultuurgebieden). Te zamen hebben deze deelcollecties een achterstand van ruim 10 jaar. De belangrijkste vorm van achterstand is het ontbreken van een basale registratie (ruim de helft van de kosten). De overige vormen van achterstand betreffen de standplaatsregistratie (1/4 van de kosten) en de inhoud van de beschrijvingen in de registratie.

De laatste categorie -Gemengde deelcollecties- bevat objecten van verschillende typen. Om die reden kunnen zij niet worden ondergebracht onder de typen die hierboven zijn beschreven. Een scheiding is niet wenselijk omdat de deelcollecties door de musea zijn bepaald.

Het gaat in totaal om 10 deelcollecties die afkomstig zijn van 6 musea; Rijksdienst Kastelenbeheer, Joods Historisch museum, RM Vincent van Gogh, Nederlands Openluchtmuseum, RM Twente en RM Amsterdam.

Te zamen hebben de gemengde deelcollecties een achterstand van ruim 6,5 jaar. De aard van de achterstand loopt uiteen. De categorie bevat ook allerlei typen objecten. Een instelling is in het geheel vertegenwoordigd in deze categorie; namelijk de Rijksdienst Kastelenbeheer.

De kosten komen voort uit een achterstand in voldoende beschrijvingen (ruim de helft) en basale registratie (ruim een kwart).

Samenvattend wordt geconcludeerd dat de achterstand het grootst is bij de objecten van natuurhistorische aard. De vraag rijst of die objecten wel met de huidige normen zouden moeten worden benaderd.

De 'Werken op papier' is een tweede omvangrijke categorie. De omvang van de kosten is bepaald door het grote aantal objecten in combinatie met een relatief grote registratie-achterstand in de vorm van het ontbreken van een basisregistratie.

De foto-collectie heeft gerelateerd aan de omvang van de collectie een relatief grote achterstand. Ook in dit geval is er sprake van een grote achterstand ten aanzien van basisregistraties.

Voor wat betreft de aard van de achterstand kan worden opgemerkt dat het ontbreken van een basisregistratie voor (delen van) deelcollecties het meest voorkomt. De standplaatsre-

gistratie vormt een tweede soort achterstand. Achterstand in de beschrijvingen van de objecten is in mindere mate geconstateerd.

Te zamen hebben de ruim 5,9 miljoen objecten van de 22 instellingen een achterstand van bijna 325 effectieve werkjaren. Omgerekend naar "mensjaren" komt dit neer op circa 420 jaar. Van het totaal van 325 effectieve jaren gaat 118 naar natuurlijke historie. Van de resterende 207 jaar is circa 150 jaar nodig om ongeregistreerde objecten van een basisregistratie te voorzien. Gezien de aard van de achterstanden zal deze voornamelijk met behulp van medewerkers op het niveau van conservator moeten worden weggewerkt.

Verder is er een achterstand in fotoregistratie voor bijna 210.697 objecten.

Uitgaande van een standaardbedrag van *f* 20,- per foto (materiaal en personeel), levert dit aantal een bedrag van *f* 4.213.940,-. De fotokosten kunnen variëren. De belangrijkste oorzaken zijn: het al dan niet hebben van een eigen fotodienst, de aard van het object, de mogelijkheid om ter plekke foto's te maken en de verblijfplaats van het object.

BIJLAGE 1

Overzicht van deelcollecties per museum

Joods Historisch Museum

- Diversen
- Foto's en affiches
- Glas, aardewerk, hout en keramiek
- Handschriften en drukwerk
- Onedele metalen en penningen
- Prenten en tekeningen
- Schilderijen
- Textiel
- Zilver en Goud

Koninklijk Kabinet van Schilderijen Het Mauritshuis

- Schilderijen, beeldhouwwerken, miniaturen, objecten kunstnijverheid, losse lijsten

Nationaal Natuurhistorisch Museum

- Dienstverlening - bibliotheek geologie
- Dienstverlening - bibliotheek zoölogie
- Wetenschappelijke afdeling - gewervelde dieren
- Wetenschappelijke afdeling - insecten
- Wetenschappelijke afdeling - mineralogie en petrologie
- Wetenschappelijke afdeling - ongewervelde dieren
- Wetenschappelijke afdeling - paleontologie
- Educatieve afdeling - tentoonstellingsafdeling

Nederlands Openluchtmuseum

- Bibliotheek
- Gebouwen
- Iconografie
- Kleding
- Vlakke textiel
- Wooncultuur, landbouw, handel, nijverheid en techniek

Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

- Topografische prenten en tekeningen

Rijksdienst Beeldende Kunst

- Fotografie
- Moderne kunst
- Oude kunst; beeldhouwkunst
- Oude kunst; lijsten
- Oude kunst; schilderijen
- Oude kunst; tekeningen en prenten

- Toegepaste kunst

Rijksdienst Kastelenbeheer

- Brederode (Ruïne van)
- Gevangenpoort
- Huis Doorn
- Rijksmuseum Muiderslot
- Slot Loevestein

Rijksmuseum Amsterdam

- Aziatische afdeling
- Beeldhouwkunst
- Bibliotheek
- Documenten en objecten
- Edele metalen
- Glas
- Historisch papier en varia
- Juwelen
- Keramiek
- Kostuums en accessoires
- Marinemodellenkamer
- Meubelen en betimmeringen
- Militaria
- Munten en penningen
- Onedele metalen
- Prenten
- Scheepswrakvondsten
- Schilderijen
- Schilderijlijsten
- Tekeningen
- Vlaggen en vaandels
- Vlakke textiel

Rijksmuseum Boerhaave

- Afbeeldingen
- Boeken
- Voorwerpen

Rijksmuseum Het Catharijneconvent

- Beeldhouwkunst
- Bidprentjes
- Handschriften, incunabelen en postincunabelen
- Metaal
- Oude drukken
- Penningen
- Prenten
- Schilderijen

- Tekeningen
- Textiel
- Varia

Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet

- Antieke munten
- Bankbiljetten
- Bibliotheek
- Gesneden stenen
- Munten Middeleeuwen en Nieuwe Tijd
- Penningen
- Varia
- Zegelstempels

Rijksmuseum Het Nederlands Scheepvaartmuseum

- Bibliotheek
- Fotocollectie
- Modellen
- Picturalia
- Realia
- Technische tekeningen
- Zeevaartkundige collectie

Rijksmuseum Kröller-Müller

- Beelden
- Bouwkundige tekeningen
- Grafiek en tekeningen
- Schilderijen
- Toegepaste kunst

Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum

- Archieven
- Gedrukte werken collectie Westreenen
- Grafiek en affiches
- Grafische voorwerpen en machines
- Grafische voorwerpen Van Royen
- Handschriften
- Kleingrafiek
- Kostbare moderne werken en geïllustreerde boeken
- Losse grafische voorwerpen
- Munten, penningen, gommen en zegels
- Museumrichting
- Oudheden
- Schilderijen
- Tekeningen en calligrafie
- Varia

Rijksmuseum Hendrik Willem Mesdag

- Diversen
- Glas en Keramiek
- Metaal
- Meubelen en hout
- Schilderijen
- Tekeningen
- Textiel

Rijksmuseum van Oudheden

- Archief
- Bibliotheek
- Egyptische collectie
- Klassieke collectie
- Nabije Oosten
- Nederlandse collectie

Rijksmuseum Paleis Het Loo

- Ambtskostuums
- Bouwfragmenten
- Bouwkundige tekeningen
- Foto's
- Historische brieven van leden van het Koninklijk Huis
- Historisch gereedschap
- Historische voertuigen
- Kostuums
- Kunstnijverheid (m.u.v. meubilair) en sculptuur
- Meubilair
- Munten en Penningen
- Onderscheidings- en ordetekenen
- Oude drukken
- Poppen
- Prenten en tekeningen
- Schilderijen
- Tuinsculptuur

Teylers Museum

- Bouwtekeningen
- Brieven
- Etiketten mineralogie
- Fossielen
- Fysisch Kabinet
- Grafiek
- Handschriften
- Kristalmodellen
- Meubilair
- Mineralen en edelstenen

-
- Natuurwetenschappelijke bibliotheek
 - Numismatisch kabinet
 - Oude foto's
 - Requisieten
 - Schilderijen
 - Sculpturen
 - Teding van Berkhout-collectie
 - Tekeningen
 - Zwerfstenen

Rijksmuseum Twenthe

- Bruiklenen
- Oude en moderne kunst

Rijksmuseum Vincent van Gogh

- Boeken
- Brieven
- Engelse en Franse prenten en tijdschriftillustraties
- Grafiek en artistieke foto's
- Japanse prenten
- Schilderijen
- Tekeningen
- Voorwerpen

Rijksmuseum voor Volkenkunde

- Afrika beneden de Sahara
- China, Tibet en Zuid-Oost Azië vasteland
- Insulair Zuid-Oost Azië
- Islamitisch Cultuurgebied
- Japan en Korea
- Midden- en Zuid-Amerika
- Noord-Amerika en het Arctisch gebied
- Oceanië

Rijksmuseum Het Zuiderzeemuseum

- Meubilair
- Edele metalen
- Gereedschappen en instrumenten
- Glas en keramiek
- Huisraad
- Textiel
- Museale boeken
- Netten
- Oude foto's, negatieven en prentbriefkaarten
- Picturalia
- Scheepsblokken
- Scheepsmodellen
- Scheepsonderdelen
- Scheepstekeningen
- Schepen

- Varia
- Voertuigen
- Zeilen

Deskundigen van (Rijks)musea en -instellingenRijksdienst Beeldende Kunst

dhr. Baya
mw. Boom
mw. Dölle
dhr. Elen
mw. Hartkamp
dhr. de Heer
dhr. de Jong
dhr. Kentie
mw. Kordes
mw. Ottevanger
dhr. Rip

Rijksmuseum voor de Geschiedenis van de Natuurwetenschappen en van de Geneeskunde
'Museum Boerhaave'

dhr. Answer
dhr. de Clercq
dhr. Engelsman
mw. Fournier
dhr. Leechburch
dhr. Wiechmann

Rijksmuseum 'Het Catharijneconvent'

mw. Caron
dhr. Dirkse
mw. Kootte
mw. Stam
mw. Wüstefeld

Nationaal Natuurhistorisch Museum

dhr. Van Achterberg
dhr. Arps
dhr. van Assen
dhr. Beekhuizen
mw. Best
dhr. Bey
dhr. van Esch
dhr. Franssen
dhr. Gittenberger
dhr. van Helsdingen
dhr. Hoogmoed
dhr. de Jong
dhr. Krikken
dhr. van der Land
dhr. Mees

dhr. van Oyen
dhr. Ory Bertha
mw. Pepermans
dhr. Reeder
dhr. Winkler Prins

Rijksmuseum 'Hendrik Willem Mesdag'

dhr. Lammers
dhr. Leeman

Joods Historisch Museum

mw. Bosman
mw. Dop
dhr. Liefkes
dhr. van Voolen
mw. Waale

Rijksdienst Kastelenbeheer

dhr. Heuff
dhr. Tom
dhr. Verroen

Rijksmuseum 'Het Koninklijk Penningkabinet'

dhr. Jacobi
dhr. Pol
mw. Scharloo
mw. Schollaardt
dhr. van der Vin

Rijksmuseum Kröller-Müller

dhr. Bremer
mw. Brouwer
mw. van Kooten
dhr. Oxenaar
dhr. van der Wolk

Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

dhr. Ekkart
dhr. de Graaf
dhr. v.d. Klooster

Rijksmuseum 'Mauritshuis'

dhr. Broos

Rijksmuseum 'Meermanno-Westreenianum'

mw. De Goederen
dhr. Van der Lof

dhr. Offerhaus
mw. Scholten
mw. Wolters

Nederlands Openlucht Museum

mw. van Dongen
dhr. Honig
dhr. van't Hull
dhr. Klijn
mw. Moon
dhr. Peters
dhr. van Prooije
dhr. Renaud
dhr. Vaessen
mw. van Zuthem

Rijksmuseum 'Nederlands Scheepvaart Museum'

dhr. van Keulen
dhr. de Meer
dhr. Mörzer Bruijns
dhr. van Overbeek
mw. Streef
dhr. Vorstman
dhr. Wildeman

Rijksmuseum van Oudheden

dhr. Akkermans
dhr. Halbertsma
dhr. Raven
dhr. Schneider
dhr. Verhart

Rijksmuseum Paleis Het Loo

mw. van Braam
dhr. Elzenga
mw. Erkelens
mw. van Heuven
mw. Saarloos
mw. Schimmelpenninck
mw. Tijmes
mw. van Zelm

Rijksmuseum

dhr. Baarsen
mw. van Berge
dhr. Burgers
dhr. van Dam

mw. Halsema
dhr. Hoeben
mw. Kort
dhr. de Lorm
mw. du Mortier
dhr. Niemeijer
mw. Pragt
dhr. Ritsema van Eck
dhr. Ruitenbeek
mw. Verhaak

Teylers Museum

dhr. van Hoorn
mw. van der Meer
mw. Meinalda
dhr. van Tuyll
dhr. van Veen
dhr. de Vos

Rijksmuseum 'Twenthe'

dhr. Kolks
dhr. Ter Beeke

Rijksmuseum Vincent van Gogh

dhr. van Crimpen
mw. Pabst
dhr. van Tilborgh
mw. Vriend

Rijksmuseum voor Volkenkunde

mw. Athmer
dhr. Bedaux
dhr. van Bussel
dhr. Kop Jansen
dhr. van Dongen
dhr. Forrer
dhr. ter Keurs
dhr. Leijenaar
dhr. Munneke
dhr. Smidt
dhr. Vos

Rijksmuseum 'Zuiderzeemuseum'

dhr. Brakeboer
mw. Buurman
mw. Jas
mw. Reichwein

dhr. Zijp

BIJLAGE 2

Registratieformulier

Het registratieformulier is gebruikt voor de verwerking van de gegevens die in de tweede fase van het onderzoek zijn verzameld. In deze fase is bij de conservatoren aan de hand van een uitgebreide vragenlijst informatie verzameld over de collectie-administratie en de administratieve procedures.

Teneinde per museum een overzicht van de stand van zaken te maken zijn de bevindingen van alle deelcollecties in een schema verwerkt alsook in de korte samenvatting omschreven. De variabelen in het registratieformulier zijn in de vorm van vragen aan de conservatoren voorgelegd. Iedere kolom geeft de bevindingen op deelcollectieniveau weer en te zamen geven de kolommen een eerste inzicht in de gehele collectie-administratie van het museum. Op deze wijze zijn 22 registratieformulieren ingevuld. Het minimum aantal ingevulde kolommen (cq deelcollecties) bedraagt 1 en het maximum aantal 22. Hieronder is de structuur van het registratieformulier toegelicht. Een aantal variabelen is tevens in de noten beschreven.

Het formulier start met de omvang van de deelcollecties volgens het museum (A). De toevoeging 'volgens het museum' geeft aan dat een test door het onderzoeksbureau op de omvang (fase 3) nog moet plaatsvinden.

Vervolgens is onder B genoteerd of de deelcollectie (geheel of gedeeltelijk) is geregistreerd.

Onder C is geïnventariseerd welke vormen van informatiedragers voor de registratie van de deelcollectie worden gehanteerd. Daartoe zijn alle mogelijke vormen van dragers opgesomd. Onder D is geïnventariseerd welke van de opgesomde informatiesleutels het museum hanteert.

De registratie-items zijn opgesomd in groep E. De items hebben betrekking op de inhoudelijke normen. Het betreft gegevens die noodzakelijk kunnen zijn voor identificatie van objecten en gegevens omtrent de juridische status en verwerving.

Onder F is geïnventariseerd aan welke normen van procedurele aard tegemoet wordt gekomen.

De stand van zaken op het gebied van gehanteerde registratiedragers, -sleutels en -items C t/m F is gedetailleerd geïnventariseerd. Na deze gerichtheid op details diende de stap naar de centrale vraag "in hoeverre beantwoordt het huidige systeem aan de basisnormen?" te worden gemaakt. Bij wijze van samenvatting is de conservator de vraag voorgelegd of de huidige administratie voldoet aan de inhoudelijke basisnormen. De normen zijn aangeduid onder G. Aansluitend is geïnformeerd naar de kosten die nodig zijn voor het wegwerken van de achterstand. De kosten of tijd zijn onder H weergegeven.

De wensen van de conservatoren zijn apart genoteerd (I).

A. <u>Dmvang vlg museum</u>																				
B. Is er registratie																				
C. <u>Informatiedragers</u>																				
Label																				
Reg. ingekomen objecten ¹																				
Inventarisregistratie																				
Stamboek																				
Standboek																				
Reg. ontvangen bruikleen ²																				
Reg. verschafte bruikln. ³																				
Foto																				
Dia																				
Negatief																				
Dverig visueel ⁴																				
Schaduwregistratie ⁵																				
Geautomatiseerd bestand																				
Microfiche																				
Wet. Standaard Cat. ⁶																				
Bezoekersboek																				
Concordanten ⁷																				
Brievenboek																				
D. <u>Informatiesleutels</u>																				
Voorlopig volgnr. ⁸																				
Registratienr. oud																				
Registratienr. nieuw																				

¹Register van ingekomen objecten.

²Register van ontvangen bruiklenen.

³Register van verschafte bruiklenen.

⁴Niet genoemde vormen van visuele registratie.

⁵Een tweede registratie ten behoeve van het behoud van de registratie.

⁶Wetenschappelijke standaard catalogus die van belang is voor de identificatie van het object.

⁷Lijst van overeenstemmende nummers, identificatiegegevens enz..

⁸Bij binnenkomst kunnen objecten een voorlopig volgnummer toegekend krijgen op volgorde van binnenkomst. Het nummer wordt bij definitieve inschrijving vervangen door het inventarisnummer.

Nr. ontvangen bruikleen																				
Standplaatsnr. vast																				
Standplaatsnr. tijdelijk																				
Negatiefnr.																				
Nr. verschafte bruikleen																				
Standaard catalogus nr.																				
<u>E. Registratie items</u>																				
Object/taxon																				
Titel																				
Standplaats																				
Materiaal																				
Voorstelling																				
Techniek																				
Omvang (afmeting, pag.)																				
Onderdelen																				
Verwijzing wet. catalogus																				
Vervaardiger																				
Periode vervaardigen																				
Herkomst/uitgave																				
Juridische status																				
Datum verwerving																				
Verwervingsbepalingen																				
Materiële toestand																				
Historisch gebruik																				
<u>F. Procedurele items</u>																				
Naam administratie ¹																				
Naam beheerder ²																				
Gescheiden verantw. ³																				
Controle																				
Datum																				
Planning																				

¹De naam van de verantwoordelijke voor de administratie.

²De naam van de verantwoordelijke voor het beheer van de collectie.

³De verantwoordelijkheden voor de administratie en het collectiebeheer zijn gescheiden.

Steekproef																				
Volledig																				
Anders																				
Voorziening behoud ¹																				
G. <u>Resume</u>																				
Ontvreemding ²																				
Opsporing ³																				
Juridische status ⁴																				
Verwervingsbepalingen ⁵																				
Verblijfsplaats ⁶																				
H. <u>Kosten</u> ⁷																				

I. Wensen van de conservator met betrekking tot de documentatie van de deelcollectie.

¹Een voorziening voor het behoud van de administratie, bijvoorbeeld een kluis.

²Het museum voert controles uit teneinde ontvreemding te kunnen signaleren.

³Het museum beschikt over voldoende gegevens omtrent de identiteit van de objecten. Het kan in geval van ontvreemding een bijdrage leveren aan de opsporing van het object.

⁴Het museum beschikt over gegevens omtrent juridische status van de objecten.

⁵De administratie biedt inzicht in eventuele verwervingsbepalingen, bijvoorbeeld door een verwijzing naar correspondentie en contracten waarin de bepalingen zijn opgenomen.

⁶De administratie geeft inzicht in de actuele verblijfplaats van de objecten.

⁷Schatting door de conservator van de kosten c.q. effectieve werktijd die nodig zijn om de achterstand gerelateerd aan de basisnormen weg te werken.

BIJLAGE 3 DEFINITIE VAN BEGRIPPEN

Binnen het terrein van de collectie-administratie worden drie deelgebieden onderscheiden: registratie, inventarisatie en documentatie. Hieronder volgt een nadere omschrijving van deze begrippen. In de verslaglegging is evenwel geen onderscheid gemaakt in termen van registratie en inventarisatie. Daar waar registratie staat hebben de uitspraken ook betrekking op de inventarisatie. Aansluitend zijn de begrippen "selectie" en "achterstand" kort toegelicht.

Registratie

De registratie in woord en eventueel in beeld van voorwerpen is gericht op alle rechtshandelingen die ten aanzien van museumobjecten kunnen worden verricht. Door de registratie wordt de identiteit, het eigendomsrecht en de herkomst van de voorwerpen vastgelegd. Elk nieuw verworven voorwerp wordt na binnenkomst door registratie vastgelegd middels codering, beschrijving van de wezenlijke kenmerken en indien van toepassing door het fotograferen van het voorwerp.

De registratiegegevens geven de situatie weer op het moment van verwerving.

Inventarisatie

Onder inventarisatie wordt verstaan het geheel van handelingen dat is gericht op het verkrijgen van inzicht in de actuele stand van zaken en de plaats die het voorwerp binnen de verzameling inneemt. De inventarisatie staat ten dienste van het materiële beheer van de collectie.

De inventarisatie bevat naast gegevens over de verblijfplaats, conditie en waarde tevens een actuele beschrijving en indien van toepassing een foto.

Documentatie

De documentatie van een voorwerp bestaat uit het bijeenbrengen van alle documenten die de betekenis, functie, geschiedenis, ontstaanswijze, kortom het materiële en immateriële bestaan en belang van het voorwerp belichten. De documentatie maakt de exploitatie van de voorwerpen mogelijk.

Onderscheiden worden passieve - en actieve documentatie. Passieve documentatie heeft als doel het voorkomen van verloren gaan van informatie. Bij actieve documentatie wordt zowel intern als extern gericht onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van documentatie-

gegevens. Actieve documentatie vindt veelal plaats in het kader van de organisatie van een tentoonstelling of de publicatie van boeken of artikelen.

Selectie

Selectie bestaat in het kader van dit onderzoek uit het onderscheiden van enerzijds de objecten die een onderdeel zijn van de museumcollectie en anderzijds objecten die niet als zodanig worden aangemerkt. De selectie geschiedt door de musea.

Na selectie zijn alleen de objecten die onderdeel zijn van de museumcollectie, bij het onderzoek betrokken.

Achterstand

Achterstanden in registraties zijn gerelateerd aan de basisnormen voor collectie-administratie. Voor basisnormen zie hoofdstuk 1.

BIJLAGE 2

INVENTARISATIE VAN MAATREGELEN EN KOSTEN IN HET KADER VAN PASSIEVE CONSERVERING

m.b.t. rijksmusea , rijksarchieven en
ondersteunende instellingen

Centrale Directie Apparaatzorg

Hoofdafdeling Gebouwen

en Materiele Zaken

RIJSWIJK, oktober 1990

W
E L
Z I J N
V O L K S
G E Z O N D
H E I D E N
C U L T U U R

INHOUDSOPGAVE

	PAGINA
1. Inleiding	2
2. Samenvatting en conclusies	3
3. Huidige kwaliteit, maatregelen en kosten	8
3.1 algemeen	9
3.2 overzicht kwantitatieve situatie	10
3.3 overzicht huidige kwaliteit	12
3.4 overzicht kosten en prioriteiten	14
3.5 overzicht structurele onderhoudslasten	17
3.6 overzicht toename energielasten	19
4. Maatregelen en kosten luchtzuivering	21
4.1 algemeen	22
4.2 overzicht kosten luchtzuivering	23
5. Gespecificeerde gegevens per dienst	24

BIJLAGEN

221

bijlage 1 : Samenvatting publicatie "Passieve Conservering Klimaat en Licht",
dr. B.A.H.G. Jütte

bijlage 2 : Samenvatting van het TNO-rapport "Luchtzuivering in musea, archieven
en bibliotheken"

bijlage 3 : Literatuuroverzicht

1. INLEIDING

In de Uitgebreide Commissievergadering (UCV) heeft de Minister van WVC de Tweede Kamer toegezegd om voor het einde van het jaar inzicht te verschaffen in de achterstanden die bestaan op het gebied van het behoud en beheer van de Rijksmuseumcollecties. Tevens maakte de Minister in de zogenoemde "f 40-miljoen-brief" haar voornemens bekend op het gebied van de effectgerichte maatregelen inzake verzuring.

Naar aanleiding van het voorgaande richtte de Hoofddirecteur Cultuurbeheer zich tot het Hoofd van de Centrale Directie Apparaatzorg met het verzoek, om in samenwerking met de Rijksgebouwendienst (Rgd) een **globale** inventarisatie uit te voeren naar de bestaande achterstanden in bouwkundige en klimatologische zin -kortweg achterstanden m.b.t. passieve conservering- bij de Rijksmusea, Rijksarchieven en ondersteunende instellingen.

Naast een totaal-inzicht dient deze inventarisatie een inzicht te geven van kosten per dienst, welke gemaakt moeten worden om achterstanden op te heffen en welke kosten structureel moeten worden gemaakt om de situatie vervolgens op een kwalitatief aanvaardbaar niveau te houden.

Tevens is op verzoek van de Hoofddirecteur Cultuurbeheer nagegaan, welke kosten verbonden zijn aan de installatie van filters die de (binnenkomende) lucht in archieven en musea moeten zuiveren van voor het cultuurgoed schadelijke stoffen en -invloeden.

2 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

2.1 ALGEMEEN

De inventarisatie zoals uitgevoerd is mogelijk gebleken door een goede samenwerking tussen de verschillende partijen. Met name bij het in kaart brengen van de bouwkundige en installatietechnische achterstanden kon veel gebruik worden gemaakt van reeds bestaande kennis van afzonderlijke objecten, aanwezig bij de diensten, de Rijksgebouwendienst en de consultants Gebouwen.

Ondanks de relatief korte tijd is met name dankzij de constructieve medewerking van de betrokken medewerkers van de onderscheidene regionale directies van de Rijksgebouwendienst een weliswaar globaal, maar naar mening van de samenstellers van deze rapportage betrouwbaar beeld geschetst van de huidige situatie. De uitkomsten geven een bruikbaar inzicht in de kwalitatieve situatie van het moment.

Het zal duidelijk zijn dat bij daadwerkelijke aanpak nog nader en intensief onderzoek bij de afzonderlijke diensten uitgevoerd moet worden, om de specifieke oplossingen per dienst te kunnen beschrijven. Het inhalen van bestaande achterstanden t.a.v. de passieve conservering dient prioriteit te krijgen.

Voor de aanpak van de luchtzuivering is eerst een nader onderzoek gewenst -bij voorkeur door de Rijksgebouwendienst uit te voeren- hetwelk zich duidelijk uitsprekt over zaken als een gecoördineerde aanpak, soort filtering, wenselijkheid op basis van de aard van het cultuurgood, geografische prioriteiten, het al dan niet zuiveren van recirculatielucht in depotruimten etc. Alleen nadat hierover een redelijke mate van duidelijkheid en zekerheid is verkregen wordt het verantwoord geacht tot investeringen over te gaan. Rekening gehouden moet worden niet alleen met forse investeringskosten bij luchtzuivering maar tevens met een aanzienlijke jaarlijkse exploitatiekostenverhoging voor de gebruikers.

Bij uitwerking van de overzichten van kosten totalen achterstand is tevens een 3-tal prioriteitsgroepen aangegeven om de bruikbaarheid van deze rapportage bij verdere besluitvorming te vergroten.

Als uitgangspunt bij vaststelling van de diverse achterstanden is zoveel mogelijk uitgegaan van de visie van direct bij de zorg van de afzonderlijke objecten betrokken personen.

Totale kosten achterstanden PASSIEVE CONSERVERING en LUCHTZUIVERING:

F 110.327.535, --

Bovengenoemde totaalkosten, onderverdeeld naar achterstand en luchtzuivering :

- achterstand : F 77.747.535, --
- luchtzuivering : F 32.580.000, --

In de hoofdstukken 3 en 4 worden de totaalkosten per dienst nader weergegeven. Hoofdstuk 5 bevat gedetailleerde informatie per afzonderlijke dienst.

2.2 ACHTERSTANDEN PASSIEVE CONSERVERING

Over het algemeen kan als conclusie worden getrokken, dat t.a.v. "achterstanden" het accent ligt bij de installaties. Waar mogelijk wordt voorgesteld installaties te optimaliseren. In andere gevallen dient de capaciteit aanzienlijk te worden uitgebreid. In sommige gevallen dienen installaties echter in z'n geheel te worden vervangen.

Uit het bovenstaande mag echter niet de conclusie worden getrokken dat de bouwkundige kwaliteit geen of een beperkte aandacht behoeft. Bestaande onderhoudsachterstanden en kwaliteitseisen van bouwfysische aard zijn er de oorzaak van, dat naast verbeteringen, ook voorstellen worden gedaan voor complete vervangingen van met name depotsituaties. De besluitvorming omtrent complete nieuwbouwadviezen is echter zeer kritisch geweest. Nadrukkelijk is als uitgangspunt gesteld dat de onderhavige rapportage geen alternatief meerjaren-nieuwbouwprogramma zou worden.

Bij elk object is een splitsing gemaakt naar depot- en expositieruimten.

Alhoewel bij alle objecten in meer of mindere mate sprake is van achterstanden, is geconcludeerd dat bij enkele objecten de ernst van de achterstand duidelijk boven het landelijk gemiddelde ligt, te weten:

- Rijksmuseum, Druckeruitbouw;
- Rijksmuseum Zuiderzeemuseum;
- Rijksmuseum Twenthe;
- Rijksmuseum H.W. Mesdag;
- Rijksmuseum van Oudheden;
- Rijksmuseum voor Volkenkunde;
- Rijksarchief in Groningen;
- Rijksarchief in Gelderland;
- Rijksarchief in Limburg.

Van bovengenoemde diensten is alleen voor het Rijksarchief in Limburg reeds zicht op een verbetering van de kwaliteit. Het meerjaren-bouwprogramma van de Rijksgebouwendienst voorziet hier in nieuwbouw (start 1990).

De gemiddelde achterstand per dienst/instelling is verder bepalend geweest bij vaststelling van een zekere prioriteit. Ter vergroting van de bruikbaarheid van deze rapportage is bij de prioriteitstelling uitgegaan van een 3-tal fasen, te weten:

- 1. direct
- 2. binnen twee (2) jaren
- 3. binnen vijf (5) jaren.

Onderverdeeld naar de afzonderlijke achterstanden bij depots en expositieruimten geeft dit onderstaand prioriteiten/kosten-overzicht:

	TOTAAL	DIRECT	2 JAAR	5 JAAR
DEPOTS	33.051.765	12.442.221	7.915.719	12.693.825
EXPOSITIE	44.695.770	23.053.735	8.517.390	13.124.645
TOTAAL GENEREL.	77.747.535	35.495.956	16.433.109	25.818.470

Voor het op peil houden van het gewenste kwalitatief niveau van "passieve conservering" zal een structureel onderhoudsbudget van ca. f 5 mln. per jaar noodzakelijk zijn. Juist het gedeeltelijk ontbreken (ca. 50 %) van dit budget is oorzaak van de bestaande achterstanden. De huidige reguliere budgetten voorzien hier niet in.

Door capaciteitstoename van installaties moet verder rekening gehouden worden met een verhoging van de energierekening met ca. f 1,1 mln. per jaar.

2.3 LUCHTZUIVERING

Voor het geven van een indicatie van de kosten voor luchtzuivering is uitgegaan van een meer theoretische benadering. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een reeds uitgevoerd onderzoek ter zake. Verder onderzoek wordt noodzakelijk geacht alvorens tot plaatsing van adequate en op de vervuiling toegesneden zuiveringsinstallaties over te gaan. Uit het onderzoek is tevens gebleken, dat het installeren van luchtzuiveringsapparatuur een aanzienlijke verhoging (f 5,5 mln.) van de jaarlijkse exploitatielasten tot gevolg zal hebben.

De totale kosten voor luchtzuivering worden geraamd op :

F 32.580.000, -

2.4 TOTAALOVERZICHT KOSTEN PASSIEVE CONSERVERING EN LUCHTZUIVERING PER DIENST

DIENSTEN	aanpak achterstand	luchtzuivering	totaal
- RIJKSMUSEUM	12.428.149	7.020.000	19.448.149
- RM VINCENT VAN GOGH	3.461.562	2.790.000	6.251.562
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	4.234.782	1.740.000	5.974.782
- RM PALEIS HET LOO	2.916.035	2.850.000	5.766.035
- RM ZUIDERZEEMUSEUM	18.902.379	1.290.000	20.192.379
- RM TWENTHE	1.728.500	990.000	2.718.500
- KON. KAB. MAURITSHUIS	234.000	630.000	864.000
- RM H. W. MESDAG	2.759.000	150.000	2.909.000
- RM MEERMANNOWESTREENIANUM	200.000	180.000	380.000
- RM BOERHAAVE	1.500.000	840.000	2.340.000
- RM VAN OUDHEDEN	3.400.000	1.650.000	5.050.000
- KON. PENNINGKABINET	70.000	60.000	130.000
- RM VOOR VOLKENKUNDE	6.900.000	1.620.000	8.520.000
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	1.170.000	450.000	1.620.000
- NAT. NATUURH. MUS	3.085.000	2.040.000	5.125.000
- RM KRÖLLER MÜLLER	1.696.000	1.410.000	3.106.000
- RM CATHARIJNECONVENT	2.673.656	930.000	3.603.656
- RM MUIDERSLOT	-	-	-
- RM GEVANGENPOORT	15.000	-	15.000
- SLOT LOEVESTEIN	45.250	-	45.250
- KASTEEL RADBOUD	-	-	-
- RUÏNE VAN BREDERODE	-	-	-
- RUÏNE VAN TEYLINGEN	-	-	-
- RUÏNE VAN DE JACOBABORCHT	-	-	-
- RUÏNE VAN STRIJEN	-	-	-
- RIJKSD. BEELD. KUNST	1.255.000	960.000	2.215.000
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	58.200	360.000	418.200
- CENTRAAL LABORATORIUM	133.313	-	133.313
- OPLEIDING RESTAURATOREN	22.219	-	22.219
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND	111.100	60.000	171.100
- ALG. RIJKSARCHIEF	538.000	1.920.000	2.458.000
- HULPDEPOT ARA SCHAARSBERGEN	118.500	450.000	568.500
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	960.000	90.000	1.050.000
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	220.000	150.000	370.000
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	132.000	90.000	222.000
- RIJKSARCHIEF OVERIJSEL	801.000	210.000	1.011.000
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	1.741.500	210.000	1.951.500
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	382.165	360.000	742.165
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	3.380.225	210.000	3.590.225
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT	-	390.000	390.000
- RIJKSARCHIEF ZEELAND	475.000	210.000	685.000
- RIJKSARCHIEF LIMBURG	*	270.000	270.000
T O T A A L	77.747.535	32.580.000	110.327.535

* = nieuwbouw 1990

3. HUIDIGE KWALITEIT, MAATREGELEN EN KOSTEN

3.1 ALGEMEEN

In het kader van de door de Hoofddirecteur Cultuurbeheer gevraagde inventarisatie van de stand van zaken van de bouwkundige- en klimatologische voorzieningen voor de zogenoemde passieve conservering van cultuurbezit bij de Rijksmusea, Rijksarchieven en ondersteunende instellingen hebben de consultants Gebouwen van de Hoofdafdeling Gebouwen en Materiële Zaken van de Centrale Directie Apparaatzorg (CDAZ) samen met de Rijksgebouwendienst (Rgd) alle betrokken diensten bezocht en werden ter plaatse en in overleg met deze diensten de achterstanden vastgesteld en geïnventariseerd.

Uitgangspunten bij het vaststellen van achterstanden bij de afzonderlijke diensten zijn in belangrijke mate geweest: de visie van het diensthoofd, aanwijzingen zoals deze door het Centraal Laboratorium zijn gegeven in de publicatie "Passieve Conservering", alsmede de specifieke, door de Rgd en HGMZ ingebrachte kennis en ervaring t.a.v. de bestaande kwaliteit. Daarnaast is gebruik gemaakt van de door het TNO in opdracht van WVC en Rgd uitgebrachte rapportages met betrekking tot een en ander.

Zowel bij de onderzoeken door het Centraal Laboratorium als door het TNO is komen vast te staan dat verval door onder meer schommeling in temperatuur en relatieve vochtigheid en de verzuring in een verloop van ettelijke jaren kan worden aangetoond. Hierbij moet met name worden gedacht aan verkleuring, vervuiling, microbiologische aantasting en op termijn zelfs aan verbleking en schade als corrosie, blaasvorming, zelfs aan scheuren en/of verpulveren.

In verband met de in de inleiding genoemde toezeggingen aan de Tweede Kamer, de relatief korte tijd die voor het onderzoek beschikbaar is geweest, moest de inventarisatie een globaal karakter dragen.

Voor het vaststellen van de totale kosten voor het wegwerken van achterstanden is gebruik gemaakt van zowel bestaande ramingen, als specifiek voor dit onderzoek door de Rgd opgestelde globale kostenberekeningen.

In de overzichten wordt een opsomming gegeven van de huidige en gewenste kwaliteit en de kosten die per individuele instelling gemaakt moeten worden om achterstanden op te heffen en/of verbeteringen aan te brengen. Voorts zijn overzichten opgenomen van de structurele lasten die noodzakelijk zijn om de situatie vervolgens op een aanvaardbaar niveau te houden.

Gezien de diversiteit van de collecties, verzameld in depot- en expositieruimten zal bij realisatie van bedoelde voorzieningen steeds nader onderzoek bij de afzonderlijke diensten en instellingen nodig zijn.

Bij dit nader onderzoek o.q. de t.g.t. vast te stellen mate van te treffen maatregelen, zal tevens meewegen de geografische ligging van de dienst of instelling en de mate van vervuiling, welke in de diverse gedeelten van het land optreedt.

3.2 KWANTITATIEVE SITUATIE

Om een inzicht te verkrijgen in het soort gebruik per dienst en/of gebouw is in eerste instantie de kwantitatieve situatie nader geïnterpreteerd.
In het hierna volgende overzicht zijn de uitkomsten gespecificeerd per depot en expositieruimte.

3.2 TOTAAL OVERZICHT KWANTITATIEVE SITUATIE PER DIENST

DIENSTEN GEBOUW	DEPOT		EXPO	
	bruto m2	bruto m3	bruto m2	bruto m3
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	2.168	8.120	12.750	77.000
Druckeruitbouw	-	-	3.200	13.980
Tekenschool	906	4.212	-	-
Hobbemastraat	1.016	2.650	-	-
- RM VINCENT VAN COGH	100	270	4.000	24.000
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	2.131	8.524	4.344	21.720
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	1.394	5.576	6.061	27.275
Kon.Stallen	4.034	16.136	1.103	5.515
Weidekas	400	900	-	-
Floriskas	988	6.422	-	-
- RM ZULDERZEEMUSEUM museumgebouw	1.191	3.573	2.900	14.500
depots buitenmuseum	800	2.400	-	-
schependepot	520	2.080	-	-
- RM TWENTHE	833	2.499	2.279	13.674
- KON. KAB. MAURITSHUIS	530	2.650	912	4.560
- RM H. W. MESDAC	51	204	336	1.344
- RM MEERMANN0 WESTREENIANUM	848	3.392	384	1.536
- RM BOERHAAVE Steenstraat	1.000	3.500	-	-
Lange St. Agnietenstraat	240	960	2.100	8.400
Herengracht	1.300	2.750	-	-
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	810	2.450	4.250	21.000
Papengracht	1.170	3.510	-	-
- KON. PENNINGKABINET	63	190	-	-
- RM VOOR VOLKENKUNDE	3.600	11.000	3.750	18.500
- RM JUSTINUS VAN MASSAU	477	1.790	1.507	5.275
- NAT. NATUURH. MUS Hgl. Kerkgracht	776	2.328	2.100	6.310
Douzastraat	-	-	480	1.100
Vreewijkstraat	800	2.500	-	-
Garenmarkt	816	3.264	500	2.000
Raamsteeg	11.400	35.000	170	600
Herengracht	850	2.550	-	-
- RM KRÖLLER MÜLLER	2.250	6.200	3.921	17.645
- RM CATHARIJNECONVENT	651	1.953	2.491	12.455
- RM MUIDERSLOT	100	300	5.600	3.360
- RM GEVANGENPOORT	12	60	332	1.992
- SLOT LOEVESTEIN	42	120	232	684
- KASTEEL RADBOUD	-	-	450	2.250
- RUIJNE VAN BREDERODE	-	-	-	-
- RUIJNE VAN TEYLINGEN	-	-	-	-
- RUIJNE VAN DE JACOBABURCHT	-	-	-	-
- RUIJNE VAN STRIJEN	-	-	-	-
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein	120	600	-	-
Rietveld Paviljoen	-	-	275	1.375
Diepenhorstlaan	3.150	14.175	-	-
2de Lulofdwarsstraat	1.600	6.400	-	-
Kazernestraat	1.900	7.600	-	-
Delftweg	1.200	4.200	-	-
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	3.371	15.170	-	-
- CENTRAAL LABORATORIUM	300	1.500	-	-
- OPLEIDING RESTAURATOREN	50	250	-	-
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	140	420	-	-
Vanadiumweg	1.495	11.960	-	-
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	23.000	79.000	-	-
hulpdepot Schaarsbergen	5.429	19.002	-	-
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	1.510	3.470	-	-
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	2.660	7.100	-	-
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	1.370	3.315	-	-
- RIJKSARCHIEF OVERIJSEL	2.652	7.956	-	-
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	2.792	8.376	-	-
- RIJKSARCHIEF N. -HOLLAND	4.770	14.310	-	-
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	2.350	7.050	-	-
- RIJKSARCHIEF N. -BRABANT	5.655	16.120	-	-
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	2.000	6.000	-	-
depot Souburg	600	2.400	-	-
- RIJKSARCHIEF LIMBURC	4.720	11.800	-	-
T O T A A L	117.101	398.207	66.429	308.050

3.3 OVERZICHT HUIDIGE KWALITEIT

Het hiernavolgende overzicht beoogt een globaal inzicht te verschaffen in de huidige kwaliteit van de bouwkundige- en installatietechnische stand van zaken per dienst en/of gebouw, gesplitst naar depot- en expositieruimtes.

3.3 OVERZICHT HUIDIGE KWALITEIT

DIENSTEN	DEPOT		EXPO	
	bouwkund.	install.	bouwkund.	install.
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	+	+/-	+/-	-
Druckeruitbouw			-	-
Tekenschool	+/-	-		
Hobbemastraat	+	-		
- RM VINCENT VAN GOGH	+	-	+	+/-
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	+/-	-	+/-	-
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	+	+	+	-
Kon.Stallen	+/-	+	+	+/-
Weidekas	+	+		
Floriskas	+/-	+		
- RM ZUIDERZEEMUSEUM museumgebouw	-	-	-	-
depots buitenmuseum	-	-		
schependepot	-	-		
- RM TWENTHE	+	-	+/-	-
- KON. KAB. MAURITSHUIS	+	+	+	+
- RM H. W. MESDAG	-	-	-	-
- RM MEERMANNOWESTREENLANUM	+	+/-	+	+/-
- RM BOERHAAVE Steenstraat	-	-		
Lange St. Agnietenstraat	+	+	+	+
Herengracht	+	+/-		
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	-	-	-	-
Papengracht	+/-	+/-		
- KON. PENNINGKABINET	+			
- RM VOOR VOLKENKUNDE	-	-	-	-
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	+/-	-	+/-	-
- NAT. NATUURH. MUS Hg l. Kerkgracht	-	-	-	-
Douzastraat			+	+/-
Vreewijkstraat	+	+		
Garenmarkt	+/-	+/-	+/-	+/-
Raamsteeg	+	+/-	+	+/-
Herengracht				
- RM KRÖLLER MÜLLER	+	+/-	+	+/-
- RM CATHARIJNECONVENT	+/-	+/-	+/-	+/-
- RM MUIDERSLOT	+/-	+	+/-	+
- RM CEVANGENPOORT	+	+	+	+
- SLOT LOEVESTEIN	+	+/-	+	+/-
- KASTEEL RADBOUD			+	+
- RUIJNE VAN BREDERODE			+	+
- RUIJNE VAN TEYLINCEN				
- RUIJNE VAN DE JACOBABURCHT				
- RUIJNE VAN STRIJEN				
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein	-	-		
Rietveld Paviljoen			+/-	-
Diepenhorstlaan	+	+/-		
2de Lulofdwarsstraat	+	-		
Kazernestraat	-	-		
Delftweg	-	-		
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	+	+		
- CENTRAAL LABORATORIUM	+	+/-		
- OPLEIDING RESTAURATOREN	+	+/-		
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	+	-		
Vanadiumweg	+	+		
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	+	-		
- hulpdepot Schaarsbergen	+	+/-		
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	-	-		
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	+	-		
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	+	+		
- RIJKSARCHIEF OVERIJSEL	+	+/-		
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	+/-	-		
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	+	+/-		
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	+/-	+/-		
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT	+	+		
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	+	+		
depot Souburg	-	-		
- RIJKSARCHIEF LIMBURC	-	-		

3.4 OVERZICHT KOSTEN EN PRIORITEITEN

Met als uitgangspunt de vastgestelde "huidige kwaliteit" is in gezamenlijk overleg tussen de betrokken dienst, de Rgd en HCMZ bepaald, welke voorzieningen getroffen moeten worden om het gewenste kwaliteitsniveau te realiseren. Op basis van bestaande ramingen en alsnog opgestelde globale kostenbeschrijvingen zijn vervolgens de kosten bepaald per dienst en/of gebouw.

De gemiddelde achterstand binnen de huidige situatie, ten opzichte van de gewenste situatie is hierna bepalend geweest voor het vaststellen van prioriteiten.

Teneinde voor een mogelijke gefaseerde aanpak een eerste indruk te kunnen geven zijn de vastgestelde prioriteiten in de tabel nader verdeeld over drie uitvoeringsfasen, te weten:

- direct;
- binnen twee jaar;
- binnen vijf jaar.

De situatie naar "depot" en "expositie" wordt in afzonderlijke overzichten weergegeven.

3.4a OVERZICHT KOSTEN EN PRIORITEITEN DEPOTS

DIENSTEN GEBOUW	kosten in f	D E P O T		
		direct	binnen 2 jr.	tussen 2-5 jr
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	1.932.000		966.000	966.000
Druckkeruitbouw				
Tekenschool	1.342.000		1.342.000	
Hobbemastraat	592.500	592.500		
- RM VINCENT VAN COGH	133.312	133.312		
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	1.396.680	1.396.680		
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	7.100	7.100		
Kon. Stallen	300.000			300.000
Weidekas				
Floriskas	238.185	238.185		
- RM ZUIDERZEEMUSEUM museumgebouw	3.704.754	3.704.754		
depots buitenmuseum	2.962.500			2.962.500
schependepot	1.925.625			1.925.625
- RM TWENTHE	118.500		118.500	
- KON. KAB. MAURITSHUIS	12.600		12.600	
- RM H. W. MESDAG	357.500	357.500		
- RM MEERMANNOWESTREENIANUM	100.000		100.000	
- RM BOERHAAVE Steenstraat	125.000	125.000		
Lange St. Agnietenstraat	160.000			160.000
Herengracht	750.000		750.000	
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	300.000	300.000		
Papengracht	400.000	400.000		
- KON. PENNINGKABINET	70.000		70.000	
- RM VOOR VOLKENKUNDE	4.400.000	1.000.000	900.000	2.500.000
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	400.000			400.000
- NAT. NATUURH. MUS Hgl. Kerkgracht	200.000	200.000		
Douzastraat				
Vreewijkstraat				
Garenmarkt				
Raamsteeg	390.000			390.000
Herengracht				
- RM KRÖLLER MÜLLER	120.000	94.800	25.200	
- RM CATHARIJNECONVENT	844.312	844.312		
- RM MUIDERSLOT				
- RM GEVANGENPOORT				
- SLOT LOEVESTEIN	23.500			23.500
- KASTEEL RADBOUD				
- RUÏNE VAN BREDERODE				
- RUÏNE VAN TEYLINGEN				
- RUÏNE VAN DE JACOBABURCHT				
- RUÏNE VAN STRIJEN				
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein	205.000	205.000		
Rietveld Paviljoen				
Diepenhorstlaan	250.000		250.000	
2de Luloedwardsstraat	225.000		225.000	
Kazernesstraat	225.000		225.000	
Delftweg	200.000		200.000	
- RIJKS B. V. KUNSTHIST. DOC.	58.200		58.200	
- CENTRAAL LABORATORIUM	133.313	133.313		
- OPLEIDING RESTAURATOREN	22.219		22.219	
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	111.100	111.100		
Vanadiumweg				
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	538.000		538.000	
hulpdepot Schaarsbergen	118.500			118.500
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	960.000		960.000	
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	220.000		220.000	
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	132.000		132.000	
- RIJKSARCHIEF OVERIJSSSEL	801.000		801.000	
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	1.741.500	1.741.500		
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	382.165	382.165		
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	2.947.700			2.947.700
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT				
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	225.000	225.000		
depot Souburg	250.000	250.000		
- RIJKSARCHIEF LIMBURG				
T O T A A L	33.051.765	12.442.221	7.915.719	12.693.825

3.4b OVERZICHT KOSTEN EN PRIORITEITEN EXPOSITIERUIMTEN

DIENSTEN GEBOUW	kosten in f	E X P O S I T I E		
		direct	binnen 2 jr.	tussen 2-5 jr
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	4.088.249	4.088.249		
Druckeruitbouw	4.473.400	4.473.400		
Tekenschool				
Hobbeastraat				
- RM VINCENT VAN GOGH	3.328.250	350.000	2.978.250	
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	2.847.102	2.847.102		
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	2.314.750	1.666.620	555.540	92.590
Kon. Stallen	56.000	56.000		
Weidekas				
Floriskas				
- RM ZUIDERZEEMUSEUM museumgebouw	10.309.500			10.309.500
depots buitenmuseum				
schependepot				
- RM TWENTHE	1.610.000	1.610.000		
- KON. KAB. MAURITSHUIS	221.400		221.400	
- RM H. W. MESDAG	2.392.500	2.392.500		
- RM MEERMANNOWESTRENIANUM	100.000		100.000	
- RM BOERHAAVE Steenstraat				
Lange St. Agnietenstraat	465.000			465.000
Herengracht				
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	2.700.000	2.700.000		
Papengracht				
- KON. PENNINGKABINET				
- RM VOOR VOLKENKUNDE	2.500.000		2.500.000	
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	770.000			770.000
- NAT. NATUURH. MUS Hgl. Kerkgracht	1.800.000		1.800.000	
Douzastraat	250.000	250.000		
Vreewijkstraat				
Garenmarkt	365.000	365.000		
Raamsteeg	80.000			80.000
Herengracht				
- RM KRÖLLER MÜLLER	1.576.000	425.520	157.600	992.880
- RM CATHARIJNECONVENT	1.829.344	1.829.344		
- RM MUIDERSLOT				
- RM GEVANGENPOORT	15.000		15.000	
- SLOT LOEVESTEIN	21.750			21.750
- KASTEEL RADBOOD				
- RUÏNE VAN BREDERODE				
- RUÏNE VAN TEYLINGEN				
- RUÏNE VAN DE JACOBABURCHT				
- RUÏNE VAN STRIJEN				
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein				
Rietveld Paviljoen	150.000			150.000
Diepenhorstlaan				
2de Lulofdwarsstraat				
Kazernestraat				
Delftweg				
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.				
- CENTRAAL LABORATORIUM				
- OPLEIDING RESTAURATOREN				
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.				
Vanadiumweg				
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw				
hulpdepot Schaarsbergen				
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN				
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND				
- RIJKSARCHIEF DRENTHE				
- RIJKSARCHIEF OVERIJSEL				
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND				
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND				
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	432.525		189.600	242.925
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT				
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.				
depot Souburg				
- RIJKSARCHIEF LIMBURG				
T O T A A L	44.695.770	23.053.735	8.517.390	13.124.645

3.5 OVERZICHT STRUCTURELE ONDERHOUDSLASTEN

Voorzieningen in het kader van de passieve conservering maken in de regel een geïntegreerd onderdeel uit van het dagelijkse/reguliere onderhoud. De splitsing van kosten van de totale structurele lasten ter zake wordt daardoor bemoeilijkt.

Voor het geven van een indicatie van de kosten, verbonden aan het in stand houden van de kwaliteit van het passief conserveringsniveau, is daarom de helft van het gemiddeld -theoretisch- onderhoudsbudget (1,5% van de vervangingswaarde) als uitgangspunt gehanteerd. Op basis van de praktijk moet helaas worden vastgesteld dat van de benodigde onderhoudsmiddelen slechts de helft beschikbaar komt vanuit reguliere budgetten.

3.5 OVERZICHT STRUCTURELE ONDERHOUDSLASTEN

DIENSTEN	depot	expo
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	49.150	860.625
Druckeruitbouw		86.500
Tekenschool	20.500	-
Hobbemastraat	10.000	-
- RM VINCENT VAN GOGH	2.222	75.000
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	39.956	81.450
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	57.503	431.846
Kon.Stallen	121.020	33.090
Weidekas	12.000	-
Floriskas	7.410	-
- RM ZUIDERZEEEMUSEUM museumgebouw	35.730	120.000
depots buitermuseum	15.000	-
schependepot	9.750	-
- RM TWENTHE	15.619	68.370
- KON. KAB. MADRITSHUIS	15.900	27.369
- RM H.W. MESDAG	1.530	10.100
- RM MEERMANNO WESTREENIANUM	25.440	11.520
- RM BOERHAAVE Steenstraat	25.000	-
Lange St.Agnietenstraat	7.500	64.000
Herengracht	25.000	-
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	24.300	127.500
Papengracht	36.000	-
- KON. PENNINGKABINET	2.000	-
- RM VOOR VOLKENKUNDE	67.500	112.500
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	14.310	45.210
- NAT. NATUURH. MUS Hgl.Kerkgracht	23.280	63.000
Douzastraat	-	9.000
Vreewijkstraat	15.000	-
Garenmarkt	18.600	-
Raansteeg	340.000	5.000
Herengracht	15.000	-
- RM KRÖLLER MÜLLER	42.188	147.038
- RM CATHARINECONVENT	10.000	74.730
- RM MUIDERSLOT	1.875	16.800
- RM GEVANGENPOORT	1.000	10.000
- SLOT LOEVESTEIN	1.260	6.960
- KASTEEL RADBOUD	-	13.500
- RIJKSD. BEELD. KINST Plein	3.600	-
Rietveld Paviljoen	-	8.250
Diepenhorstlaan	59.000	-
2de Lulofdwarsstraat	30.000	-
Kazernestraat	35.625	-
Delftweg	22.500	-
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	63.206	-
- CENTRAAL LABORATORIUM	5.625	-
- OPLEIDING RESTAURATOREN	938	-
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	2.625	-
Vanadiumweg	28.000	-
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	431.250	-
hulpdepot Schaarsbergen	102.000	-
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	45.300	-
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	49.875	-
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	41.100	-
- RIJKSARCHIEF OVERLIJSSEL	49.725	-
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	52.350	-
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	89.440	-
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	45.000	-
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT	169.650	-
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	60.000	-
depot Souburg	11.250	-
- RIJKSARCHIEF LIMBURG	141.600	-
T O T A A L	2.648.202	2.509.358
	£ 5.157.560,—	

3.6 OVERZICHT TOENAME ENERGIELASTEN

De hogere eisen die worden gesteld aan temperatuur en relatieve vochtigheid zullen landelijk voor een uitbreiding zorgen van de capaciteit van luchtbehandelingsinstallaties.

Ondanks de hedendaagse energie-zuinige technieken en rekening houdende met een groot aantal bouwfysische verbeteringen welke aan de gebouwen worden uitgevoerd moet rekening worden gehouden met een toename van de **jaarlijkse** energierekening. In het navolgende overzicht is een zeer globale raming hiervan aangegeven.

3.6 OVERZICHT TOENAME ENERGIELASTEN

DIENSTEN	toename energiekosten
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	11.700
Druckkeruitbouw	16.000
Tekenschool	10.000
Hobbemastraat	8.000
- RM VINCENT VAN GOGH	9.000
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	90.000
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	-
Kon.Stallen	-
Weidekas	-
Floriskas	-
- RM ZUIDERZEEMUSEUM museumgebouw	30.000
depts buitenmuseum	24.000
schependept	8.000
- RM TWENTHE	30.000
- KON. KAB. MAURITSHUIS	10.000
- RM H. W. MESDAG	20.000
- RM MEERMANN WESTRENIANUM	10.000
- RM BOERHAAVE Steenstraat	-
Lange St. Agnietenstraat	23.100
Herengracht	12.600
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	38.000
Papengracht	11.000
- KON. PENNINGKABINET	-
- RM VOOR VOLKENKINDE	110.000
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	175.500
- NAT. NATUURH. MUS Hgl. Kerkgracht	23.500
Douzastraat	4.000
Vreewijkstraat	-
Garenmarkt	2.000
Raansteeg	-
Herengracht	-
- RM KRÖLLER MÜLLER	5.000
- RM CATHARIJNECONVENT	12.000
- RM MUIDERSLOT	-
- RM GEVANGENPOORT	2.000
- SLOT LOEVESTEIN	2.500
- KASTEEL RADBOUD	-
- RUïne VAN BREDERODE	-
- RUïne VAN TEYLINGEN	-
- RUïne VAN DE JACOBABURCHT	-
- RUïne VAN STRIJEN	-
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein	10.000
Rietveld Paviljoen	-
Diepenhorstlaan	10.000
2de Lulofdwarsstraat	10.000
Kazernestraat	10.000
Delftweg	10.000
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	-
- CENTRAAL LABORATORIUM	15.000
- OPLEIDING RESTAURATOREN	1.500
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	1.200
Vanadiumweg	-
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	-
- hulpedepot Schaarsbergen	-
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	144.000
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	-
- RIJKSARCHIEF DRENTHE	2.250
- RIJKSARCHIEF OVERLIJSSEL	-
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	40.000
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	20.000
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	35.000
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT	-
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	-
depot Souburg	20.000
- RIJKSARCHIEF LIMBURG	150.000
T O T A A L	1.176.850

4. MAATREGELEN EN KOSTEN LUCHTZUIVERING

4. MAATREGELEN EN KOSTEN LUCHTZUIVERING

Het bepalen van de kosten voor de noodzakelijke maatregelen in het kader van de luchtzuivering moest duidelijk meer theoretisch worden benaderd. Anders dan bij het onderzoek naar de huidige kwaliteit, is vanuit de praktijk ten aanzien van luchtzuivering nog weinig cijfermateriaal bekend.

In overleg met de Centrale Directie van de Rijksgebouwendienst is, met als uitgangspunt een door het TNO uitgevoerd onderzoek, een modelberekening als uitgangspunt genomen voor het maken van een kostenindicatie ter zake.

In genoemd onderzoek "Luchtzuivering in Musea, Archieven en Bibliotheken" van mei 1989 is vastgesteld, dat voor het zuiveren van 2.500 m³/h buitenlucht, bij eenvoudige luchtzuivering, voor de luchtzuiveringsinstallatie een investeringsbedrag kan worden aangehouden van ca. f 10.000,- tot 20.000,- alsmede een zelfde bedrag voor installatiekosten. Als indicatie voor de jaarlijkse onderhoudskosten noemt TNO een richtprijs van f 5.000,- per 2.500 m³.

Nadrukkelijk opgemerkt dient te worden dat deze bedragen een globaal karakter dragen en meer toegesneden ramingen alleen mogelijk zijn na onderzoek van de diverse situaties bij elk object afzonderlijk.

Bij het vaststellen van de indicatieve kostenbepijfening is voor bepalen van de TOTAALKOSTEN uitgegaan van zuivering van ALLE lucht, te weten: ventilatielucht (buitenlucht) zowel als circulatielucht.

In het overleg met de Rijksgebouwendienst als met de diverse diensten is vastgesteld, dat de meningen over luchtzuivering nogal verschillen. Zo is de vraag opgeworpen in hoeverre het zuiveren van circulatielucht in depotruimten zinvol is en opweegt tegen de relatief hoge investerings- en onderhoudslasten. De verontreinigingsfactoren in depotruimten zijn naast de factor buitenlucht immers zeer gering. Daarnaast is gesteld, dat bij de besluitvorming rond luchtzuivering van circulatielucht in expositieruimten nadrukkelijk moet worden betrokken de aard van de kunstcollectie c.q. de cultuurgoederen. Unaniem wordt de mening gedeeld, dat het zuiveren van buitenlucht (ventilatielucht) prioriteit heeft.

Om bovengenoemde redenen is het vastgestelde overzicht totaalkosten luchtzuivering nog onderverdeeld in een 3-tal prioriteiten, in volgorde van prioriteit

- 1.- zuivering ventilatielucht depot en expositieruimten (f 9.540.000,-);
- 2.- zuivering circulatielucht in expositieruimten; (f15.900.000,-);
- 3.- zuivering circulatielucht in depotruimten. (f 7.140.000,-).

Bij besluitvorming te gelegener tijd rond de daadwerkelijke realisatie van voorzieningen is het mogelijk, voor het bepalen van een nadere volgorde van aanpak, de mate van luchtverontreiniging te hanteren, zoals deze voor Nederland is vastgesteld (zie bijlage).

Zoals voor de reguliere luchtbehandelingsinstallaties reeds geadviseerd door de Rijksgebouwendienst, verdient het aanbeveling zowel de luchtbehandelings- als luchtzuiveringsinstallaties aan te sluiten op een Installatie Beheersysteem (IBS) waardoor de effectieve werking wordt vergroot, sneller wordt gereageerd op afwijkingen, een constante luchtkwaliteit wordt bevorderd en exploitatievoordelen gerealiseerd kunnen worden.

4.2 OVERZICHT KOSTEN LUCHTZUIVERING

DIENSTEN	kosten aanpak ventilatie depot + expo	kosten aanpak circulatie expositie	kosten aanpak circulatie depot	ksten toename struct.lasten per jaar
- RIJKSMUSEUM museumgebouw	1.350.000	3.690.000	60.000	850.000
Druckeruitbouw	540.000	1.170.000	-	285.000
Tekenschool	30.000	-	90.000	20.000
Hobbemastraat	30.000	-	60.000	15.000
- RM VINCENT VAN GOGH	720.000	2.040.000	30.000	465.000
- RM NED. SCHEEPVAARTMUSEUM	510.000	1.050.000	180.000	290.000
- RM PALEIS HET LOO museumgebouw	660.000	1.320.000	90.000	345.000
Kon.Stallen	210.000	270.000	300.000	130.000
Weidekas	-	-	-	-
Floriskas	-	-	-	-
- RM ZUIDERZEEMUSEUM museumgebouw	330.000	690.000	90.000	185.000
depots buitenmuseum	30.000	-	60.000	15.000
schependepot	30.000	-	60.000	15.000
- RM TWENTHE	270.000	660.000	60.000	165.000
- KON. KAB. MAURITSHUIS	180.000	390.000	60.000	105.000
- RM H. W. MESDAG	60.000	60.000	30.000	25.000
- RM MEERMANNOWESTRENIANUM	60.000	60.000	60.000	30.000
- RM BOERHAAVE Steenstraat	30.000	-	60.000	15.000
Lange St. Agnietenstraat	240.000	390.000	30.000	110.000
Herengracht	30.000	-	60.000	15.000
- RM VAN OUDHEDEN Rapenburg	480.000	1.020.000	60.000	260.000
Papengracht	30.000	-	60.000	15.000
- KON. PENNINGKABINET	30.000	-	30.000	10.000
- RM VOOR VOLKENKUNDE	480.000	930.000	210.000	270.000
- RM JUSTINUS VAN NASSAU	180.000	240.000	30.000	75.000
- NAT. NATUURH. MUS Hgl. Kerkgracht	240.000	300.000	60.000	100.000
Douzastraat	60.000	60.000	-	20.000
Vreewijkstraat	60.000	-	30.000	15.000
Garenmarkt	90.000	90.000	60.000	40.000
Raamsteeg	240.000	30.000	630.000	150.000
Herengracht	30.000	-	60.000	15.000
- RM KRÖLLER MÜLLER	450.000	840.000	120.000	235.000
- RM CATHARIJNECONVENT	300.000	600.000	30.000	155.000
- RM MUIDERSLOT	-	-	-	-
- RM GEVANGENPOORT	-	-	-	-
- SLOT LOEVESTEIN	-	-	-	-
- KASTEEL RADBOUD	-	-	-	-
- RIJKSD. BEELD. KUNST Plein	30.000	-	30.000	10.000
Rietveld Paviljoen	30.000	-	30.000	10.000
Diepenhorstlaan	90.000	-	270.000	60.000
2de Lulofdwarsstraat	30.000	-	120.000	25.000
Kazernestraat	60.000	-	150.000	35.000
Delftweg	30.000	-	90.000	20.000
- RIJKSB. V. KUNSTHIST. DOC.	90.000	-	270.000	60.000
- CENTRAAL LABORATORIUM	-	-	-	-
- OPLEIDING RESTAURATOREN	-	-	-	-
- RIJKSD. V. OUDK. BODEMOND Kerkstr.	30.000	-	30.000	10.000
Vanadiumweg	-	-	-	-
- ALG. RIJKSARCHIEF hoofdgebouw	480.000	-	1.440.000	320.000
hulpdepot Schaarsbergen	120.000	-	330.000	75.000
- RIJKSARCHIEF GRONINGEN	30.000	-	60.000	15.000
- RIJKSARCHIEF FRIESLAND	30.000	-	120.000	25.000
- RIJKSARCHIEF DRENTH	30.000	-	60.000	15.000
- RIJKSARCHIEF OVERIJSEL	60.000	-	150.000	35.000
- RIJKSARCHIEF GELDERLAND	60.000	-	150.000	35.000
- RIJKSARCHIEF N.-HOLLAND	90.000	-	270.000	60.000
- RIJKSARCHIEF UTRECHT	60.000	-	150.000	35.000
- RIJKSARCHIEF N.-BRABANT	90.000	-	300.000	65.000
- RIJKSARCHIEF ZEELAND hoofdgeb.	30.000	-	120.000	25.000
depot Souburg	30.000	-	30.000	10.000
- RIJKSARCHIEF LIMBURG	60.000	-	210.000	45.000
T O T A A L	9.540.000	15.900.000	7.140.000	5.430.000

f 25.440.000,—

f 32.580.000,—

BIJLAGE 3

DELTAPLAN

ONDERZOEK NAAR ACHTERSTANDEN
CONSERVERING EN RESTAURATIE
VAN RIJKSCOLLECTIES

HOOFDRAPPORT

INHOUDSOPGAVE

	pag.
SAMENVATTENDE CONCLUSIES ONDERZOEK	1
I. INLEIDING	5
1. Doel inventarisatie en opbouw rapport	5
2. Reikwijdte onderzoek	6
3. Begripsbepalingen	7
4. Inhoud en organisatie van de inventarisatie	11
II. COLLECTIES EN ACHTERSTANDEN IN BEELD	13
1. Vooraf	13
2. Welke overzichten ?	14
3. Presentatie van de overzichten	15
3.1. De cultuur-historische waarde van de rijkscollecties	15
3.2. Achterstanden conservering en restauratie	17
3.3. Achterstanden per materiaalsoort nader bekeken	22
3.4. Inzetbare onserverings- en restauratie-specialisten binnen de musea	27

SAMENVATTENDE CONCLUSIES ONDERZOEK

a. Terreinafbakening

1. Dit onderzoeksrapport brengt de cultuur-historische waarde van de rijkscollecties en de collecties van de musea waarvoor een rijkstaak is gedefinieerd in kaart, alsmede de achterstanden op het gebied van conservering en restauratie van die collecties.
Conservering is onderverdeeld in actieve conservering en passieve conservering. In dit rapport wordt passieve conservering gedefinieerd in termen van directe bewaaromstandigheden van voorwerpen (zuurvrije omslagen, stellingen, kasten). Algemene bewaaromstandigheden (huisvesting en klimaatbeheersing) komen in een ander onderzoeksrapport aan de orde en vallen hier derhalve buiten de definitie.
2. Dit rapport is gebaseerd op inventarisaties binnen 17 rijksmusea/rijksdiensten en 5 musea met rijkscollecties.

b. Aanwijzingen voor de interpretatie van de resultaten

3. De resultaten van het onderzoek die in dit rapport worden gepresenteerd zijn een vertaling van (cijfer)materiaal dat door de musea is geleverd. De ramingen van de achterstanden zijn exclusief dekkingsmogelijkheden die de musea binnen de eigen begrotingen hebben.
4. In dit rapport zijn de achterstanden opgenomen die verband houden met "roerende goederen" van cultuur-historische waarde. Panden waarin musea zijn gehuisvest en panden die tot de museale collecties behoren, vallen buiten het bestek van dit onderzoek.
5. De achterstandsramingen betreffen uitsluitend de eerste conserverende en restauratieve behandelingen aan objecten. Indien herhaalbehandelingen zouden worden meegenomen, zijn de achterstanden hoger in met name de tweede helft van de 90-er jaren en later.
6. Alle personele achterstanden zijn uitgedrukt in mensjaren van 1600 uur. Een mensjaar is voor de berekeningen gelijk gesteld aan fl 65.000: de totale werkgeverslasten van het gemiddelde van schaal 9 BBRA. Indien conserverings- en/of restauratiewerkzaamheden zouden worden uitbesteed tegen marktconforme prijzen, zoals nu op enige schaal voorkomt, zijn de (personele) kosten in het algemeen hoger.
7. Belangrijke uitkomsten van het onderzoek zijn bijzonder gevoelig voor ten minste een tweetal aannames.
 - De personele kosten van het inlopen van achterstanden worden sterk bepaald voor de prijs van de personele inzet (in dit onderzoek is uitgegaan van fl 65.000 per mensjaar).
 - De personele component van de achterstanden (in mensjaren) wordt sterk bepaald door de geraamde tijd voor de verschillende conserverende en restauratieve handelingen.Aangezien in dit onderzoek geen vaste normen zijn gehanteerd voor die handelingen, dient hieraan in een volgende fase van het Deltaplan aandacht te worden besteed.

8. Zonder afbreuk te doen aan de zorgvuldigheid waarmee alle inventarisaties zijn uitgevoerd, lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de nauwkeurigheidsgraad en de onzekerheidsmarge van de ramingen per museum kunnen verschillen. Deze marges kunnen in sterke mate verband houden met de complexiteit van de inventarisatie.

Enig voorbehoud is op zijn plaats ten aanzien van de uitkomst - zoals verwerkt in de tabellen - van de complexe inventarisaties van het Nationaal Natuurhistorisch Museum en het Rijksmuseum voor Volkenkunde. In het eerste geval is een eventuele overlap met de resultaten van het onderzoek naar de achterstanden op het gebied van registratie en documentatie een punt van nadere aandacht, evenals een mogelijke overwaardering van enkele kosten wegens uitbesteding van conserverende en restauratieve werkzaamheden aan derden.

De uitkomst ten aanzien van het Rijksmuseum voor Volkenkunde is tot stand gekomen door extrapolatie van de resultaten van een steekproef onder 1 van de 9 (geografische) deelcollecties. Omdat enkele materiaalsoorten, waaronder papier, geen onderdeel hebben uitgemaakt van die steekproef, kan de uitkomst een onderschatting van de ernst van de situatie zijn.

Voorts kunnen enkele kanttekeningen van nut zijn in verband met de interpretatie van de gepresenteerde cijfers van:

het Rijksmuseum van Oudheden

(de cijfers zijn in relatief sterke mate bepaald door eigen beleidsprioriteiten, hetgeen een onderwaardering van de achterstanden kan geven ten opzichte van andere musea);

de Rijksdienst Kastelenbeheer

(een overlap met de resultaten van het onderzoek naar de achterstanden op het gebied van registratie en documentatie is een punt van nadere aandacht).

c. Resultaten

Omvang

9. De rijkscollectie bestaat uit ruim 12,6 miljoen voorwerpen/inventarisnummers. Dit aantal wordt in hoge mate beïnvloed door de definiëring van de omvang van de collectie door het Nationaal Natuurhistorisch Museum (volgens opgave circa 9,4 miljoen voorwerpen).

Cultuur-historische waarde

10. De cultuur-historische waarde van de collecties van de musea is uitgedrukt in de categorieën A tot en met D die specifieke cultuur-historische waarden representeren. De gemiddelde score is:
categorie A - 22,4 %, categorie B - 44,1 %, categorie C - 32,4 %, categorie D - 1,1 %.
De begeleidingscommissie bij dit onderzoek is van mening dat de musea in het algemeen serieus de criteria hebben toegepast op basis waarvan deelcollecties worden toegedeeld aan de categorieën. Er kunnen echter nuanceverschillen zijn in de mate waarin de musea de criteria "streng" hebben toegepast. Deze verschillen overschrijden waarschijnlijk niet de marges van redelijkheid.

11. De gemiddelde scores per categorie voor de totale collecties van musea, zoals vermeld in het hoofdrapport, geven onderzoekstechnisch een zeer ruwe indicatie voor de cultuur-historische waarde. Het meest verfijnde en meest betrouwbare inzicht wordt geboden door de procentuele verdelingen over de categorieën per deelcollectie per museum (wegens de omvang van die overzichten zijn deze niet in dit rapport opgenomen).

Omvang achterstanden

12. De totale achterstand voor conservering en restauratie wordt geraamd op 412 miljoen gulden.
De personele kosten vormen het belangrijkste bestanddeel van deze achterstand: fl 334 miljoen gulden (5.138 mensjaren).
De materiële kosten, inclusief kosten van externe advisering, bedragen bijna fl 78,4 miljoen gulden.
13. Er bestaan grote verschillen per museum in de verhouding tussen personele en materiële kosten. De gemiddelde verhouding is 4,3 : 1. De extremen zijn enerzijds 55,8 : 1, anderzijds 0,4 : 1.
14. Wanneer de achterstanden worden verbijzonderd naar categorieën van cultuur-historische waarde, dan blijkt de grootste achterstand in categorie C te bestaan; de kleinste daarentegen in categorie A:
categorie C - ca. fl 171,5 miljoen gulden (41,5 %)
categorie B - ca. fl 143,5 miljoen gulden (34,9 %)
categorie A - ca. fl 97,0 miljoen gulden (23,6 %)
15. Wanneer de achterstanden worden verbijzonderd naar type handeling, dan blijkt de grootste achterstand betrekking te hebben op actieve conservering; de kleinste daarentegen op passieve conservering:
actieve conservering - ca. fl 176,0 miljoen gulden (42,6 %)
restauratie - ca. fl 151,0 miljoen gulden (36,8 %)
passieve conservering - ca. fl 85,0 miljoen gulden (20,6 %)
16. Er zijn per categorie vrij grote verschillen in het relatieve gewicht van de achterstanden met betrekking tot het type handeling. Voor passieve conservering, actieve conservering en restauratie zijn de verhoudingscijfers achtereenvolgens:
categorie A - 1,0 : 2,9 : 4,9
categorie B - 1,0 : 4,6 : 2,9
categorie C - 1,2 : 1,3 : 1,0
In categorie A blijkt het zwaartepunt van de achterstand zeer sterk op restauratie te liggen en in categorie B op actieve conservering. In categorie C is er sprake van een vrij gelijkmatige spreiding.
Voorts valt op dat passieve conserveringsachterstanden zowel in categorie A als in B naar verhouding beperkt zijn en dat de achterstand met betrekking tot restauratie in categorie C niet van ondergeschikt belang is.

Hoogte achterstanden per materiaalsoort

17. Omdat niet alle deelcollecties geheel of nagenoeg geheel uit één materiaalsoort bestaan, kan geen volledig overzicht worden gemaakt van de achterstanden per materiaalsoort. Het is wel verantwoord om een overzicht te presenteren van ongeveer de helft van alle deelcollecties. Dit deel omvat 84 % van de geconstateerde achterstanden, zodat het beeld toch als redelijk representatief kan worden gezien.

Grote achterstanden zijn er achtereenvolgens voor:

schilderijen/lijsten - ca. 1620 mensjaren (waarvan ruim 1090 mensjaren voor moderne schilderkunst)

textiel	- ca. 830 mensjaren
papier	- ca. 500 mensjaren
hout	- ca. 440 mensjaren
meubels	- ca. 370 mensjaren
metalen	- ca. 260 mensjaren
leer	- ca. 110 mensjaren

Voor glas/keramiek, instrumenten, sculpturen, organisch materiaal en steen/ivoor/been zijn de achterstanden kleiner dan 100 mensjaren.

18. Per materiaalsoort blijkt de verdeling van de achterstand over zowel de categorieën als over de typen handelingen (passieve conservering, actieve conservering en restauratie) sterk te kunnen verschillen.
19. Wanneer de achterstanden ten aanzien van de verschillende materiaalsoorten worden uitgedrukt in mensjaren per 1.000 voorwerpen en verbijzonderd naar passieve conservering, actieve conservering en restauratie, dan blijken er in deze verhoudingscijfers aanzienlijke verschillen te bestaan tussen de musea.
Het lijkt zinvol in een verdere fase van het Deltaplan te onderzoeken of deze verschillen kunnen worden verklaard
 - door verschillen in de aard en de staat van de respectievelijke collecties, en/of
 - doordat de verhoudingscijfers kunnen zijn gebaseerd op aantallen voorwerpen of op aantallen inventarisnummers die meerdere voorwerpen omvatten.Resterende verschillen kunnen het gevolg zijn van het hanteren door de musea van afwijkende normtijden per handeling. Het lijkt zinvol om, waar mogelijk, te streven naar vaste normen voor handelingen, inclusief vaste normtijden.

Inzetbare conserverings- en restauratiespecialisten

20. De onderzochte musea beschikken over een inzetbare capaciteit van 56,5 mensjaren per jaar voor het inlopen van achterstanden.

I. INLEIDING

1. Doel inventarisatie en opbouw rapport

In het plan van aanpak betreffende het Deltaplan voor het cultuurbehoud, dat in juli 1990 verscheen, wordt benadrukt dat achterstanden op het gebied van het behoud en het beheer van ons culturele erfgoed een bedreiging vormen voor het voortbestaan van gehele collecties of belangrijke delen daarvan. De juistheid van deze stelling op het gebied van conservering en restauratie lijkt zonneklaar. Als gevolg van achterstanden op het gebied van conservering kunnen voorwerpen en collecties dermate verslechteren, dat zij voorgoed verloren gaan.

Een globale inventarisatie op basis van de ondernemingsplannen die de rijksmusea in 1989 hebben opgesteld, gaf al een eerste zeer ruwe indicatie voor de achterstanden op dit gebied: circa 140 miljoen gulden voor alleen de rijksmusea.

Het werd van groot belang geacht nader te onderzoeken wat de werkelijke achterstanden zijn. Het onderzoek naar de conserverings- en restauratieachterstanden van de rijkscollecties is in de periode juni-oktober 1990 door de musea uitgevoerd. Het Bureau Managementontwikkeling en -Ondersteuning (BMO) van het DGCZ begeleidde dit onderzoek.

Dit rapport is het resultaat van dat onderzoek. Het beoogt ten aanzien van de rijkscollecties voldoende inzicht te verschaffen in zowel de grootte van de achterstanden als de onderbouwing ervan. Het rapport geeft géén (beleids)-inhoudelijke beoordeling van de resultaten.

Het rapport bestaat uit drie hoofdstukken van een algemeen en samenvattend karakter. In een aparte bijlage wordt ingegaan op de situatie per museum. In de inleiding is allereerst de reikwijdte van het onderzoek geëxpliciteerd. Daarna komen de gehanteerde terminologie en definities aan bod. Een opsomming van het informatiemateriaal dat uit de inventarisatie voortvloeit en een beschrijving van de organisatie van het onderzoek completeren de inleiding.

In het tweede hoofdstuk worden overzichten gegeven die inzicht bieden in de opbouw van de rijkscollectie. Tevens zijn de achterstanden op het gebied van conservering en restauratie naar verschillende invalshoeken gespecificeerd.

Het rapport wordt gecompleteerd met een samenvatting van de conclusies die uit het onderzoek worden getrokken. Vanwege de leesbaarheid zijn deze samenvattende conclusies vóór de inleiding geplaatst.

In de aparte bijlage worden met een grotere mate van detaillering de verzamelde gegevens over de deelcollecties per museum systematisch gepresenteerd.

2. Reikwijdte onderzoek

Musea

Dit rapport biedt een weergave van de conserverings- en restauratieachterstanden ten aanzien van de rijkscollecties. Daartoe zijn de collecties van de navolgende rijksmusea in de inventarisatie betrokken:

Zuiderzeemuseum, Rijksmuseum, Rijksmuseum Vincent van Gogh inclusief Museum Hendrik Willem Mesdag, Nederlands Scheepvaart Museum, Nationaal Natuurhistorisch Museum, Museum Boerhaave, Rijksmuseum voor Volkenkunde, Rijksmuseum van Oudheden, Koninklijk Penningkabinet, Mauritshuis, Meermannano Westreenianum, Rijksdienst Beeldende Kunst, Rijksdienst Kastelenbeheer, Catharijneconvent, Rijksmuseum Twenthe, Paleis Het Loo en Kröller Müller.

Daarnaast zijn musea met rijkscollecties en/of musea met collecties waarvoor een rijkstaak is gedefinieerd in de inventarisatie meegenomen. Het gaat hierbij om de collecties van:

Teylers Museum, Joods Historisch Museum, Nederlands Openlucht Museum, Provinciaal Museum G.M. Kam en Afrikamuseum. De collectie van Museum Lambert van Meerten is opgenomen in de inventarisatie van de Rijksdienst Beeldende Kunst.

De wijze waarop de collecties van deze beide categorieën musea in de inventarisatie zijn betrokken, is gelijklopend. Slechts de basis waarop de gegevens zijn aangeleverd wijkt af. De bijdragen van de rijksmusea hadden een verplichtend karakter; die van de overige hierboven genoemde instellingen kwam op vrijwillige basis tot stand.

Overigens worden vanwege de leesbaarheid de verzamelnamen "rijksmusea" en "rijkscollecties" in dit rapport gebruikt voor alle bovengenoemde musea/collecties.

In een late fase zijn tevens het Nederlands Letterkundig Museum en het Fries Letterkundig Museum benaderd. In dit rapport kunnen nog geen resultaten voor deze twee musea worden verwerkt.

Deelcollecties

Bij het identificeren en beoordelen van collecties zijn verschillende invalshoeken mogelijk. In het kader van het Deltaplan staat nadrukkelijk de cultuur-historische waarde van collecties voorop. Deze invalshoek impliceert dat in enkele gevallen een (beperkt) deel van de bibliotheken wordt meegerekend, nl. het deel dat een specifieke cultuur-historische waarde vertegenwoordigt.

3. Begripsbepalingen

Conservering en restauratie

In het voorliggende onderzoek worden achterstanden in beeld gebracht die verband houden met handelingen aan de voorwerpen zelf. Deze handelingen worden uitgesplitst in (aktieve en passieve) conservering en restauratie.

Conservering is het geheel van maatregelen en handelingen dat erop is gericht de toestand van een voorwerp te consolideren, geconstateerd verval tegen te gaan of verval te verhinderen, waarvan men de zekerheid heeft dat het binnen afzienbare tijd zal gaan optreden. Doel van de conservering is het geconstateerde verval van een voorwerp tegen te gaan en te verzekeren dat het voorwerp beschikbaar blijft voor onderzoek en presentatie. Conservering laat zich als regel volledig beargumenteren vanuit het beoogde cultuurbehoud.

- Op voorwerpniveau kan hierbij sprake zijn van aktieve conservering, bijvoorbeeld het verwijderen van vuil, het vastzetten van losse onderdelen of het verstevigen van verzwakte onderdelen door impregnatie of met hechtmiddelen.
- De passieve conservering die hierbij aan de orde is, heeft betrekking op de directe bewaaromstandigheden van voorwerpen, zoals opbergdozen, rekken, zuurvrije omslagen, passepartouts e.d. Niet bedoeld worden de meer algemene bewaaromstandigheden voor collecties of omvangrijke onderdelen daarvan in de zin van huisvestingssituatie (gebouw) en klimatologische omstandigheden. Deze worden in het rapport besproken, dat is uitgebracht door de Centrale Directie Apparaatzorg en de Rijksgebouwendienst.

Restauratie is het geheel van handelingen en het daaraan voorafgaande onderzoek, dat erop is gericht een beschadigd of gedeeltelijk verloren gegaan voorwerp in de oorspronkelijke of andere, vooraf gedefinieerde, toestand (terug) te brengen. Doel van de restauratie is het voorwerp in een zodanige staat te brengen dat zijn functie ten behoeve van onderzoek en publiekspresentatie (weer) betekenis krijgt en gewaarborgd wordt. Soms kan dit handelingen aan voorwerpen betreffen die de toestand ervan ingrijpend kunnen wijzigen. (Een discussiepunt is of aan restauratie de eis van reversibiliteit gesteld moet worden). Restauratie wordt in de regel voor een belangrijk deel beargumenteerd met motieven van museale aard.

Achterstanden

Het begrip "achterstand" is volgens afspraak door de rijksmusea gedefinieerd als een momentopname: alle mensjaren/kosten die zijn gemoeid met het inlopen van de achterstanden worden meegerekend, ongeacht of een deel daarvan via de eigen reguliere begroting kan worden opgevangen. Voor de interpretatie van de achterstanden en het trekken van beleidsconclusies kunnen deze achterstanden o.a. worden geconfronteerd met de middelen die bij ongewijzigd beleid reeds ter beschikking staan van de rijksmusea. De inventarisatie levert daartoe de gegevens met betrekking tot het eigen het eigen restauratorenbestand van de rijksmusea.

Deelcollectie

Voor een zinvol inzicht en voor de hanteerbaarheid van de gegevens, mede met het oog op latere plannen van aanpak, is het niveau van detaillering

van de inventarisatie zorgvuldig overwogen. Op basis daarvan wordt een toelevering van gegevens op het niveau van deelcollecties per museum als een zinvol vertrekpunt gezien. Op deze wijze kan zowel de situatie per museum als per type collectie in Nederland zichtbaar worden gemaakt.

Uitgangspunt bij de bepaling van deelcollecties is de definiëring ervan door de respectievelijke rijksmusea. Veelal hanteren de musea voor eigen doeleinden reeds een opdeling van de collectie in deelcollecties. In een aantal gevallen is aan de musea gevraagd een nadere verfijning te overwegen, waardoor een aanzienlijke vergroting van het inzicht in het karakter van de museale collectie en de achterstanden daarbinnen kon worden bewerkstelligd. Anderzijds komt het enkele malen voor dat een museum ca. 100 deelcollecties onderscheidt. In die gevallen is met het oog op deze rapportage in onderling overleg met de betrokken musea een nadere clustering van deelcollecties aangebracht. Het karakter van de deelcollecties kan als gevolg van de verscheidenheid van de musea sterk verschillen: indelingen naar materiaalsoort, naar geografische plaats e.a. kunnen voorkomen. Soms is via een subclustering een betere vergelijkbaarheid tussen musea bewerkstelligd.

Selectiecriteria

Voor het opstellen van gerichte behoud-, beheer- en restauratieplannen is een indeling van voorwerpen in verschillende niveau's noodzakelijk. Het Deltaplan beoogt een zorgvuldig, maar tegelijkertijd zo doorzichtig mogelijk afwegingskader te bieden voor de beoordeling van de staat van de collecties en de noodzaak van een gerichte aanpak. Dat kader kan slechts tot stand komen indien er - hoe moeilijk ook - vergelijkbare gegevens per museum en per collectietype op basis van eenduidige selectiecriteria kunnen worden gegenereerd. Voor deze criteria kan voor een belangrijk deel worden aangehaakt bij het voorbereidend werk van de Commissie Criteria Collecties, die was samengesteld uit deskundigen vanuit het museale veld.

Een eerste, maar grof, selectie criterium wordt ontleend aan de doelstelling van het museum. Alle voorwerpen in een museale verzameling die geregistreerd en gedocumenteerd worden en die opgenomen kunnen worden in plannen voor behoud en beheer, behoren binnen de doelstelling van het museum te vallen. Daarbij moet worden aangetekend dat zowel de doelstelling als de selectiecriteria mede bepaald worden door een tijdgebonden kunst- en cultuurhistorische visie. Verzamelingen reflecteren daardoor vaak de gewijzigde museale opvattingen in de tijd, waardoor oudere delen van een verzameling een eigen cultuurmonument gaan vormen. Het is noodzakelijk ook deze historische lijn te onderkennen en op gezette tijden naar waarde te schatten.

Uit de inventarisatie komt naar voren dat een beperkt deel van de verzamelingen niet binnen de doelstellingen van de betrokken musea passen. Deze voorwerpen - in dit rapport in categorie D geplaatst - komen niet in aanmerking voor behoud- en beheermaatregelen in het kader van het Deltaplan.

Voorwerpen die binnen de doelstelling passen, kunnen daarvoor in beginsel wel in aanmerking komen. Voor deze voorwerpen zijn door de Commissie Criteria Collecties criteria ontwikkeld die zo goed mogelijk op alle soorten voorwerpen van toepassing zijn.

Bij toetsing van de voorwerpen aan deze criteria werken deze als een opeenvolging van zeven, waardoor voorwerpen in verschillende categorieën terecht komen met ieder een eigen, specifieke cultuur-historische waarde. Deze categorieën met de bijbehorende criteria zijn achtereenvolgens:

Categorie A

Met een juiste beschrijving van categorie A omlijnt men de top van het nederlandse museale en niet-museale cultuurbezit, voor zover dit afzonderlijke voorwerpen betreft die van nationaal belang worden geacht. Binnen de doelstelling van het museum en haar betekenis in het totaal van het museale en niet-museale cultuurbezit in Nederland is het object onvervangbaar en onmisbaar. Vaak zullen deze voorwerpen een essentieel onderdeel vormen van de vaste opstelling van het museum (behalve in die gevallen dat tentoonstellen leidt tot een groter verval dan bij opslag in het depot).

Als criteria voor categorie A worden gehanteerd ijkwaarde, schakelwaarde en symboolwaarde. De hier genoemde criteria komen overeen met de criteria zoals die genoemd worden in de Wet tot Behoud van Cultuurbezit.

1. Het object is een unicum, holotype, paratype of prototype en heeft "ijkwaarde".
Aangezien uniciteit in de kunsthistorische literatuur een veel voorkomend begrip is, is een nadere aanscherping noodzakelijk: er moet tevens sprake van zijn dat wetenschappelijke beschrijvingen op dit object zijn gebaseerd of dat het exemplaar bij de beschrijving van een species is/wordt gebruikt.
2. Het object toont een essentiële fase/omwenteling in het oeuvre van een kunstenaar, school of stijl of van een ontwikkeling in een wetenschap en heeft daardoor "schakelwaarde".
Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan het eerste werk waarin een kunstenaar een nieuwe richting inslaat, aan kunstwerken waarvan de opdracht bekend is zodat zij in tijd of ruimte gepositioneerd kunnen worden of aan kunstwerken met een nieuwe iconografie.
3. Het object visualiseert een bijzondere gebeurtenis in de geschiedenis. Het is een duidelijke herinnering aan personen of gebeurtenissen die voor de nederlandse of internationale geschiedenis van overtuigend belang zijn en vertegenwoordigt derhalve "symboolwaarde". Bij dit criterium kunnen uiterlijk en esthetische beleving van het object een volstrekt ondergeschikte rol spelen.

Categorie B

Als criteria voor categorie B worden gehanteerd presentatiewaarde, genealogische waarde, ensemblewaarde en documentatiewaarde.

4. Het object wordt dikwijls getoond in tijdelijke opstellingen en heeft daardoor "presentatiewaarde". Hieronder vallen ook voorwerpen die wellicht niet een grote kunst- of cultuurhistorische of wetenschappelijke waarde hebben, maar wel een hoge attractiewaarde.
5. De herkomst van het object is belangrijk of scheidt bepaalde verplichtingen: het object heeft "genealogische waarde".
Hieronder kunnen bijvoorbeeld aankopen van eerdere directeuren vallen, die vanuit een geheel andere (tijdgebonden) visie zijn gedaan.
6. Het object vormt een onderdeel van een ensemble, dat in zijn geheel of ten dele aan criteria voldoet, waaraan het object sui generis niet zou voldoen: er is sprake van "ensemblewaarde".
7. Het object is drager van belangrijke gegevens die niet in bovengenoemde criteria zijn vervat: hier is sprake van "documentatiewaarde".
Hoewel dit criterium als B-criterium wordt opgevoerd, is documentatiewaarde van een voorwerp alleen, zonder dat aanvullend van presentatie-, genealogische of ensemblewaarde sprake is, een te smalle

basis voor opneming in de B-categorie.

Categorie C

In categorie C vallen alle voorwerpen die binnen de doelstelling van het museum passen, maar die door de zeven voor categorie A en B zijn gevallen. Het zijn veelal voorwerpen die een aanvullende of ondersteunende functie kunnen hebben bijvoorbeeld als informatiedrager, zowel documentair of (sporadisch) in tentoonstellingsverband. Echter, naar verhouding zullen deze voorwerpen vaak in depot worden aangetroffen.

Categorie D

Dit zijn voorwerpen die niet in de doelstelling van het museum passen en derhalve door iedere criteria-zeef zijn gevallen. In principe kunnen dit twee soorten voorwerpen zijn. Het kan gaan om voorwerpen die, vanuit nationaal perspectief bezien, voldoende waardevol worden geacht om te behouden. Het ligt voor de hand om deze zo mogelijk over te dragen of in bruikleen te geven aan instellingen met een voor deze voorwerpen meer "passende" doelstelling.

Ook kan het in categorie D gaan om voorwerpen die nauwelijks cultuur-historische waarde hebben (bijvoorbeeld rekvisieten). Het gaat dan eigenlijk niet om collectie-voorwerpen.

Kanttekeningen

Hoewel de bovengenoemde criteria op de verschillende typen musea kunnen worden toegepast, moet worden erkend dat de zwaarte van bepaalde criteria per type museum enigszins uiteen kan lopen. Zo is voor de natuurhistorische musea het verificatie-criterium onderdeel van categorie B7.

Documentatiewaarde als zodanig speelt bij archeologische collecties een relatief grote rol, terwijl cultuur-historische musea vaak ensembles bevatten met een hoge genealogische waarde. Ook de presentatiewaarde kan daar van groot belang zijn.

Een tweede kanttekening betreft de toepassing van de criteria op het niveau van deelcollecties. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat de toepassing eenvoudiger is voor individuele voorwerpen dan voor deelcollecties. Binnen deelcollecties zullen zich immers veel voorwerpen bevinden die individueel niet voldoen aan categorie A. Het kan zijn, dat de waarde van de deelcollectie als ensemble het predicaat A verdient, ondanks de aanwezigheid van voorwerpen uit de categorie B of zelfs C. De waarde van het ensemble overstijgt dan de waarde van de som der delen. Waar mogelijk, en in vele gevallen blijkt dat het geval, kan echter een redelijke procentuele toedeling van een deelcollectie aan de verschillende categorieën A, B, C en D plaatsvinden.

4. Inhoud en organisatie van de inventarisatie

Inhoud

Het onderzoek heeft zich gericht op het zo goed mogelijk in kaart brengen van de rijkscollecties vanuit cultuur-historisch oogpunt en het zo goed mogelijk schatten van de achterstanden met betrekking tot de verschillende onderdelen.

Nader gespecificeerd is het navolgende informatiemateriaal gegenereerd:

- * In elk rijksmuseum is de totale collectie opgesplitst in samenhangende deelcollecties (en soms verder in sub-deelcollecties).
- * Voor elke deelcollectie is onderzocht
 - uit hoeveel voorwerpen of inventarisnummers deze bestaat;
 - wie de juridische eigenaar is;
 - uit welke conserverings-/restauratiespecialismen deze bestaat;
 - hoe deze op basis van de onder hoofdstuk I.3 aangegeven selectiecriteria procentueel wordt toegedeeld aan de categorieën A tot en met D en hoe zo mogelijk deze fracties van de deelcollectie nader kunnen worden omschreven;
 - wat de achterstanden per fractie van de deelcollectie in categorie A tot en met C zijn voor zowel de passieve conservering, de actieve conservering als de restauratie, uitgesplitst in personele achterstanden, materiële achterstanden en kosten van externe advisering (kosten van het inwinnen van deskundigheid die niet binnen het museum beschikbaar is, maar die noodzakelijk is alvorens tot conservering of restauratie kan worden overgegaan; dus niet het conserveren of restaureren zelf). Achterstanden in categorie D zijn niet onderzocht, omdat ervan uit mag worden gegaan dat voor het wegwerken hiervan geen financiële middelen beschikbaar zullen worden gesteld.
- * Teneinde een indicatie te hebben van de mogelijkheden van de musea om achterstanden weg te werken is ten slotte geïnventariseerd
 - wat per museum de omvang en de samenstelling is van het inzetbare deel van het conservatoren-/ restauratorenbestand naar restauratiespecialisme.

Organisatie

Met betrekking tot de inventarisatie is een zwaar beroep gedaan op de inzet en expertise binnen de rijksmusea. Uitgangspunt was dat de museale medewerkers - in de regel de conservatoren - de collectie in principe het beste kennen en ook het beste op de cultuur-historische waarde kunnen schatten. Het initiatief bij de inventarisatie is derhalve nadrukkelijk aan de kant van de rijksmusea gelegd.

In een beperkt aantal gevallen waren musea goed op de vraag voorbereid, omdat al eerder voor eigen (beheers)doeleinden een collectieplan of een conserveringsplan was opgesteld. In andere gevallen moest in relatief korte tijd een representatief beeld van de toestand van de collectie worden gevormd.

Zoals al eerder is beargumenteerd, is ervoor gekozen de collecties op het aggregatieniveau van deelcollecties te benaderen. Indien binnen de musea onvoldoende inzicht bestond in de conserverings- en restauratieachterstanden, is veelal door middel van representatieve steekproeven getracht tot betrouwbare uitspraken over de onderscheiden deelcollecties te komen.

De inventarisatie door de rijksmusea is door het departement vanuit een vast coördinatiepunt begeleid: BMO. Het doel daarvan was tweeledig. Enerzijds is gepoogd de taak van de musea via een oplossingsgerichte ondersteuning zo veel mogelijk te verlichten; anderzijds kon de kwaliteit van de inventarisatie worden bevorderd en de vergelijkbaarheid van de gegevens worden bewaakt.

Ten behoeve van de inventarisatie zijn vragenlijsten uitgezet, waarvan de beantwoording was voorgestructureerd. Daardoor werd gegarandeerd dat de reikwijdte van het onderzoek bij voorbaat was afgegrensd en de gegevens vergelijkbaar zouden zijn. De gegevens in hoofdstuk II en de aparte bijlage bij dit rapport zijn in wezen "eenvoudige" omzettingen van de ingevulde vragenlijsten.

Uitgangspunt was dat de inventarisatie (eventueel aan de hand van steekproeven) primair door de deskundigen binnen het betrokken rijksmuseum werd uitgevoerd. In geval een museum onvoldoende tijd kon vrijspelen voor de inventarisatie of voor de raming van de achterstanden onvoldoende eigen expertise in huis had, kon een beroep worden gedaan op een "arbeidspool" van externe deskundigen (restauratoren) die het departement ter beschikking had gesteld. In deze pool was een zeer breed scala van conserverings- en restauratiedisciplines vertegenwoordigd. Deze pool is door BMO beheerd.

Ten slotte was voor de inventarisatie bij zowel de rijksmusea als de overige musea een begeleidingscommissie van deskundigen uit het veld beschikbaar. Deze werd door BMO geraadpleegd bij het optreden van algemene inhoudelijke problemen met betrekking tot de opzet en de uitvoering van de inventarisatie. Tevens werd het oordeel van de commissie gevraagd over de ingevulde vragenlijsten. Op basis daarvan kon een museum worden verzocht de beantwoording te heroverwegen.

II. COLLECTIES EN ACHTERSTANDEN IN BEELD

1. Vooraf

In dit hoofdstuk wordt door middel van cijfermatige overzichten en aanvullende interpretaties een beeld geschetst van de conserverings- en restauratieachterstanden ten aanzien van de rijkscollecties.

Ten behoeve van het interpreteren van de overzichten zijn enkele kanttekeningen vooraf van belang.

- De achterstandsramingen zijn exclusief dekkingsmogelijkheden van de musea binnen de eigen begrotingen.
- De achterstanden betreffen uitsluitend noodzakelijke/wenselijke eerste behandelingen. Indien herhaalbehandelingen zouden worden meegenomen, zijn de achterstanden hoger in met name de tweede helft van de 90-er jaren en later.
- De nauwkeurigheidsgraad en de onzekerheidsmarges van de ramingen kunnen per museum verschillen. In de aparte bijlage bij dit rapport worden per museum - waar mogelijk - aanknopingspunten voor het bepalen van deze marges gegeven.
- De personele component van de achterstanden is uitgedrukt in mensjaren (mj) van 1600 uur. Deze achterstand in mensjaren is de basis voor de berekening van de personele kosten.
Een mensjaar is voor de berekeningen gelijk gesteld aan fl 65.000: de totale werkgeverslasten van het gemiddelde van schaal 9 BBRA. Indien conserverings- en/ of restauratiewerkzaamheden zouden worden uitbesteed tegen marktconforme prijzen, zoals nu op enige schaal voorkomt, zijn de (personele) kosten in het algemeen hoger.
- De materiële component van de achterstanden in de overzichten omvat zowel de materiële kosten als de kosten van externe advisering. De gemiddelde hoogte van de kosten van externe advisering gaf geen aanleiding tot het presenteren van aparte berekeningen daarvoor. (Het departement kan de beschikbare informatie hierover meenemen in het overleg met de afzonderlijke musea tijdens latere fasen van het Deltaplan). Indien een museum bij de kosten van externe advisering mede kosten van uitbesteding van conservering en restauratie aan derden heeft meegerekend, zijn deze kosten omgezet in achterstanden in mensjaren.

2. Welke overzichten ?

De overzichten worden gepresenteerd in een drietal paragrafen.

Centraal in de eerste paragraaf staat een overzicht van de omvang van de rijkscollectie en de verdeling van die collectie per museum over de categorieën A tot en met D, die elk een specifieke cultuur-historische waarde vertegenwoordigen.

In de tweede paragraaf worden de conserverings- en restauratieachterstanden in totaal en per museum gegeven, uitgesplitst naar categorie en vereiste handeling (passieve conservering, actieve conservering en restauratie). Er zijn zowel overzichten voor de personele component als voor de materiële component van de achterstanden. Ook wordt de totale achterstand in tabelvorm gepresenteerd.

In de derde paragraaf ten slotte worden de achterstanden, voor zover mogelijk, toegerekend aan materiaalsoorten. Daarbij worden de achterstanden verbijzonderd naar categorie en type handeling. Tevens worden aanknopingspunten gegeven voor de beoordeling van de mate waarin de musea verschillende normen hebben gebruikt voor de berekening van achterstanden, met name met betrekking tot de hoeveelheid tijd die met conserverende en restauratieve handelingen is gemoeid.

Dit hoofdstuk wordt besloten met een overzicht van de inzetbare conserverings- en restauratie-specialisten die nu reeds binnen de formaties van de onderzochte musea zijn opgenomen.

3. Presentatie van de overzichten

3.1. De cultuur-historische waarde van de rijkscollecties

TABEL 1. Omvang rijkscollectie in aantallen voorwerpen/inventarisnummers en toerekening aan categorieën A t/m D in percentages

	Aantal	A	B	C	D
Zuiderzeemuseum	55.786	10	50	35	5
Rijksmuseum	967.000	34	59	7	
Van Gogh museum	10.300	26	57	16	1
Scheepvaartmuseum	263.293	13	14	72	1
Nat.hist.museum	9.400.000	27	13	60	
Boerhaave	88.250	6	54	34	6
Volkenkunde	186.670	16	53	31	
Oudheden	81.598	41	47	12	
Penningkabinet	207.000	19	78	3	
Mauritshuis	2.000	42	47	10	1
Meermanno	478.000	13	50	37	
Rijks.Beeld.Kunst	404.977	9	30	61	
Kastelenbeheer	4.144	22	21	57	
Catharijneconvent	74.000	8	53	39	
Twenthe	1.700	23	58	10	9
Paleis Het Loo	35.000	38	46	16	
Kröller Müller	17.500	32	25	43	
Teylers museum	210.000	18	40	42	
Joods Hist.museum	7.769	30	58	12	
Ned.Openl.museum	102.000	15	62	21	2
Museum G.M. Kam	39.340	43	27	30	
Afrikamuseum	8.000	17	28	55	
Totaal	12.644.877	22,4	44,1	32,4	1,1

Aantallen voorwerpen

De rijkscollecties van de hier onderzochte musea blijken ruim 12,6 miljoen voorwerpen/inventarisnummers te omvatten. Aangekend moet worden dat

- het totale aantal voorwerpen hoger kan zijn omdat (enkele) musea gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid om aantallen inventarisnummers op te geven;
- het archief van 45 meter handschriften bij Museum Boerhaave niet in aantallen voorwerpen is omgezet;
- de collectie van het Rijksmuseum voor Oudheden mede 4327 dozen voorwerpen omvat (gelijkstaand aan 1.304.450 voorwerpen) vanwege de functie van het museum als nationaal bodemdepot; teneinde een grove vertekening van het beeld te voorkomen is in dit geval het aantal dozen meegeteld;
- 100.000 stuks bodemvondsten van de Rijksdienst Kastelenbeheer (Slot Loevestein) niet in de aantallen zijn verwerkt.

Wanneer niet wordt gedifferentieerd naar type voorwerpen, blijkt het Nationaal Historisch Museum een aandeel van bijna 74 % in de onderzochte collectie te hebben.

Percentages

De weergegeven percentages per museum zijn gewogen percentages op basis van de procentuele toedeling van de onderscheiden deelcollecties aan de verschillende categorieën. Daarbij is de kwantitatieve omvang van die deelcollecties als wegingsfactor gehanteerd. Daarentegen zijn de gemiddelde percentages voor alle musea - 22,4 % in categorie A, 44,1 % in categorie B, 32,4 % in categorie C en 1,1 % in categorie D - ongewogen. De musea leggen elk eenzelfde gewicht in de schaal bij de berekening daarvan.

Onderstreept moet worden dat de hoogte van de weergegeven percentages niet meer dan een zeer ruwe indicatie vormt van de cultuur-historische waarde van de museale collecties, aangezien bij de berekening van deze gemiddelden volledig wordt geabstraheerd van de "impact" van een voorwerp binnen een collectie. Een extreem voorbeeld kan dit verhelderen:

voor de percentageberekening wegen 10.000 stuks klein grafiek 10.000 maal zo zwaar als een internationaal befaamd schilderij of een model van een VOC-schip.

De conclusie ligt voor de hand dat een overzicht van de procentuele verdelingen per deelcollectie per museum het meest betrouwbare beeld van de werkelijkheid geeft. Gezien de omvang van deze overzichten als gevolg van het grote aantal onderscheiden deelcollecties, is ervoor gekozen deze separaat van dit rapport te houden.

Tijdens het overleg tussen BMO en de begeleidingscommissie over deze uitkomsten was de commissie van mening dat de musea in het algemeen de criteria serieus lijken te hebben toegepast. Dat betekent dat een redelijk beeld van de cultuur-historische waarde van de rijkscollecties is ontstaan. Volgens de commissie is ten aanzien van het algemene beeld ten aanzien van slechts één onderdeel enige twijfel gerechtvaardigd: de gemiddelde score in categorie B is wellicht aan de hoge kant.

Daarnaast trok de commissie de zeer voorzichtige conclusie dat er - overigens binnen de marges van redelijkheid - nuanceverschillen kunnen zijn in de mate waarin de musea de criteria strikt hebben toegepast. Het lijkt gerechtvaardigd in de verdere fasen van het Deltaplan aandacht te besteden aan deze mogelijke (beperkte) onevenwichtigheden.

3.2. Achterstanden conservering en restauratie

TABEL 2. Achterstand passieve/actieve conservering en restauratie per categorie t.a.v. de personele component, in mensjaren

	A			B			C			totaal
	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	
Zuiderz.mus.		9,8	2,2	3,5	29,5	31,1	1,2	13,0	10,5	100,8
Rijksmuseum	8,5	161,8	482,3	10,8	202,6	231,3	5,3	157,1	122,2	1381,9
Van Gogh	0,5	5,4	10,5	0,4	8,7	12,1	0,1	0,4	0,4	38,4
Scheepv.mus.		6,3			36,3	1,0	0,1	115,7	8,7	168,1
Nat.hist.mus	3,0	6,0	3,0	8,0	3,0	7,0	3,0	20,0	6,0	58,9
Boerhaave		7,0			36,0			7,0		50,0
Volkenkunde		75,7	1,8	0,4	352,3	7,0	1,4	304,8	8,4	752,0
Oudheden		16,0	1,8		9,3	1,9		0,2	0,1	29,2
Penningkab.	2,1	0,9		5,6	2,3	0,3				11,1
Mauritshuis		3,7	17,6		2,7	6,2		1,4	3,0	34,6
Meermanno	0,3	1,2	0,3	1,6	1,7	0,2				5,2
RBK	68,6	57,8	74,3	106,8	175,8	213,8	624,1	197,6	411,5	1930,3
Kast.beheer									50,0	50,0
Cath.conv.	0,2	15,4	7,8	4,7	73,5	58,0	8,2	8,9	2,1	178,6
Twenthe	1,4	5,3	9,9		4,3	5,6		1,7	1,6	29,8
Het Loo	0,9	17,2	42,9	3,3	27,5	15,0	0,8	0,5	1,2	109,3
Kr. Müller	1,4	2,4	1,6	0,7	0,7	0,9				7,7
Teylers	7,5	8,7	0,6	14,0	24,6	2,3	1,7	1,7	0,2	61,3
Joods Hist.		2,2	3,7		3,8	13,0		0,5		23,2
Openl.mus.	2,1	12,2	6,0	5,3	20,8	9,9	1,6	0,3	0,2	58,3
G.M. Kam		2,1	3,3		1,8	2,5		0,7	0,5	10,9
Afrikamus.	2,5	6,0	3,1	4,6	17,2	2,1	3,1	10,1	0,0	48,7
Totaal	99,0	423,1	672,7	169,7	1034,5	621,2	650,6	841,6	626,6	5138,3

TABEL 3. Achterstand passieve/actieve conservering en restauratie per categorie t.a.v. de materiële component, inclusief de kosten van externe advisering (x fl 100.000)
(waar in de tabel 0,0 is vermeld, zijn er wel achterstanden opgevoerd, maar deze zijn kleiner dan fl 5.000)

	A			B			C			totaal
	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	
Zuiderz.mus.	0,1	2,0	0,8	2,7	8,9	3,1	0,8	4,6	0,5	23,4
Rijksmuseum	20,3	19,9	64,1	8,5	18,8	35,0	1,8	19,5	15,7	203,5
Van Gogh	0,3	1,1	1,1	0,1	0,4	0,3	0,0	0,2	0,1	3,7
Scheepv.mus.	0,7	0,4		2,3	1,2	0,2	8,5	4,9	1,0	19,2
Nat.hist.mus	0,4	0,1	9,7	8,9	1,1	6,5	0,4	0,4	3,1	30,6
Boerhaave		0,3			3,9	3,7		0,1		7,9
Volkenkunde		6,7	0,3	0,1	30,4	1,3	0,2	28,1	1,5	68,7
Oudheden		0,1	0,0		0,2	0,0				0,2
Penningkab.	0,8	0,1		0,7	0,2	0,0				1,8
Mauritshuis		2,9	3,6		0,9	0,7		0,1	0,1	8,3
Meermanno	0,2	0,9	1,6	0,5	0,1	0,0				3,2
RBK	12,6	10,6	10,5	25,6	30,5	23,8	133,2	51,5	61,8	360,0
Kast.beheer									p.m	p.m
Cath.conv.	0,1	0,2	0,2	1,5	1,5	2,5	0,3	0,2	0,1	6,5
Twenthe	1,3	0,6	0,8		0,4	0,7		0,2	0,7	4,6
Het Loo	0,6	0,6	2,9	2,1	0,3	1,2	0,4	0,0	0,3	8,5
Kr. Müller	6,2	1,8	1,0	0,2	0,8	1,0		0,3	0,2	11,2
Teylers	0,4	0,2	0,1	1,6	0,7	0,9	0,1	0,0	0,1	4,0
Joods Hist.		0,0	0,0		0,1	0,6				0,7
Openl.mus.	1,6	2,1	0,4	4,3	2,6	1,5	1,9	0,0	0,0	14,4
G.M. Kam					0,1					0,1
Afrikamus.	0,2	0,4	0,3	0,3	1,2	0,3	0,2	0,4	0,0	3,3
Totaal	45,8	51,0	97,4	59,4	104,3	83,3	147,8	110,5	85,2	783,8

TABEL 4. Totale personele en materiële achterstand in geld (x fl 100.000),
uitgaande van 1 mensjaar = fl 65.000 (werkgeverslasten bij het
gemiddelde van schaal 9 BBRA)

	A			B			C			totaal
	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	
Zuiderz.mus.	0,1	8,4	2,2	5,0	28,1	23,3	1,6	13,1	7,3	88,9
Rijksmuseum	25,8	125,1	377,6	15,5	150,5	185,4	5,3	121,6	95,1	1101,7
Van Gogh	0,6	4,6	7,9	0,4	6,1	8,2	0,1	0,5	0,4	28,7
Scheepv.mus.	0,7	4,5		2,3	24,8	0,9	8,6	80,1	6,7	128,5
Nat.hist.mus	2,4	4,0	11,7	14,1	3,1	11,0	2,3	13,4	7,0	68,9
Boerhaave		4,9			31,4	3,7		0,5		40,4
Volkenkunde		55,9	1,5	0,4	259,4	5,9	1,1	226,2	7,0	557,5
Oudheden		10,5	1,2		6,6	1,3		0,2		19,3
Penningkab.	2,2	0,7		4,3	1,7	0,2				9,0
Mauritshuis		5,3	15,0		2,7	4,7		1,0	2,0	30,8
Meermanno	0,4	1,7	1,8	1,5	1,2	0,1				6,6
RBK	57,2	48,2	58,8	95,0	144,8	162,8	538,9	179,9	329,3	1614,7
Kast.beheer									32,5	32,5
Cath.conv.	0,2	10,2	5,3	4,6	49,3	40,2	5,6	6,1	1,5	122,6
Twenthe	2,2	4,1	7,2		3,2	4,3		1,3	1,7	24,0
Het Loo	1,2	11,8	30,8	4,3	18,2	11,0	0,9	0,3	1,1	75,5
Kr. Müller	7,1	3,4	2,0	0,6	1,3	1,6		0,3	0,2	16,2
Teylers	5,2	5,8	0,4	10,7	16,7	2,4	1,2	1,1	0,2	43,8
Joods Hist.		1,5	2,4		2,6	9,0		0,3		15,8
Openl.mus.	2,9	10,0	4,3	7,8	16,1	7,9	2,9	0,2	0,1	52,3
G.M. Kam		1,4	2,2		1,2	1,6		0,5	0,3	7,2
Afrikamus.	1,8	4,3	2,3	3,3	12,4	1,7	2,2	7,0	0,0	35,0
Totaal	110,0	326,3	534,6	169,8	781,4	487,2	570,7	653,6	492,4	4119,9

(Het totaal is fl 610.000 lager dan de subtotalen van de kolommen; dit is een gevolg van afrondingsverschillen).

Verdere uitwerkingen n.a.v. tabellen 2 - 4

Verhouding personele/materiële kosten

De achterstanden betreffende de personele component zijn ca. 5.138 mensjaren. Omgerekend tegen een basisbedrag van fl 65.000 per mensjaar is dit ca. fl 334 miljoen. Aangezien uit het onderzoek een bedrag aan materiële kosten van ruim fl 78 miljoen naar voren komt, bedragen de geraamde totale kosten die zijn gemoeid met het inlopen van de geconstateerde achterstanden ongeveer fl 412 miljoen. Vanwege de gehanteerde omschrijving van het begrip "achterstand" zijn hierin niet de dekkingsmogelijkheden van de musea verwerkt.

De personele component van de achterstanden is bij vrijwel alle musea aanzienlijk groter dan de materiële component. De gemiddelde verhouding tussen beide componenten is ongeveer 4,3 : 1. Met andere woorden: de totale achterstanden ten aanzien van de personele kosten moeten met 23,5% voor de materiële component worden verhoogd om de totale kosten te verkrijgen.

De verhouding tussen de personele en de materiële component verschilt per museum. Soms zijn die verschillen aanzienlijk, zoals de onderstaande tabel laat zien (aan sommige verhoudingscijfers is een onzekerheidsmarge verbonden. Deze worden aangestipt in de aparte bijlage bij dit rapport).

TABEL 5. Verhouding kostenc componenten in achterstanden conservering en restauratie

museum	verhouding personele/materiële kosten	opslagpercentage op personele kosten voor materiële kosten
Zuiderzeemuseum	2,8 : 1	35,7 %
Rijksmuseum	4,4 : 1	22,7 %
Van Gogh	6,8 : 1	14,7 %
Scheepv.museum	5,7 : 1	17,5 %
Nat.hist.museum	1,3 : 1	76,9 %
Boerhaave	4,1 : 1	24,4 %
Volkenkunde	7,1 : 1	14,1 %
Oudheden	55,8 : 1	1,8 %
Peningkabinet	4,1 : 1	24,4 %
Mauritshuis	2,7 : 1	37,0 %
Meermanno	1,0 : 1	95,9 %
Rijksd.Beeld.Kunst	3,5 : 1	28,6 %
Kastelenbeheer	p.m.	p.m.
Cath.convent	17,8 : 1	5,6 %
Twenthe	4,2 : 1	23,8 %
Paleis Het Loo	8,3 : 1	12,0 %
Krölller Müller	0,4 : 1	224,2 %
Teylers museum	10,0 : 1	10,0 %
Joods Hist.museum	20,4 : 1	4,9 %
Ned.Openl.museum	2,6 : 1	37,9 %
Museum G.M. Kam	51,3 : 1	1,9 %
Afrikamuseum	9,6 : 1	10,4 %
Totaal	4,3 : 1	23,5 %

Achterstanden verbijzonderd naar categorieën en type handeling

Wanneer de totale personele en materiële achterstanden, in geld uitgedrukt, worden verbijzonderd naar categorieën en type handelingen dan ontstaat het volgende beeld.

TABEL 6A. TOTALE ACHTERSTAND IN GELD (X 100.000), UITGESPLITST IN CATEGORIE EN TYPE HANDELING

	A			B			C			totaal
	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	p.c.	a.c.	rest	
Totaal	110,0	326,3	534,6	169,8	781,4	487,2	570,7	653,6	492,4	4119,9

TABEL 6B. AANDEEL IN TOTALE ACHTERSTAND PER CATEGORIE EN PER TYPE HANDELING

	<u>In percentages</u>				<u>In fl</u> (x 100.000)
	A	B	C	totaal	totaal ca.
pass. conserv.	2,7%	4,1%	13,8%	20,6%	850
akt. conserv.	7,9%	19,0%	15,8%	42,6%	1760
restauratie	13,0%	11,8%	11,9%	36,8%	1510
totaal	23,6%	34,9%	41,5%	100%	
totaal in fl ca. (x 100.000)	970	1435	1715		4120

In totaal blijken de achterstanden het grootst ten aanzien van actieve conservering. Opvallend is dat ook de restauratieachterstanden hoog zijn, terwijl naar verhouding de problemen bij de passieve conservering, zoals gedefinieerd in dit rapport, door de musea gemiddeld als minder groot worden geschat.

De relatieve omvang van de achterstanden blijkt per categorie te verschillen:

- in categorie A is de passieve conservering naar verhouding nauwelijks een probleem; de hoogte van de restauratieachterstanden is daarentegen in het oog springend;
- in categorie B is ook de passieve conservering van relatief gering gewicht; actieve conservering is het grootste probleem;
- in categorie C wordt de passieve conservering belangrijker; opvallend is ook dat binnen deze categorie de restauratieachterstanden hoog zijn.

3.3. Achterstanden per materiaalsoort nader bekeken

Problemen

Zoals onder hoofdstuk I.4. wordt beschreven, is ervoor gekozen de musea zelf te laten bepalen wat men als deelcollectie onderscheidt. Dit heeft ertoe geleid dat verschillende invalshoeken zijn gehanteerd. Twee invalshoeken overheersen:

- indeling naar materiaalsoort
- indeling naar type object

Als gevolg van deze aanpak is het niet mogelijk om volledige overzichten van de achterstanden naar materiaalsoort te geven. Immers:

- een indeling naar type object komt veelvuldig voor;
- bij een aanzienlijk aantal typen objecten komen meerdere materiaalsoorten voor. Zo kunnen sculpturen uit hout, metaal en/of steen bestaan. In poppen kan zowel hout, metaal, leer, keramiek, papier als textiel zijn verwerkt;
- uit de inventarisatie blijken grote verschillen in het verval per materiaalsoort en in de benodigde middelen om dit verval tegen te gaan c.q. weg te werken.

Indicaties

Het is wel mogelijk om een deelloverzicht samen te stellen voor die deelcollecties die geheel of nagenoeg uit één materiaalsoort bestaan. Gekeken is vooral naar die materiaalsoorten die frequent voorkomen. Buiten beschouwing blijven derhalve deelcollecties van gemengde samenstelling en niet frequent voorkomende materiaalsoorten. Het deelloverzicht, dat wordt beperkt tot de achterstanden met betrekking tot de personele component, geeft indicaties voor de relatieve behoefte aan restauratie-specialismen in de komende jaren en voor de daaruit af te leiden opleidingsnoodzaak.

Een kanttekening is hier echter al op zijn plaats.

In de volgende paragraaf zal blijken dat de rijksmusea soms sterk afwijken in de raming van de tijd die benodigd is voor het tegengaan of het herstel van verval van dezelfde materiaalsoorten. Omdat in de enquête niet daarnaar is gevraagd, kan slechts zeer gefragmenteerd een beeld worden gevormd van de normen die de musea hebben gehanteerd voor de verschillende handelingen. Ook zijn bij de inzet van externe restauratoren geen gemeenschappelijke normen afgesproken. Het beeld van de achterstanden (per materiaalsoort) kan derhalve wijzigen indien in een latere fase van het Deltaplan gepoogd zou worden een grotere eenduidigheid te verkrijgen ten aanzien van de tijdsbesteding per handeling.

Globaal gesproken is het zinvol gebleken om ongeveer 50 % van de deelcollecties in het overzicht te betrekken. De achterstanden in deze deelcollecties blijken echter circa 84 % van de achterstanden ten aanzien van de personele inzet te omvatten.

Voor een aantal materiaalsoorten blijken de achterstandcijfers over vrijwel de gehele linie laag te zijn. Dat kan te maken hebben met een relatief beperkte omvang van de deelcollectie en/of met de aard van het materiaal. Beperkte achterstanden vanwege de aard van het materiaal kunnen bijvoorbeeld worden aangetroffen bij (onedele) metalen, steen, ivoor en been. Grote achterstanden worden aangetroffen bij schilderijen/lijsten, textiel, hout, meubels en papier. Voor een goede beoordeling van de situatie ten aanzien van deze laatste materiaalsoort wordt verwezen naar de resultaten

van het onderzoek bij de Koninklijke Bibliotheek en het Algemeen Rijksarchief die begin 1991 beschikbaar komen.

De achterstanden voor een aantal deelcollecties die uit (vrijwel) één materiaalsoort bestaan c.g. waarvoor één restauratie-specialisme kan worden ingezet, zijn in de onderstaande tabel weergegeven.

TABEL 7. Indicaties achterstand personele component in mensjaren, uitgesplitst naar categorie en type handeling [passieve conservering (p.c.), actieve conservering (a.c.) en restauratie (rest)], op basis van ongeveer 50 % van de rijkscollecties

materiaalsoorten	totaal	A	B	C	p.c.	a.c.	rest
schilderijen/lijsten							
* moderne schild. #	1092,0	88,5	88,5	915,0	630,0	88,2	373,8
* oude sch./lijsten	529,8	256,1	187,2	86,5	13,0	179,2	337,6
textiel	829,4	284,0	350,6	194,8	27,7	438,3	363,4
papier							
* prenten/tekeningen	385,1	45,8	121,0	218,3	150,6	194,3	40,2
* bibliotheek/boeken (pap./perkam./leer)	66,6	9,7	6,7	10,2	12,1	23,2	31,3
* overig	45,6	10,3	29,8	5,5	18,3	24,2	3,1
hout	440,7	59,0	193,4	188,3	5,0	432,7	3,0
meubels	368,2	130,6	147,7	89,9	8,4	77,9	281,9
metalen							
* gemengd	222,0	22,9	123,6	75,5	13,2	202,3	6,5
* edel	20,7	10,2	10,5	0,0	0,1	14,2	6,4
* onedel	16,2	4,2	8,6	3,4	0,0	14,6	1,6
leer	111,1	12,6	60,9	37,6	0,0	108,2	2,9
glas/keramiek	83,2	21,2	45,8	16,2	2,4	27,5	53,3
instrumenten	55,0	8,8	38,8	7,4	0,2	54,7	0,1
sculptuur	28,8	11,2	17,3	0,3	0,5	7,7	20,6
organisch mater. ##	7,2	3,4	3,0	0,8	2,8	3,5	0,9
steen/ivoor/been	3,2	1,0	1,0	1,2	1,2	1,5	0,5
totaal	4304,8	979,5	1474,4	1850,9	885,5	1892,2	1527,1

Betreft uitsluitend moderne schilderkunst van de Rijksdienst Beeldende Kunst.

Niet meegeteld is de achterstand van ca. 40 mensjaren van het Nationaal Natuurhistorisch Museum, omdat in die deelcollecties teveel sprake is van een diversiteit aan materialen.

Tabel 7 laat zien dat per materiaalsoort de verdeling van de achterstand over zowel de categorieën als over de typen handelingen zeer sterk kan verschillen.

Nog een knelpunt: gebrek aan normen/normtijden voor behandelingen

In de voorgaande paragraaf is al aangestipt dat er geen vaste normen zijn gehanteerd voor tijdsbesteding per handeling. Met het oog daarop wordt in tabel 8 op de volgende twee pagina's voor de materiaalsoorten/deelcollecties die hierboven zijn onderscheiden, een overzicht per museum gegeven van de gemiddelde tijd die is gemoeid met het inlopen van achterstanden. Daarin vindt een uitsplitsing plaats naar passieve conservering, actieve conservering en restauratie.

Uit het overzicht blijken hier en daar aanzienlijke verschillen tussen de musea. Zowel uitschieters aan de bovenkant als aan de onderkant kunnen een attentiepunt zijn, waarbij het mogelijk aanbeveling verdient om in eerste instantie zoveel mogelijk de aandacht te richten op vergelijkbare musea/collecties.

Een deel van de verschillen kan mogelijk worden verklaard door de aard en de staat van de respectievelijke deelcollecties of doordat aantallen voorwerpen en aantallen inventarisnummers niet zijn onderscheiden. Hoge verhoudingscijfers zouden gekoppeld kunnen zijn aan inventarisnummers die meerdere voorwerpen omvatten. Onduidelijk is echter nog

- welk deel van de verschillen hierdoor kunnen worden verklaard;
- welke andere verklaringen voor resterende verschillen kunnen worden gegeven.

Het zal duidelijk zijn dat het in deze fase arbitrair is om op bepaalde uitschieters de speciale aandacht te richten.

Het lijkt zinvol om in een volgende fase van het Deltaplan aandacht te besteden aan mogelijke verklaringen en - waar mogelijk en zinvol - te streven naar vaste normen/normtijden voor handelingen.

TABEL 8. Verhoudingscijfers achterstanden materiaalsoorten per museum, uitgesplitst naar type handeling (uitgedrukt in mensjaren per 1.000 objecten)
 p.c.= passieve conservering; a.c.= aktieve conservering;
 rest.= restauratie

	A	B	C1	C2	C3	D	E
	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.	p.c. a.c. rest.
ZZM	0,0 2,4 5,4	0,7 0,9 0,1	0,0 1,1 0,2				0,0 3,2 8,8
Rijksm.	0,0 10,5 19,9	0,9 21,0 24,0	0,0 0,1 0,0				4,9 5,5 63,5
Van Gogh	1,0 6,7 13,3	0,0 1,6 22,2	0,0 2,1 1,2	0,0 0,0 0,1	0,1 0,1 0,2		0,0 0,0 0,0
NSM	0,2 4,7 22,6		0,0 1,9 0,0	0,0 0,1 0,0	0,0 0,5 0,0		
NNM	0,0 3,7 6,1			0,2 0,2 0,0	0,0 0,0 0,0		
Boerhaave				0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0		
Volkenkunde		0,0 1,1 0,0				0,0 8,0 0,0	
Oudheden					0,0 1,4 0,9		
Penningk.				0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0		
Maurits	0,0 4,0 14,1						
Meermanno			0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0		0,0 0,0 0,0
RBK	5,3 1,2 3,9	7,1 37,0 21,5	0,7 0,5 0,1				0,3 19,1 43,4
RKB							
Cath.	1,2 11,1 12,0	0,0 6,6 0,0	0,2 0,6 0,3				
Twenthe					0,1 0,0 2,7		
Loo	0,0 0,0 1,3	2,5 2,9 29,0	0,1 0,0 0,3		0,0 2,2 2,2		0,0 0,0 0,0
Krollier	1,8 2,0 1,1		0,0 0,0 0,1		0,1 0,2 0,1		0,0 0,9 10,2
Teylers	0,0 3,3 0,0		0,6 0,6 0,0	0,4 0,6 0,0	0,0 0,0 0,0		
JHM	0,0 4,3 27,6	0,0 2,4 8,9	0,0 0,6 0,3	0,0 0,5 0,0	0,0 0,8 2,0		0,0 0,0 5,5
NOM	0,0 5,5 5,5	0,1 0,3 0,0	0,2 0,4 0,2	0,4 0,5 0,2	0,1 0,3 0,4	0,0 1,0 0,2	0,5 1,1 0,0
Kam							
Afrika		0,0 0,0 0,0				1,0 4,8 0,6	

	D	E
	Hout	Meubels
A Schilderijen/lijsten		
B Textiel		
C Papier		
1 Prenten/tekeningen		
2 Overig		
3 Bibliotheek/boeken		
(papier/perkament/leer)		

	F1			F2			F3			G			H			I			J			K			L		
	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.	p.c.	a.c.	rest.
ZZM				0,1	0,3	0,0							0,2	0,0	0,0	0,0	3,7	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	0,0			
Rijksm.	0,0	6,8	0,0	0,0	4,4	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	4,4	0,1	0,2	2,1				0,0	0,8	2,3						
Van Gogh							0,0	0,9	0,9				0,0	9,8	11,4												
NSM																0,0	4,0	0,0									
NNM																											
Boerhaave																0,0	1,1	0,0				0,0	0,0	0,0			
Volkenkunde							0,0	10,9	0,0	0,0	5,6	0,0	0,0	0,6	0,0												
Oudheden																											
Penningk.				0,0	0,0	0,0																			0,0	0,0	0,0
Maurits																			0,0	0,0	23,8						
Meermanno							0,0	0,1	0,0																		
RBK							0,3	1,4	0,4				0,0	1,7	0,5				0,6	1,3	0,0						
RKB																											
Cath.							0,2	0,5	0,7										0,0	2,7	12,4						
Twenthe				0,0	0,0	0,0							0,0	0,0	0,0				0,0	28,9	35,6						
Loo							0,4	0,0	0,0										0,0	0,0	0,0						
Kroller																			0,5	1,0	0,8						
Teylers							0,0	0,0	0,0							0,1	4,0	0,0				0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
JHM	0,0	1,3	0,1	0,0	0,0	0,3																					
NOM							0,0	14,3	0,0	0,0	5,6	4,4															
Kam	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	3,1	0,0	0,2	0,0				0,0	0,0	0,2							0,0	0,6	0,0	0,0	0,7	0,4
Afrika							3,3	5,3	1,3																0,4	0,7	0,4

F Metalen
 1 onedel
 2 edel
 3 gemengd
 G Leer
 H Glas/keramiek

I Instrumenten
 J Sculptuur
 K Organisch materiaal
 L Steen/ivoor/been

3.4. Inzetbare conserverings- en restauratie-specialisten binnen de musea

Aan de musea is gevraagd inzicht te verschaffen in het aantal conservatoren en restauratoren binnen de eigen formatie die ingezet kunnen worden bij het inlopen van de achterstanden.

Vrij veel conservatoren/restauratoren blijken werkzaamheden te verrichten aan meerdere materiaalsoorten. Daardoor is een nauwkeurige verdeling van het personele bestand over de verschillende restauratie-disciplines moeilijk te geven.

In totaal gaat het om een inzetbare capaciteit van 56,5 mensjaar, die globaal als volgt over de in tabel 7 genoemde materiaalsoorten zijn verdeeld.

TABEL 9. Huidige inzetbaarheid van conservatoren/restauratoren binnen de bestaande formaties van musea over de verschillende materiaalsoorten/restauratie-disciplines (in mensjaren)

materiaal	mensjaren
schilderijen	> 6
lijsten	> 1
textiel	> 8,5
papier	> 2
prenten/tekeningen	3
boekbanden	1
houten vervoermiddelen	> 0
houten landbouwwerktuigen	> 0
meubels	> 4
metaal	> 2
glas/keramiek	> 1
instrumenten	3,9
klokken	> 0
sculpturen (hedendaags)	> 0
organisch materiaal	0,2
steen (beelden)	> 0
<u>niet genoemd in tabel 7</u>	
scheepsmodellen	4
schepen	> 0,5
archeologie	> 1
objecten (moderne kunst)	> 0
etnografica	> 0
algemeen	> 0

BIJLAGE 4

ACHTERSTANDEN OP HET
GEBIED VAN ACTIEVE EN PASSIEVE
CONSERVERING BIJ NIET-RIJKS MUSEA

ten behoeve van

Ministerie van WVC

te

Rijswijk

Intomart Qualitatief bv
Noordse Bosje 13/15
1211 BD Hilversum

Tel: 035 - 258 412

IQ: 90.2488/8.7570

oktober 1990

INHOUD

	<u>pagina</u>
SAMENVATTING	5
HOOFDSTUK 1 <u>Inleiding</u>	
1.1 Achtergrond en doelstelling van het onderzoek	8
1.2 Onderzoeksopzet	8
1.3 Het vooronderzoek	9
1.3.1 De totale populatie musea	9
1.3.2 De steekproef	11
1.3.3 De vragenlijst	18
1.3.4 De proefgesprekken	18
1.4 Het hoofdonderzoek	19
1.5 Herweging	21
HOOFDSTUK 2 <u>Achterstand</u>	
2.1 Restauratie	24
2.2 Conservering	26
2.3 Aantal collecties	28
2.4 Achterstand	29
2.4.1 Passieve conservering	30
2.4.2 Actieve conservering	32
2.5 Samenvatting	35
HOOFDSTUK 3 <u>De collecties</u>	
3.1 Indeling van de collecties volgens het schema van Chenhall	38
3.2 Aantal objecten en percentage culturele waarde	39
3.3 Collecties naar restauratie specialismen	40
3.4 Termijn waarbinnen conservering moet plaatsvinden	42
3.5 Achterstanden per collectie	43
BIJLAGEN	
1. Musea naar beheersvorm, provincie, grootte en juridische eigenaar	
2. Vragenlijst	

SAMENVATTING

1. In opdracht van het Ministerie van WVC heeft Intomart Qualitatief te Hilversum de achterstanden in conservering bij de niet-rijksmusea geïnventariseerd. Uit de voor het doel van het onderzoek in aanmerking komende 524 musea werd een steekproef van 250 musea getrokken.
De respons op de schriftelijke vragenlijst bedroeg 69%.
Aan de steekproeftrekking heeft een zeer verfijnde matrix ten grondslag gelegen. Deze matrix werd bepaald door de aard van de collectie, uitgesplitst in 25 categorieën, en de grootte van het museum (5 categorieën). Door er met behulp van telefonische reminders zorg voor te dragen dat in elke steekproefcel antwoord werd verkregen is de representativiteit zeker gesteld.
2. De niet-rijksmusea beschikken in totaal over 2.281 collecties en deelcollecties. Deze collecties omvatten ruim 10,3 miljoen objecten.
Het percentage objecten, dat een bijzondere culturele waarde vertegenwoordigt, ligt gemiddeld op 57%.
3. Bijna 86% van alle niet-rijksmusea kunnen op dit ogenblik niet beschikken over een formatieplaats voor een restaurator.
Het absoluut aantal functieplaatsen voor een restaurator in alle niet-rijksmusea tezamen bedraagt 121.
Bijna de helft van alle niet-rijksmusea besteedt structureel restauratiewerkzaamheden uit.
4. 47% van alle niet-rijksmusea kon in 1988 en 1989 niet beschikken over een budget voor activiteiten op het terrein van conservering en restauratie.
De overige niet-rijksmusea staat een kleine 4 miljoen ter beschikking voor conservering en restauratie.
5. De totale minimale achterstand op het terrein van passieve en actieve conservering bedraagt voor de niet-rijksmusea 414 miljoen. De personele kosten nemen hiervan het grootste gedeelte voor hun rekening, namelijk bijna 300 miljoen.
Om de maximale achterstand te kunnen berekenen moeten genoemde bedragen met 1.7 vermenigvuldigd worden.
Concentratie van deze achterstand vindt plaats op het terrein van de actieve conservering (in totaal 292 miljoen).

Om de objecten, die van bijzondere culturele waarde zijn, te kunnen behouden is ongeveer 210 miljoen gulden nodig.

Van het totale bedrag (414 miljoen) is gemiddeld 10% binnen één jaar, 25% binnen twee en 25% binnen tien jaar nodig. Voor de overige 40% kan men geen tijdsindeling aangeven.

6. Ruim de helft van de aanwezige collecties kent achterstand zowel op het terrein van de passieve als van de actieve conservering. Vooral collecties op het terrein van recreatie, communicatie (lees: documentatie) en volkenkunde kennen beide soorten achterstand.

7. Slechts een kleine helft van de collecties bestaat voor 90% of meer uit één materiaalsoort. De achterstanden zijn het hoogst in collecties, die hoofdzakelijk uit papier bestaan, gevolgd door 'textiel' collecties. Hoog scoren ook de materiaalsoorten: metaal, fotografie, glas/keramiek en schilderijen. De totale achterstand in conservering bedraagt in dit type collecties 116 miljoen, hetgeen inhoudt dat type collectie zeker geen groter gedeelte van de totale achterstand in passieve en actieve conservering voor zijn rekening neemt dan de collecties die uit verschillende materiaalsoorten bestaan.

1.1 INLEIDING

In het regeerakkoord van 1989 werd structureel 40 miljoen voor het cultuurbehoud ter beschikking gesteld. In de discussie in de Uitgebreide Commissie Vergadering voor Cultuur over het aanwenden van dit bedrag heeft het Ministerie van WVC toegezegd in het najaar van 1990 de Tweede Kamer te informeren over de omvang van de achterstand in behoud en beheer van het Nederlandse cultuurbezit. Inmiddels is reeds aan de kamer een plan van aanpak voor de beleidsterreinen musea, monumenten, archieven en archeologie gezonden. Het plan onderscheidt drie fasen:

1. het inventariseren van de achterstanden
2. het opstellen van concrete plannen om de inhaaloperatie uit te voeren
3. de eigenlijke reddingsoperatie.

Fase één bestaat uit het uitvoeren van drie onderzoeken: een onderzoek naar de achterstanden in registratie bij de rijksmusea, een inventarisatie van de achterstanden in conservering en restauratie bij de rijksmusea en een inventarisatie van de achterstanden in conservering bij de niet-rijksmusea.

Op basis van de resultaten van deze studies zal de bedoelde rapportage aan de Tweede Kamer worden opgesteld.

Aan Intomart Qualitatief b.v. te Hilversum is de opdracht verleend de inventarisatie van de achterstanden in conservering bij de niet-rijksmusea te verrichten.

De commissie, die in het leven was geroepen om het onderzoek onder de rijksmusea te begeleiden, heeft ook het onderzoek onder de niet-rijksmusea begeleid.

1.2 ONDERZOEKSOPZET

In het plan van onderzoek is in overleg met de opdrachtgever gekozen voor een benadering van een steekproef uit het totale aantal museale instellingen. De motieven voor deze keuze zijn onder meer gebaseerd op de volgende overwegingen.

Het aantal museale instellingen, dat voor het onderzoek in aanmerking komt, is zeer groot. Daarnaast vragen de te verzamelen gegevens in feite om een persoonlijke benadering van de musea in verband met de moeilijkheidsgraad van het onderwerp van onderzoek en in verband met de vergelijkbaarheid van de uiteindelijke antwoorden.

Tijd en geld maakten het echter onmogelijk het gehele museale bestand mondeling te ondervragen. Vandaar dat gekozen is voor:

- a. het benaderen van een steekproef uit alle niet-rijksmusea
- b. het versturen van een vragenlijst.

Om een steekproef te kunnen trekken, die representatief is voor de totale populatie van musea, zijn criteria nodig om de musea en hun collecties voor het doel van het onderzoek zinvol te kunnen indelen.

Aangezien deze criteria en de gevolgen niet duidelijk waren, werd besloten het onderzoek in twee delen te splitsen:

- 1: een vooronderzoek ter beantwoording van bovengenoemde vragen en ter opstelling van een definitief onderzoeksplan
- 2: het hoofdonderzoek dat een basis moet verschaffen voor verantwoorde schattingen van de omvang van de achterstand in conservering van collecties in musea, die niet onder het ministerie van WVC ressorteren.

1.3 HET VOORONDERZOEK

Het vooronderzoek bestond uit de volgende fasen:

- deskresearch in verband met het opstellen van een steekproefdesign
- het trekken van een steekproef op basis van dit design
- het ontwerpen van onderzoekmateriaal zoals vragenlijsten, instructies, brieven etc.
- het voeren van een aantal proefgesprekken met conservatoren van verschillende typen musea.

1.3.1 De totale populatie musea

Uitgaande van de definitie van 'museale instelling' zoals die onder meer door het CBS wordt gehanteerd, werden 755 musea geïnventariseerd. In deze 755 musea zijn niet begrepen instellingen als planten- en dierentuinen en bezoekerscentra.

Bij het bepalen van de voor het onderzoek in aanmerking komende musea zijn wij uitgegaan van die musea, die in de CBS- statistieken zijn opgenomen. De betreffende lijst van musea hebben wij gelegd naast:

- de lijst van musea, die in het "Groot Museumboek 1990" zijn opgenomen, en
- de lijst van musea, die zijn opgenomen in de gids "Nederland Museumland 1990".

Omdat de CBS-lijst dateert uit 1987 hebben wij alle museale instellingen die niet in het 'Groot Museumboek' of in 'Nederland Museumland' teruggevonden konden worden van het onderzoek uitgesloten.

Bovendien werden die musea van onderzoek uitgesloten die twee dagen of minder per week geopend zijn of die alleen op afspraak te bezoeken zijn. Totaal resulteerden 524 musea op basis waarvan de steekproef werd getrokken.

In de navolgende tabel wordt een overzicht gegeven van de redenen waarom 226 musea niet tot de onderzoekspopulatie behoren.

Tabel 1	aantal
Niet in CBS, of museumboeken opgeheven	48
niet of gedeeltelijk open	107
geen museum	13
weigering	3
onderdeel	13
rijksmusea	<u>22</u>
Totaal	226

Onder 'onderdeel' worden museale instellingen verstaan die tezamen onder één beheer vallen zoals de Stichting Zaanse Schans (4 musea) en de Gelderse Kastelenstichting (6 kastelen). De betreffende stichtingen zijn wel in ons bestand opgenomen.

Uiteraard werden de rijksmusea buiten het huidige onderzoek gelaten, omdat zij in een afzonderlijk onderzoek zijn opgenomen. Het betreft de volgende musea en ondersteunende instellingen:

Tabel 2 Rijksmusea

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Museum G.M. Kam	Nijmegen
Nationaal Natuurhistorisch Museum	Leiden
Zuiderzeemuseum	Enkhuizen
Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum	Den Haag
Teylers Museum	Haarlem
Rijksmuseum Twenthe	Enschede
Rijksmuseum voor Volkenkunde	Leiden
Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet	Leiden
Afrika Museum	Berg en Dal
Het Nederlands Openluchtmuseum	Arnhem
Rijksmuseum Paleis Het Loo	Apeldoorn
Joods Historisch Museum	Amsterdam
Rijksmuseum	Amsterdam
Rijksmuseum van Oudheden	Leiden
Kon. Kabinet van Schilderijen, Mauritshuis	Den Haag
Scheepvaartmuseum	Amsterdam
Rijksmuseum Kröller Müller	Otterlo
Vincent van Goghmuseum	Amsterdam
Rijksdienst Kastelenbeheer	Den Haag
Rijksmuseum Het Catharijneconvent	Utrecht
Museum Boerhaave	Leiden
Rijksdienst Beeldende Kunst	Den Haag

1.3.2 De steekproef

Naar aard van de hoofdcollectie zag de verdeling van de musea, die in het onderzoek werden betrokken er als volgt uit:

Geschiedenis	287
Bedrijf en techniek	150
Natuurlijke historie	39
Beeldende kunst	39
Volkenkunde	<u>9</u>
Totaal	524

Om te voorkomen dat de uiteindelijke steekproef, die getrokken moest worden uit deze 524 musea, een scheef beeld zou geven van de zeer gevarieerde museale werkelijkheid zijn in de vijf hoofdcategorieën de volgende onderverdelingen aangebracht:

Tabel 3 Aantal musea per subcategorie

oudheidkamers gemengd	61
stads/streek historie	53
ambachten algemeen	43
kastelen en gebouwen	39
archeologie	30
regionale kunst en voorwerpen	22
vervoer	16
gerestaureerde huizen + inboedel	15
speelgoed/speeldozen	15
ambachtelijke processen	15
documenten/bibliotheek/papier	14
verzet 40-45	14
land- en tuinbouw	13
militair	13
molens	13
landschappen/diorama's	12
landelijke kunst	11
maritiem	10
gemengd	9
regionale kunst	9
huishoudelijk	9
volkenkunde	9
gebruiksvoorwerpen	8
regionale kunst + historie	7
mineralen/fossielen	7
aardewerk	6
zeeflora en fauna	5
kleding	5
visserij	5
landelijke kunst + historie	5
kunstzinnige prod. goud, zilver etc.	4
regionale kunst 1 persoon	4
volksgebruiken/gevangenis	3
theater	2
curiosa	2
folklore	2
techniek	2
algemeen	2
zoogdieren	2
vogels	2

Vervolg Tabel 3

machines, apparaten	1
planetarium	1
flora	1
glas in lood	1
algemeen historie	1
landschappen/internationaal	<u>1</u>
totaal	524

Tenslotte is het kenmerk 'grootte van het museum' in de zin van 'absoluut aantal bezoeken per jaar' als selectiecriteria ingevoerd. De reden, waarom dit kenmerk bij de keuze van de musea een rol heeft gespeeld, is tweeledig. Allereerst weerspiegelt het aantal bezoeken de aantrekkelijkheid van het betreffende museum. Daarnaast mag gesteld worden dat wijze waarop een museum geleid wordt ook zijn vertaling vindt in het aantal mensen dat het museum bezoekt. Grootte valt echter niet per definitie samen met 'het in huis hebben van een bijzondere collectie'

De volgende grootteklassen werden onderscheiden:

- minder dan 5.000 bezoekers
- 5.000 - 10.000 bezoekers
- 10.000 - 25.000 bezoekers
- 25.000 - 70.000 bezoekers
- 70.000 en meer bezoekers.

Ongeveer 120 musea werden gebeld om ontbrekende gegevens omtrent bezoekersaantallen aan te kunnen vullen.

Tabel 4 Aantal musea per groottecategorie

minder dan 5.000 bezoekers	186
5.000 - 10.000 bezoekers	90
10.000 - 25.000 bezoekers	116
25.000 - 70.000 bezoekers	84
70.000 en meer bezoekers	<u>48</u>
Totaal	524

Omdat de 48 musea met meer dan 70.000 bezoekers meer dan de helft van het totaal aantal bezoekers trekken binnen de totale populatie van 524 instellingen en bovendien alle 5 onderscheiden typen musea in deze groep van grote musea vertegenwoordigd zijn, werd besloten deze 48 musea in de steekproef op te nemen. Daarnaast werd in overleg met de begeleidingscommissie besloten deze musea zoveel mogelijk mondeling te benaderen.

Dit betreft de volgende musea:

Tabel 5

Beeldende kunst

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Stedelijk Museum	Amsterdam
Museum Het Rembrandthuis	Amsterdam
Frans Halsmuseum	Haarlem
Museum Boymans van Beuningen	Rotterdam
Gemeentemuseum Arnhem	Arnhem
Centraal Museum	Utrecht
De gemeentelijke musea (Het Stedelijk museum Het Prinsenhof, het Volkenkundig Museum Nusantara en Museum Lambert van Maarten)	Delft
Haags Gemeentemuseum	Den Haag
Noordbrabants Museum	Den Bosch
Jopie Huisman Museum	Workum
Panorama Mesdag	Den Haag

Historie

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Kasteel "De Haar"	Haarzuilen
Koninklijk Paleis op de Dam	Amsterdam
Stng Schatkamer St. Servaas	Maastricht
Geld. kastelenstichting 6 kastelen	Arnhem
Aldfaers Erf Route	Allingawier
Militair Luchtvaartmuseum	Soesterberg
Anne Frank Huis	Amsterdam
Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum	Overloon
Nationaal Veenpark	Barger compascuum
Openluchtmuseum De Zeven Marken	Schoonoord
Stichting Orvelte Openluchtmuseum	Orvelte
Amsterdams Historisch Museum	Amsterdam
Historisch Museum van Rotterdam	Rotterdam
Museum in de Stiftkerk	Thorn

Natuur

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Natuurstudiecentrum Jan Vriends	Asten
Ecomare, centrum voor wadden- en noordzee	De Koog Texel
Bosmuseum	Amsterdam
Kasteel Groeneveld	Baarn

Bedrijf en techniek

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Kaas- en Botermuseum De Weistaar	Maarsbergen
Het Broekerveiling Museum	Broek Op Langedijk
Steenkolenmijn Valkenburg	Valkenburg
Nationaal Museum van Speelklok tot Pierement	Utrecht
Nationaal Beiaard Museum	Asten
Maritiem Museum Prins Hendrik	Rotterdam
Technologiemuseum NINT	Amsterdam
Stichting Zaanse Schans, meerdere instellingen	Zaandam
Automuseum Assen	Assen
Nederlands Spoorwegmuseum	Utrecht
Lucht- en Ruimtevaartmuseum Aviodome	Schiphol
Museumstoomtram	Hoorn
Autotron	Rosmalen
Delta expo, eiland Neeltje Jans	Burgh Haamstede

Volkenkunde

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Heilig Land Stng Bijbels Openluchtmuseum	Heilige Landstichting
Tropenmuseum	Amsterdam
Museum voor Volkenkunde	Rotterdam

Gemengd

<u>naam</u>	<u>plaats</u>
Museon	Den Haag

Uit de resterende musea werd per categorie en per grootte een steekproef getrokken met een samplefractie die in verhouding stond tot het werkelijke aantal musea per steekproefcel.

De bruto steekproef bestond uit 200 musea. Immers op basis van ervaring moet bij een schriftelijke vragenlijst rekening worden gehouden met een non-respons van 50%.

Tabel 6 laat per hoofdcategorie en grootte de verdeling zien van aantallen musea die wel en niet bij de steekproef betrokken zijn

Tabel 6 Steekproef naar grootte en hoofdcategorie in absolute aantallen en procenten

TOTALE POPULATIE MUSEA	STEEKPROEF											
	NIET					WEL					TOTAAL	
	BEZOEK X 1000					BEZOEK X 1000					TOTAAL	
	1-5	5-10	10-25	25-70	TOTAAL	1-5	5-10	10-25	25-70	70+	TOTAAL	
LAARD VAN HET MUSEUM												
BEELDENDE KUNST	2	2	3	7	14	1	3	4	6	11	25	39
	1.8%	3.9%	4.8%	14.9%	5.1%	1.4%	7.7%	7.4%	16.2%	22.9%	10.0%	7.4%
HISTORIE	73	34	34	18	159	47	24	25	15	16	128	287
	64.0%	66.7%	54.8%	38.3%	58.0%	65.3%	61.5%	48.1%	40.5%	33.3%	51.2%	54.8%
NATUUR	7	2	5	7	21	5	1	2	7	3	18	39
	6.1%	3.9%	8.1%	14.9%	7.7%	6.9%	2.8%	3.7%	18.9%	6.3%	7.2%	7.4%
BEDRIJF EN TECHNIEK	32	12	19	14	77	19	9	21	9	15	73	150
	28.1%	23.5%	30.6%	29.8%	28.1%	26.4%	23.1%	38.9%	24.3%	31.3%	29.2%	28.6%
VOLKENKUNDE		1	1	1	3		2	1		3	6	9
		2.0%	1.6%	2.1%	1.1%		5.1%	1.9%		6.3%	2.4%	1.7%
TOTAAL	114	51	62	47	274	72	39	54	37	48	250	524
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabel 7 Steekproef naar grootte en subcategorie in absolute aantallen

TOTALE POPULATIE MUSEA	STEEKPROEF											TOTAAL
	NIET					WEL					TOTAAL	
	BEZOEK X 1000				TOTAAL	BEZOEK X 1000				TOTAAL		
	1-5	5-10	10-25	25-70		1-5	5-10	10-25	25-70		70+	
	HAARD VAN DE COLLECTIES											
IKASTELEN EN GEBOUWEN	6	5	5	7	23	2	1	5	3	5	16	39
IOUDHEIDKAMERS GEMENGD	25	5	7	1	38	12	4	5	2		23	51
IRCHEOLOGIE	11	3	2		16	7	3	2	2		14	30
IGERESTAUREERDE HUIZEN +INGOEDEL	2	2	3		7	2	4	1		1	8	15
IREGIONALE KUNST EN VOORWERPEN	3	4	4	2	13	2	3	3	1		9	22
IMILITAIR	5				5	4		2	1	1	8	13
IVOLKSGEBRUIKEN/ GEVANGENIS				1	1			1	1		2	3
IDOCUMENTEN/ BIBL/ PAPIER	4	1	2		7	4	3				7	14
ITHEATER						1		1			2	2
IALGEMEEN HISTORIE						1					1	1
IVERZET 40-45	2	2	2	2	8	1		1	1	3	6	14
IAARDEWERK	1	1		1	3		1	1	1		3	6
ICURIOSA		1	1		2							2
IGEBRUIKSVORWERPEN	5				5	1	1		1		3	8
I STADS/STREEK HISTORIE	9	10	7	5	31	6	5	3	2	6	22	53
IFOLKLORE						2					2	2
IKLEDING	1		1		2	2		1			3	5
IAMBACHTELIJKE PROCESSEN	1	1	4	2	8	1		4	1	1	7	15
IMACHINES APPARATEN	1				1							1
IKUNSTZINNIGE PROD. GOUD, ZILVER ETC	1			1	2	1		1			2	4
IVISSERIJ	1		2		3		1	1			2	5
IAMBACHTEN ALGEMEEN	12	2	5	2	21	8	3	6	3	2	22	43
ISPEELGOED/SPEELDOZEN	3	2	2	1	8		2	2	1	2	7	15
IMARITIEN	1		1	2	4	1	1	2	1	1	6	10
ITECHNIEK			1		1					1	1	2
IMOLENS	3			3	6	4		2		1	7	13
IVERVOER	2	3	1	1	7		1	1	2	5	9	16
ILAND- TUINBOUW	6	2		1	9	3		1			4	13
I HUISHOUDELIJK	1	2	3		6	1	1	1			3	9
IPLANETARIUM									1		1	1
I ALGEMEEN									2		2	2
ILAND. KUNST	1			2	3		1	1	2	4	8	11
ILAND. KUNST + HIS.										5	5	5
IREG. KUNST		1	2	3	6			2	1		3	9
IREG. KUNST + HIS.		1	1	2	4			1	2		3	7
IREG. KUNST 1 PERSOON						1	1			2	4	4
IGLAS IN LOOD									1		1	1
IZOOGDIEREN			1		1					1	1	2
IFLORA			1		1							1
IZEEFLORA EN FAUNA			1	1	2			1	1	1	3	5
IVOGELS	1				1					1	1	2
IODIORAMA/ LANDSCHAPPEN	2		1	3	6	3	1		2		6	12
IGEMENGD	1	1	1	3	6			1	2		3	9
IMINERALEN/ FOSSIELEN	3	1			4	1			2		3	7
ILANDS. INTERNATIONAAL						1					1	1
IVOLKENKUNDE		1	1	1	3		2	1		3	6	9
TOTAAL	114	51	62	47	274	72	39	54	37	48	250	524

1.3.3 De vragenlijst

Bij het ontwerpen van de vragenlijst werd in eerste instantie uitgegaan van de vragenlijst die gehanteerd werd bij de inventarisatie van achterstanden bij de rijksmusea om aldus op eenvoudige wijze gegevens te kunnen aggregeren. In de loop van het vooronderzoek hebben zich een aantal wijzigingen voorgedaan:

- Op advies van de begeleidingscommissie heeft de opdrachtgever, i.e. het Ministerie van WVC besloten vragen over restauratie en herhaalbehandelingen niet in het onderzoek op te nemen. Redenen om deze uit te sluiten waren de doelstellingen van het Deltaplan, te weten het zeker stellen van het behoud van het huidige cultuurbezit. Hoofdonderwerp van onderzoek werd daardoor de passieve en de actieve conserveringsproblematiek. Herhaalbehandelingen zijn te meer uitgesloten omdat vragen daarover groot gevaar in zich dragen voor vertroebeling van de antwoorden
- de indeling van de collecties in categorieën A, B, C en D ontbreekt in de vragenlijst voor de niet-rijksmusea. Wel werd gevraagd per deelcollectie aan te geven welke percentages daarvan in de ogen van de conservator 'van nationaal belang cq van bijzondere culturele waarde is'. De vraagstelling was op dit punt zeer open: aan de invuller werden geen criteria meegegeven om tot zijn schatting te komen
- ten aanzien van de schattingen van achterstanden werd naar een minimum en een maximum schatting gevraagd die als volgt gedefinieerd waren: 'Een minimum schatting geeft de absoluut noodzakelijke inspanningen aan die nodig zijn ten aanzien van de passieve en actieve conservering', 'een maximale schatting geeft de inspanningen weer om de collectie optimaal te verzorgen'
- ook bij de schattingen werd gevraagd welk percentage daarvan betrekking had op objecten van bijzondere culturele waarde.

1.3.4 De proefgesprekken

Op basis van een conceptvragenlijst werden proefgesprekken gevoerd bij de volgende musea:

- 1) Museum Flehite in Amersfoort (geschiedenis)
- 2) Gemeentemuseum in Den Haag (beeldende kunst)
- 3) Nintmuseum in Amsterdam (bedrijf en techniek)
- 4) Tropenmuseum in Amsterdam (volkenkunde)
- 5) Natuurmuseum in Tilburg (natuurlijke historie).

Naar aanleiding van deze gesprekken werd een uitvoerige handleiding bij het invullen van de vragenlijsten geconstrueerd (zie bijlage) en werd de vragenlijst bijgesteld.

1.4 HET HOOFDONDERZOEK

Response overzicht

Totaal werden 250 vragenlijsten verstuurd waarvan er 172 werden teruggezonden oftewel een responspercentage van 69%.

In de navolgende tabel wordt de response weergegeven naar type museum en grootte van het museum. Ten behoeve van de rapportage hebben we grootte-categorieën samengevoegd tot kleine (tot 10.000 bezoekers per jaar), middelgrote (10.000 tot 70.000 bezoekers per jaar) en grote (meer dan 70.000 bezoekers per jaar) musea.

Tabel 8 Response naar grootte en type museum in percentages
(tussen haakjes staat het absoluut aantal musea vermeld)

grootte	genre					totaal
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	
klein	100 (4)	62 (44)	84 (5)	66 (19)	100 (2)	66 (74)
middelgroot	73 (8)	73 (29)	56 (5)	57 (17)	0 (1)	65 (59)
groot	<u>91 (10)</u>	<u>73 (11)</u>	<u>67 (2)</u>	<u>87 (13)</u>	<u>100 (3)</u>	<u>83 (39)</u>
Totaal	85 (22)	67 (84)	67 (12)	67 (49)	83 (5)	69 (172)

Deze 172 musea stuurden totaal 745 vragenlijsten in die betrekking hebben op (deel)collecties. Van 12 musea werd geen (deel)collectie vragenlijst ontvangen.

Deze collecties werden door ons gecodeerd en ingedeeld volgens de methode Chenhall 1). De volgende (deel)collecties werden ontvangen:

1) Voor een verfijnd overzicht van de Chenhall methode zie de bijlage.

Tabel 9 Response naar type collectie en type museum in procenten

collectie/museum	b.k.	hist.	natuur	genre		totaal
				bedrijf	volken	
Ambachten en beroepen	1	13	5	24	-	12
Stedelijke instellingen	5	11	3	4	-	8
Recreatie	2	4	-	15	-	6
Vervoer	-	4	-	7	-	4
Communicatie	4	13	10	11	-	10
bouwfragmenten	3	2	-	4	4	2
Interieur	9	13	3	6	-	10
Kunst- en kunst- nijverheid	72	33	3	23	17	36
Bepaald persoon	1	1	-	-	-	1
Natuurhistorie	1	2	68	3	-	5
Volkenkunde	1	1	-	-	78	3
Archeologie	2	3	3	2	-	3
Geen opgave	-	2	8	2	-	2
N=	(129)	(397)	(40)	(156)	(23)	(745)

Nadat de vragenlijsten toegestuurd waren, werden met de grote musea afspraken gemaakt voor een bezoek. Totaal werden naast de vijf musea die in het vooronderzoek door ons benaderd werden, 17 musea bezocht. De redenen om de overige grote musea niet te bezoeken waren:

- geen problemen, geen bezoek nodig (6x)
- vakantie/geen tijd/te druk (15x)
- niet van toepassing, geen achterstanden (4x)
- problemen telefonisch opgelost (1x)
- ziet noodzaak niet in (1x)

Met uitzondering van een enkel museum (omdat men de vragenlijst reeds had ingevuld) werden alle musea minstens éénmaal door ons gebeld met het verzoek de vragenlijsten in te vullen. In zijn algemeenheid vond men de periode waarin het onderzoek werd gehouden niet erg geschikt (vakantie). Daarom was er veel overredingskracht nodig om de musea over te halen hun vragenlijsten in te sturen.

Wanneer er per steekproefcel nog geen respons was verkregen, werden de betreffende musea nogmaals gebeld met het verzoek de vragenlijst in te sturen. Alle vragenlijsten werden door ons nagekeken; indien een vragenlijst niet correct was ingevuld werd wederom contact met het betreffende museum opgenomen.

1.5 HERWEGING

De herweging van de ontvangen vragenlijsten naar de totale populatie heeft plaatsgevonden op basis van de matrix die bepaald werd door en de aard van de collecties in uitgebreide vorm (25 categorieën, zie pagina 9) en de grootte van het museum (5 categorieën).

Hoewel in de totale populatie 524 musea werden geïnventariseerd zijn wij bij de herweging van 519 musea uitgegaan omdat 4 musea niet als museum in de response zijn opgenomen maar als een collectie van een ander museum (bijvoorbeeld het Volkenkundig Museum Nusantara in Delft en Willet-Holthuyzen in Amsterdam) en één museum dubbel in het bestand voorkwam.

De herwegingsmatrix ziet er samengevat als volgt uit:

Tabel 10 Gemiddelde herwegingsfactor naar aard en grootte van het museum

	genre					
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf</u>	<u>volken</u>	<u>totaal</u>
klein	1.8	4.0	3.0	3.9	2.5	3.7
middel	2.7	3.1	4.2	3.6	-	3.3
groot	<u>1.1</u>	<u>1.5</u>	<u>1.5</u>	<u>1.2</u>	<u>1.0</u>	<u>1.2</u>
Totaal	1.8	3.4	3.3	3.1	1.6	3.0

Deze herweging leidt tot de volgende aantallen musea en collecties.

Tabel 11 Type museum naar grootte (herwogen) in procenten

	genre					
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	bedrijf	volken	<u>totaal</u>
				<u>techn.</u>	<u>kunde</u>	
klein	18	62	39	49	63	53
middel	11	32	54	41	-	38
groot	<u>23</u>	<u>6</u>	<u>8</u>	<u>10</u>	<u>38</u>	<u>9</u>
Totaal	100	100	100	100	100	100
N=	(40)	(282)	(39)	(150)	(8)	(519)

Tabel 12 Type collectie naar type museum (herwogen) in procenten

<u>collectie/museum</u>	genre					
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	bedrijf	volken	<u>totaal</u>
				<u>techn.</u>	<u>kunde</u>	
Ambachten en beroepen	1	13	5	28	-	15
Stedelijke instellingen	5	11	3	4	-	8
Recreatie	3	4	-	13	-	5
Vervoer	-	4	-	8	-	9
Communicatie	4	11	9	8	-	9
bouwfragmenten	4	2	-	3	3	2
Interieur	9	15	1	9	-	12
Kunst- en kunst- nijverheid	72	34	4	21	13	33
Bepaald persoon	1	-	-	-	-	-
Natuurhistorie	1	2	69	3	-	6
Volkenkunde	1	-	-	-	84	2
Archeologie	2	3	1	3	-	3
Geen opgave	<u>-</u>	<u>2</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>-</u>	<u>2</u>
Totaal	100	100	100	100	100	100
N=	(210)	(1269)	(120)	(437)	(32)	(2067)

2.1 RESTAURATIE

Aantal restauratoren

Een maat voor de professionaliteit van de zorg voor het culturele erfgoed binnen de museumwereld is het al dan niet kunnen beschikken over restauratoren. Uit de antwoorden van de niet-rijksmusea blijkt dat 443 van de 519 musea ofwel bijna 86% niet kunnen beschikken over een formatieplaats voor een restaurator.

Tabel 1 Niet-rijksmusea naar genre en aanwezigheid van restauratoren (procentueel)

<u>restauratoren</u>	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volkenk.</u>	<u>totaal</u>	<u>totaal aantal musea</u>
geen	77,5	89,2	77,7	83,7	62,5	85,5	443
$\leq \frac{1}{2}$ informa- tieplaats	2,5	4,5	22,3	4,-	-	5,5	27
1	5,-	4,9	-	5,-	12,5	4,7	26
1 - 4,25	10,-	1,-	-	7,4	25,-	3,9	20
4,5 - 9	<u>5,-</u>	<u>0,4</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>0,6</u>	<u>3</u>
	100,-	100,-	100,-	100,1	100,-	100,2	519

Relatief gezien kunnen meer musea van het volkenkundig type dan van enig ander genre over een formatieplaats voor een restaurator beschikken. Enige voorzichtigheid is bij de interpretatie van dit percentage geboden omdat het absolute aantal volkenkundige musea klein is. Geen enkel natuurhistorisch museum heeft full-time een restaurator in dienst, terwijl in de musea voor beeldende kunst vaker verschillende restauratoren in dienst zijn.

Naar grootte van het museum moeten wij constateren dat slechts in 7% van de kleine musea men formeel ruimte heeft voor een restaurator tegenover in iets meer dan de helft van de grote musea. Grote musea, die een restaurator in dienst hebben, beschikken gemiddeld over 2,5 formatieplaats daarvoor. Op basis van bovenstaande cijfers bedraagt het totale aantal restauratoren, dat op dit moment in de niet-rijksmusea werkzaam is, 121.

Werkterrein van de restauratoren

Het werkterrein waarop de restauratoren vooral ingezet worden is dat van hout. Nagenoeg de helft is op dit gebied werkzaam (vooral in historische en volkenkundige musea). Metaal vormt in belangrijkheid het tweede terrein, op de derde en vierde plaats gevolgd door meubelen en textiel. Daarna volgen papier, (technische) instrumenten, lijsten, modellen en schilderijen.

Tabel 2 Niet-rijksmusea naar inzetbaarheid van de aanwezige restauratoren 1)

hout	46,8
metaal	37,1
meubelen	23,9
textiel	23,9
papier	22,9
instrumenten (technische)	19,7
lijsten/vergulden	18,9
modellen	17,3
schilderijen	15,5
glas/keramiek	13,9
geprepareerde objecten	11,5
archeologische objecten	10,6
leer	10,5
bodem	9,3
mechanisch speelgoed	9,3
geologische objecten	8,9
rijtuigen	6,6
hedendaagse kunst	5,3
polych. beelden	5,3
beelden - steen	4,-
fotografie	3,6
motoren	1,7
design	1,3
muur - fresco	-
rest	3,9

De relatie tussen de aard van de hoofdcollectie van het museum en het terrein, waarop de restauratoren vooral ingezet worden, ligt voor de hand: beeldende kunstmusea zetten deze functionarissen vooral in op het terrein van schilderijen, historische musea op hout, natuurhistorische op geprepareerde objecten, bedrijf - techniek op technische instrumenten en volkenkundige musea op meubelen en modellen.

Uitbesteding restauratie werkzaamheden

Bijna de helft van de niet-rijksmusea (48,3%) besteedt structureel restauratie-activiteiten uit. Vooral beeldende kunstmusea doen een beroep op externe krachten; musea van bedrijf en techniek blijken in de geringste mate hulpkrachten op dit terrein in te schakelen.

De volgorde van de belangrijkste werkterreinen waarop deze externe krachten werkzaam zijn verschilt sterk van die van de interne krachten.

1) Omdat musea meer dan één restaurator in dienst kunnen hebben en omdat zij de aanwezige restauratoren op meer werkterreinen kunnen inzetten zijn dubbelstellingen ontstaan. De som van de percentages is daardoor niet 100 maar 330.

Tabel 3 Werkterreinen waarop interne en externe restauratoren worden ingezet naar mate van belangrijkheid

<u>interne krachten</u>	<u>%</u>	<u>externe krachten</u>	<u>%</u>
hout	47	schilderijen	55
metaal	37	papier	44
meubelen	24	textiel	39
textiel	24	lijsten	29
papier	23	meubelen	28
instrumenten	20	glas	25
lijsten	19	metaal	23
modellen	17	hout	20
		archeologie	20

Bij het gebruik maken van externe krachten zijn grote musea, maar nu ook middelgrote musea in de meerderheid: bijna 2/3 van deze musea besteedt structureel restauratie werkzaamheden uit.

2.2 CONSERVERING

Iets meer dan de helft van alle niet-rijksmusea kon in 1988 en 1989 beschikken over een budget voor conservering en restauratie 1). De kans een museum te treffen dat niet kan beschikken over zo'n budget is het grootste bij de musea voor bedrijf en techniek en de historische musea. Volkenkundige musea kunnen nage-
noeg alle beschikken over een conserverings- en restauratiebudget.

1) Bedoeld zijn alleen de gelden voor de materiële kosten.

Tabel 4 Niet-rijksmusea naar genre en aanwezigheid conserverings- en restauratiebudget (percentueel tussen haakjes absolute aantallen)

<u>budget</u>	<u>genre</u>						<u>N=</u>
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	<u>totaal</u>	
geen budget	39.6 (16)	49.5 (39)	23.1 (9)	53.5 (80)	12.5 (1)	47.3	246
wel budget	<u>60.4 (24)</u>	<u>50.5 (143)</u>	<u>76.9 (30)</u>	<u>46.5 (70)</u>	<u>87.5 (7)</u>	<u>52.7</u>	<u>273</u>
	100.0 (40)	100.0 (282)	100.0 (39)	100.0 (150)	100.0 (8)	100.0	519

Naar grootte van het museum ligt de relatie met de beschikbaarheid van een budget voor de hand: grote musea kunnen over het algemeen in grotere aantallen over een conserverings- en restauratiebudget beschikken dan de middelgrote en de kleine musea: 48% van de kleine tegenover 68% van de grote musea hebben een restauratie budget tot hun beschikking.

Binnen de te onderscheiden genres speelt deze relatie het sterkst bij de beeldende kunst musea: de kleine beeldende kunstmusea kunnen nagenoeg alle niet, de grote nagenoeg alle wel over een budget beschikken. De historische musea weerspiegelen het algemene beeld.

Tabel 5 Niet-rijksmusea naar grootte en aanwezigheid conserverings- en restauratiebudget (procentueel)

<u>budget</u>	<u>klein</u>	<u>middel</u>		<u>totaal</u>
		<u>groot</u>	<u>groot</u>	
geen budget	52.2	44.2	32.1	47.3
wel budget	<u>47.8</u>	<u>55.8</u>	<u>67.9</u>	<u>52.7</u>
	100	100	100	100

Die musea, die over een conserverings- en restauratiebudget kunnen beschikken, stond in 1988 gemiddeld hiertoe f 13.700,- ter beschikking. Naar grootte van het betreffende museum liep dit bedrag van bijna f 4.500,- gemiddeld voor de kleine, over bijna f 11.000 voor de middelgrote naar ruim f 60.000 voor de grote musea. In 1989 lag het algemeen gemiddelde iets hoger: f 14.400,-. Deze toename deed zich vooral voor in de middelgrote en kleine musea.

Tabel 6 Niet-rijksmusea naar grootte, genre en het gemiddelde conserverings- en restauratiebudget in 1988 1)

<u>grootte</u>	<u>genre</u>					<u>totaal</u>
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	
klein	7.500	4.114	2.167	6.102	2.500	4.488
middelgroot	9.072	16.835	6.800	1.724	-	10.974
groot	50.606	18.428	-	103.216	11.250	60.045
	24.479	9.710	5.410	22.550	5.000	13.698

Ter bestrijding van de materiële kosten zijn de grote musea voor bedrijf en techniek financieel het beste toegerust: zij kunnen gemiddeld over meer dan één ton beschikken. Op de tweede plaats komen de beeldende kunstmusea met ruim f 50.000,-. De andere type musea blijven hierbij ver achter. De cijfers over 1989 laten eenzelfde beeld zien.

Betrekken wij alle musea (dus ook die musea, die geen budget hebben voor conserveren en restaureren) in de beschouwing dan moeten wij constateren dat het beschikbare budget voor materiële conserverings- en restauratiekosten nagenoeg gehalveerd wordt (in 1988 van f 13.700,- naar f 7.740,-).

Het totale budget voor conservering en restauratie in de niet-rijksmusea bedroeg in 1988 een kleine 4 miljoen. In 1989 was dat iets meer dan 4 miljoen.

2.3 AANTAL COLLECTIES

Aan alle musea is de vraag voorgelegd aan te geven over hoeveel collecties en deelcollecties zij permanent kunnen beschikken. Onder collectie werd begrepen: een verzameling voorwerpen die door hun kwaliteit, hun onderlinge samenhang en/of hun aantal als een (deel)collectie kunnen worden betiteld.

1) Musea, die niet over een desbetreffend budget kunnen beschikken zijn niet in deze tabel opgenomen.

Tabel 7 Niet-rijksmusea naar grootte, genre en naar aantal ter beschikking staande (deel)collecties

grootte	genre					totaal
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	bedrijf <u>techn.</u>	volken <u>kunde</u>	
klein	2.-	4.3	1.6	3.-	3.-	3.7
middelgroot	5.6	5.5	6.4	3.2	-	4.9
groot	6.6	6.9	7.5	5.0	5.7	6.2
	5.2	4.8	4.6	3.3	4.0	4.4

Alle niet-rijksmusea beschikken gezamenlijk over 2.281 (deel)collecties. Gemiddeld beschikt een niet-rijksmuseum in Nederland over 4.4 (deel)collecties. In alle genres musea zien wij dat de grote musea over meer (deel)collecties beschikken dan de middelgrote en de kleine. Beeldende kunstmusea beschikken over het grootste aantal (deel)collecties, de musea voor bedrijf en techniek over het kleinste.

Het relatief beperkte aantal collecties dat gemiddeld een museum ter beschikking staat kan de suggestie van overzichtelijkheid wekken. De diversiteit, die erachter verscholen gaat, is echter zeer groot. Op basis van de onderscheidingen, die de musea hebben aangebracht, kunnen wij 115 verschillende (deel)collecties onderscheiden.

2.4 ACHTERSTAND

Hoofdonderwerp van het onderzoek was het meten van de achterstand die de musea in de loop der jaren hebben opgelopen op het gebied van de passieve en actieve conservering.

Voordat wij de resultaten de revue laten passeren passen een aantal vooropmerkingen. Allereerst beperkte de vragenlijst zich uitdrukkelijk tot het vastleggen van de achterstand op het gebied van conserveren. De gehele restauratie problematiek werd daardoor van onderzoek uitgesloten. Ofschoon in het vragenformulier zelf en in de bijgevoegde instructie de - beperkte - doelstelling duidelijk was aangegeven kon uit de reacties worden afgeleid dat niet alle musea zich beperkt hebben tot het opgeven van achterstand bij conservering.

Ten tweede moet geconstateerd worden dat het onderscheid tussen actieve conservering en restauratie in de situatie van elke dag vaak zeer gradueel is.

Ten derde: een, weliswaar beperkt, aantal musea heeft de vragen over de achterstand niet ingevuld of gedeelten ervan niet beantwoord. In overleg met de begeleidingscommissie is besloten dat niet-beantwoorde vragen of vraagonderdelen geïnterpreteerd moeten worden als 'op dit terrein kent het museum geen achterstand'.

Ten vierde: volgens afspraak is het begrip 'achterstand' gedefinieerd als een momentopname: alle kosten, die gemoeid zijn met het inlopen van achterstanden, moesten worden opgegeven ongeacht of een deel ervan via de eigen reguliere begroting kon worden opgevangen.

Ten vijfde: de achterstanden betreffen alleen de noodzakelijk geachte eerste handelingen. Herhaalbehandelingen zijn van het onderzoek uitgesloten.

Tenslotte: de personele achterstanden zijn uitgedrukt in mensjaren. Om de financiële kosten die daarmee gemoeid zijn te kunnen berekenen zijn wij ervan uitgegaan dat een mensjaar de werkgever in totaal f 65.000,- kost.

2.4.1 Passieve conservering

Onder dit begrip werd in het onderzoek verstaan: het geheel van maatregelen en handelingen dat erop gericht is een zo optimaal mogelijke omgeving voor het bewaren van de voorwerpen te scheppen. Te denken valt daarbij aan opbergdozen, rekken, zuurvrije omslagen, passepartouts en dergelijke. Noodzakelijk geachte maatregelen aan het museumgebouw werden buiten het onderzoek gehouden.

Ten aanzien van het inhalen van de achterstand op het gebied van de passieve conservering is gevraagd bij benadering aan te geven wat minimaal en maximaal de materiële, personele en externe adviseringskosten zijn.

a. de geschatte minimale materiële achterstand

Tabel 8 Niet-rijksmusea naar genre, grootte en materiële achterstand in guldens (x f 1.000)

<u>grootte</u>	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>genre</u>		<u>volken</u> <u>kunde</u>	<u>totaal</u>
			<u>natuur</u>	<u>bedrijf</u> <u>techn.</u>		
klein	17	2.276	213	559	40.	3.260
middelgroot	10.149	5.541	431	885	-	17.005
groot	<u>7.853</u>	<u>1.187</u>	<u>6</u>	<u>2.023</u>	<u>158</u>	<u>11.227</u>
Totaal	18.174	9.004	650	3.467	198	31.493

Geëxtrapoleerd voor alle niet-rijksmusea bedraagt de materiële achterstand op het terrein van passieve conservering 31.5 miljoen gulden. De grootste bijdrage aan dit bedrag leveren de beeldende kunstmusea (18 miljoen), gevolgd door de historische musea (9 miljoen) en de musea voor bedrijf en techniek (3,5 miljoen). Relatief geringe achterstand ervaren de volkenkundige musea.

Alle andere genres musea blijven ver onder het algemene gemiddelde. Behalve bij de natuurhistorische musea is er een direct verband tussen de grootte van het museum en de ervaren achterstand: de grote musea ervaren gemiddeld bijna een viermaal grotere achterstand dan een gemiddeld museum (233.900 gulden tegenover 60.00).

De geschatte maximale achterstand bedraagt, globaal gesproken, het tweevoudige van de minimale achterstand.

b. de geschatte minimale personele achterstand

Tabel 9 Niet-rijksmusea naar genre, grootte en personele achterstand in jaren

grootte	genre					
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	<u>totaal</u>
klein	6,0	216,5	3,0	101,3	6,2	333
middelgroot	170,5	224,0	36,0	114,4	-	545
groot	<u>123,9</u>	<u>143,8</u>	<u>0,3</u>	<u>106,8</u>	<u>24,0</u>	<u>393</u>
Totaal	300,5	584,5	30,3	322,5	30,3	1.277

De totale minimale achterstand in het personele vlak bedraagt voor wat betreft de passieve conservering 1277 mensjaren. De belangrijkste bijdrage leveren de historische musea: bij hen bedraagt de totale personele achterstand bijna 600 mensjaren. Op afstand volgen de musea voor bedrijf en techniek en de beeldende kunstmusea met respectievelijk 322 en 300 mensjaren. De grootste achterstand doet zich in dit opzicht voor in de middelgrote musea. Het aantal musea, dat in de drie onderscheiden grootte-klassen voorkomt, vertekent echter het beeld. Gecorrigeerd naar aantal musea per grootte-klasse blijkt een gemiddeld groot museum de grootste personele achterstand te kennen.

c. de geschatte minimale achterstand op het terrein van advisering

Tabel 10 Niet-rijksmusea naar genre, grootte en achterstand in externe advisering (x f 1.000,-)

<u>grootte</u>	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>genre</u>			<u>totaal</u>
			<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	
klein	21	190	-	36	1	247
middelgroot	2.469	256	-	52	-	2.776
groot	<u>2.294</u>	<u>72</u>	<u>-</u>	<u>201</u>	<u>-</u>	<u>2.567</u>
Totaal	4.784	518	-	288	1	5.589

Natuurhistorische musea blijken nagenoeg geen achterstand te hebben op het terrein van externe advisering. Hetzelfde kan van de (grote) volkenkundige musea gezegd worden. Ook in de historische musea doet zich in dit opzicht een relatief beperkte achterstand voelen. Heel anders ligt de situatie bij beeldende kunstmusea: bedraagt bij de middelgrote musea de achterstand gemiddeld ruim één ton, bij de grote beeldende kunstmusea loopt dit op tot twee ton. Ook de musea voor bedrijf en techniek ervaren op dit terrein een voelbare achterstand: gemiddeld f 28.589,-.

Opvallend is dat het verschil tussen de minimale en de maximale schatting van de achterstand in dit geval marginaal is.

2.4.2 Actieve conservering

De definitie, die wij aan dit begrip hebben meegegeven, luidde: actieve conservering is het geheel van maatregelen en handelingen dat erop gericht is de toestand van het voorwerp te consolideren, geconstateerd verval tegen te gaan of verval te verhinderen, waarvan men de zekerheid heeft dat het binnen afzienbare tijd zal gaan optreden.

Om te voorkomen dat ook restauratiewerkzaamheden onder deze definitie zouden worden geschoven werd een aantal handelingen die onder het begrip 'actieve conservering' vallen met naam en toenaam genoemd. Ondanks al deze voorzorgsmaatregelen hebben sommige musea toch ook de kosten voor restauratie opgegeven. Zoveel mogelijk zijn deze kosten door de onderzoekers na ruggespraak met het desbetreffende museum verwijderd.

a. materiële kosten

Tabel 11 Niet-rijksmusea naar genre, grootte en achterstand materiële kosten voor actieve conservering (x f 1.000,-)

<u>grootte</u>	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>genre</u>		<u>volken</u> <u>kunde</u>	<u>totaal</u>
			<u>natuur</u>	<u>bedrijf</u> <u>techn.</u>		
klein	645	6.694	728	771	40	8.877
middelgroot	12.229	18.768	336	1.389	-	32.721
groot	<u>16.956</u>	<u>6.026</u>	<u>12</u>	<u>9.517</u>	<u>20</u>	<u>32.531</u>
Totaal	29.830	31.488	1.076	11.676	60	74.129

In totaal belooft de achterstand 'materiële kosten' op het gebied van actieve conservering ruim 74 miljoen. Het grootste aandeel in absolute zin hebben de historische musea, direct gevolgd door de beeldende kunstmusea. Berekenen wij de achterstand per museum dan nemen de beeldende kunstmusea de eerste plaats over: de gemiddelde achterstand bedraagt daar bijna 7½ ton. Voor het gemiddeld historisch museum ligt dit bedrag op ruim één ton. De volkenkundige musea ervaren op dit gebied weinig tot geen achterstand (gemiddeld 7.562 gulden).

Naar grootte gezien nemen de achterstanden van klein naar groot zeer toe (32.000 gulden gemiddeld in kleine musea, 677.700 gulden in grote musea; voor een groot beeldende kunstmuseum loopt dit getal op tot 1,5 miljoen).

De omvang van de maximale achterstand bedraagt gemiddeld het dubbele van de minimale.

b. personele kosten

Tabel 12 Niet-rijksmusea naar genre, grootte en personele achterstand op het terrein van actieve conservering (in jaren)

<u>grootte</u>	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>genre</u>		<u>volken</u> <u>kunde</u>	<u>totaal</u>
			<u>natuur</u>	<u>bedrijf</u> <u>techn.</u>		
klein	9	348	23	109	9	498
middelgroot	104	753	43	89	-	989
groot	<u>400</u>	<u>1.190</u>	<u>2</u>	<u>185</u>	<u>40</u>	<u>1.817</u>
Totaal	513	2.291	68	383	49	3.304

De niet-rijksmusea hebben op het personele vlak bij het wegwerken van de actieve conserveringsvraagstukken een achterstand van gemiddeld ruim 6 jaar. In de beeldende kunst musea ligt dit gemiddelde op ruim 12 jaar. Natuurhistorische musea en musea voor bedrijf en techniek ondervinden op dit punt de geringste achterstand.

De factor 'grootte' speelt een zeer dominante rol: kleine musea hebben gemiddeld een achterstand van 1,8 jaar, middelgrote van 5 en grote van 37,8 jaar ¹⁾. Om de maximale schatting te kunnen berekenen moet de minimale achterstand met de factor 1.7 worden verhoogd.

c. De externe advieskosten

Tabel 13 Niet-rijksmusea naar grootte, genre en achterstand op het terrein van extern advieskosten (x f 10.000,-)

<u>grootte</u>	<u>genre</u>					<u>totaal</u>
	<u>b.k.</u>	<u>hist.</u>	<u>natuur</u>	<u>bedrijf techn.</u>	<u>volken kunde</u>	
klein	56	395	3	64	4	522
middelgroot	975	989	231	99	-	2.293
groot	<u>1.225</u>	<u>1.159</u>	<u>2</u>	<u>220</u>	<u>-</u>	<u>2.606</u>
Totaal	2.256	2.543	236	383	4	5.421

Op het terrein van de externe advisering ontbreekt het de niet-rijksmusea aan bijna 5,5 miljoen gulden. Gemiddeld per museum betekent dit ruim 10 duizend gulden. Ook nu weer blijken de beeldende kunstmusea zeer ver boven het gemiddelde te liggen. Gemiddeld ontbreekt het hen aan 56 duizend gulden. Alle andere type musea liggen onder het algemeen gemiddelde. Zeer bescheiden stellen zich wederom de volkenkundige musea op.

Kleine musea hebben gemiddeld bijna twee duizend gulden nodig om externe adviseurs te kunnen betalen, de middelgrote bijna 12 duizend gulden en de grote ruim 54 duizend gulden (het betreffende gegeven voor het gemiddelde grote beeldende kunstmuseum is 111 duizend gulden).

Een vermenigvuldigingsfactor van 1,7 is nodig om vanuit de grootte van de minimale achterstand de maximale achterstand te kunnen berekenen.

1) Deze sterke relatie vraagt om interpretatie. Mogelijke verklaringen voor dit verschijnsel zijn volgens de begeleidingscommissie: de mate van professionaliteit van het gevoerde beleid en de culturele waarde van de collectie.

2.5 SAMENVATTING

Sommatie van de bedragen, die de musea zeggen minimaal nodig te hebben om alle achterstanden op het terrein van conservering weg te werken, levert in absolute cijfers het volgende beeld op.

Tabel 14 Niet-rijksmusea naar genre en ervaren achterstand uitgedrukt in guldens (x f 1.000)

genre	passieve conservering		actieve conservering		totaal in guldens
	materieel	personeel	materieel	personeel	
b.k.	22.957	19.500	32.085	33.345	107.887
historie	9.520	37.960	34.030	148.915	230.425
natuur	650	2.535	1.311	4.420	8.916
bedrijf	3.755	20.995	12.059	24.830	61.639
volkenk.	<u>198</u>	<u>1.950</u>	<u>64</u>	<u>3.185</u>	<u>5.397</u>
Totaal	37.080	82.940	79.550	214.695	414.265

De totale achterstand voor passieve en actieve conservering bedraagt voor alle niet-rijksmusea bijna 415 miljoen gulden. De post 'personele kosten' neemt met bijna 300 miljoen het grootste gedeelte van deze minimaal geraamde achterstand voor zijn rekening. Voor het inhalen van de achterstand op het terrein van de actieve conservering is bijna 80 miljoen en op het terrein van passieve conservering 37 miljoen aan materiële kosten vereist.

Bij deze cijfers zijn de volgende kanttekeningen te maken:

1. Niet alle musea hebben kunnen aangeven of zij achterstanden hebben en welke bedragen ermee gemoeid zijn om deze weg te werken. In overleg met de begeleidingscommissie zijn wij er van uitgegaan dat in deze gevallen er geen sprake is van echte achterstand (het betreft voornamelijk kleine en middelgrote musea uit de genres: historisch en bedrijf en techniek)
2. De opgegeven cijfers hebben betrekking op alle collecties en alle objecten daarbinnen. Door alleen die collecties of objecten, die in de ogen van de respondenten van bijzondere culturele waarde zijn, in de beschouwing te betrekken kan omvang van de gesignaleerde achterstand bijna gehalveerd worden 1).

1) Wij mogen van de veronderstelling uitgaan dat het aantal voorwerpen dat 'van bijzondere culturele waarde is' door de musea zeker niet te laag is geschat. Het percentage collecties, die van bijzondere culturele waarde zijn, ligt in de niet-rijksmusea op 57% van alle aanwezige collecties. Dit percentage stemt nagenoeg overeen met het percentage A en B collecties bij de rijksmusea.

3. Het inhalen van de achterstanden hoeft niet in alle gevallen binnen één jaar plaats te vinden. De musea hebben zelf aangegeven binnen welke tijdsperiode zij financiële hulp noodzakelijk achten om definitief verval te voorkomen. Het betrekken van dit gegeven brengt een verdere verfijning aan in het antwoordpatroon.
4. Financiële steun voor het inlopen van de achterstand zal niet alleen bij de rijksoverheid gezocht moeten worden, maar ook bij de lagere overheden, het bedrijfsleven enzovoorts.

Betrekken wij de gegevens 'bijzondere culturele waarde' en 'spreiding van de achterstand in de tijd' in de beschouwing dan ontstaat het volgende beeld.

Tabel 15 Niet-rijksmusea en de achterstand in passieve en actieve conservering van objecten van bijzondere culturele waarde, gespreid in te halen (x f 1.000,-)

<u>achterstand</u>	<u>een</u> <u>jaar</u>	<u>twee</u> <u>jaar</u>	<u>tien</u> <u>jaren</u>	<u>langer</u>	<u>niet van</u> <u>toepass.</u>	<u>geen</u> <u>antwoord</u>	<u>totaal</u>
materieel	7.451	18.576	32.694	792	139	894	60.546
personeel	8.645	37.180	100.035	1.495	2.080	1.365	150.800

Om de achterstand bij de niet-rijksmusea weg te werken zijn in 1991 de volgende bedragen nodig:

a. geld om de materiële kosten te dekken	f 7.451.000,-
b. personele kosten 133 x f 65.000,- 1)	<u>f 8.645.000,-</u>
Totaal	f 16.096.000,-

Om alle achterstanden weg te werken zijn over de jaren heen de volgende bedragen nodig:

a. geld om de materiële kosten te dekken	f 60.546.000,-
b. personele kosten	<u>f 150.800.000,-</u>
Totaal	f 211.346.000,-

Dit bedrag is in de ogen van de musea minimaal nodig. Zoals wij zagen moet dit bedrag met een factor van 1,7 vermenigvuldigd worden om het maximale bedrag te berekenen (211 miljoen x 1,7 = nagenoeg 360 miljoen).

1) Bij de berekening van de personele kosten zijn wij ervan uitgegaan dat minimaal 65.000 gulden aan salaris- en werkgeverskosten benodigd is.

HOOFDSTUK 3

De collecties

3.1 INDELING VAN DE COLLECTIE VOLGENS HET SCHEMA VAN CHENHALL

De 519 musea beheren in totaal 2.281 collecties oftewel gemiddeld 4.4 collecties per museum. De rapportage geschiedt echter over een wat kleiner aantal collecties omdat enerzijds verschillende musea bij het schatten van achterstand collecties hebben samengevoegd, anderzijds omdat 12 musea geen deelcollecties vragenlijsten hebben ingeleverd.

De geïnventariseerde collecties volgens de Chenhall indeling:

Tabel 1 Categorisering van de collecties

	<u>abs.</u>	<u>%</u>
Ambachten en beroepen (primaïr/secundair)	299	15
Stedelijke instellingen	163	8
Recreatie	105	5
Vervoer	85	4
Communicatie	191	9
Bouwfragmenten	44	2
Interieur	249	12
Kunst- en Kunstnijverheid	678	33
Collectie over bepaald persoon	6	-
Natuurhistorie	115	6
Volkenkunde	31	2
Archeologie	<u>55</u>	<u>3</u>
Totaal	2.022	100

3.2 AANTAL OBJECTEN EN PERCENTAGE CULTURELE WAARDE

In de navolgende tabel wordt in de eerste kolom het gemiddeld aantal objecten per collectie weergegeven in, in de tweede kolom staat het gemiddelde vermeld dat betrekking heeft op het aantal objecten dat een bijzondere culturele waarde vertegenwoordigt.

Tabel 2

<u>type collectie</u>	<u>gemiddelde aantal objecten</u>	<u>percentage bijzondere culturele waarde</u>	<u>gemiddeld aantal ob- jecten met bijzondere culturele waarde</u>
Ambachten en beroepen (primair/secundair)	983.8	57%	564.74
Stedelijke instellingen	2.717.3	16%	435.31
Recreatie	1.459.4	57%	840.02
Vervoer	508.6	40%	207.14
Communicatie	19.010.8	69%	13.125.03
Bouwfragmenten	426.7	65%	280.64
Interieur	1.194.9	44%	531.67
Kunst- en Kunst- nijverheid	2.593.5	52%	1.352.89
bepaald persoon	58.6	48%	28.92
Natuurhistorie	10.339.4	47%	4.810.00
Volkenkunde	12.219.8	58%	7.112.35
<u>Archeologie</u>	<u>15.197.0</u>	<u>64%</u>	<u>9.718.06</u>
Totaal	4.497.5	57%	2.599.59

De gemiddelde collectie grootte bedraagt ongeveer 4.500 objecten waarvan ruim de helft (57%) volgens de ondervraagde personen een bijzondere culturele waarde vertegenwoordigt.

Het grote aantal objecten binnen de categorie communicatie vaak vooral veroorzaakt door collecties die door ons als 'documentatie' betiteld zijn. Het betreft bijvoorbeeld antiquarische boeken, brieven, handschriften, kaarten, archiefstukken, dag- en weekbladen, foto- en filmmateriaal.

Het hoge aantal objecten die tot de categorie 'archeologie' behoren wordt vooral bepaald door bijvoorbeeld de vele terp vondsten, vuursteen vondsten en vondsten stadskern-onderzoek in het Fries Museum en in het algemeen door bodemvondsten. Binnen de natuurhistorische musea wordt het gemiddelde aantal objecten (10.339) vooral door het mineralogisch-geologisch instituut bepaald met 180.000 objecten.

Het Tropenmuseum en het Museum voor Volkenkunde bepalen in belangrijke mate het gemiddeld aantal objecten binnen de categorie Volkenkunde.

3.3 COLLECTIES NAAR RESTAURATIE SPECIALISMEN

Aan de musea werd gevraagd de samenstelling van de (deel)collecties aan te geven ingedeeld naar conserverings cq restauratie specialismen uitgedrukt in een percentage

Tabel 3 Indeling van de collecties in conserverings/restauratie specialisme

	<u>amb.</u> <u>+ ber</u> <u>pr/sec</u>	<u>sted.</u> <u>inst.</u>	<u>recre</u> <u>atie</u>	<u>ver</u> <u>voer</u>	<u>com-</u> <u>muni-</u> <u>catie</u>	<u>bouw-</u> <u>frag</u> <u>ment</u>	<u>inte-</u> <u>rieur</u>	<u>kunst-</u> <u>+ nijv.</u>	<u>bep.</u> <u>pers.</u>	<u>nat.</u> <u>hist.</u>	<u>vol-</u> <u>ken</u> <u>kunde</u>	<u>arch</u>	<u>tot.</u>
schilderijen	1.2	2.8	0.1	2.3	0.2	-	2.9	17.0	18.3	-	0.9	-	6.7
glas/-keramiek	2.8	7.4	1.6	0.1	0.4	8.3	18.7	10.5	-	-	9.3	15.0	7.7
instrumenten (techn.)	6.7	3.4	6.3	3.6	3.0	11.0	1.0	1.8	-	0.1	0.4	-	3.0
metaal	32.3	25.0	18.7	22.4	1.7	13.7	9.0	13.6	20.7	3.1	9.0	2.7	15.3
meubelen	3.5	3.3	0.8	1.6	0.2	-	35.6	0.5	-	0.1	0.3	-	5.5
textiel	2.2	5.2	4.3	1.8	0.5	0.3	14.2	20.4	1.2	-	15.2	0.1	9.9
geprep. objecten	1.5	0.3	-	-	0.2	-	-	0.6	-	58.4	10.4	0.3	4.0
papier	6.3	23.7	4.9	10.6	54.5	2.6	1.1	18.6	27.6	4.4	2.1	0.1	15.5
leer	2.3	2.2	0.8	4.8	2.7	-	1.4	1.2	-	-	2.2	0.4	1.6
lijsten	0.2	0.4	0.1	0.1	-	0.4	0.4	0.8	-	-	-	-	0.4
fotografie	3.5	3.3	3.4	-	34.8	0.1	1.2	5.9	4.8	1.5	1.6	0.1	6.5
hout	32.2	12.7	25.7	42.4	0.6	20.3	9.1	2.9	5.0	3.1	40.9	0.5	12.3
polyc. beelden	0.6	0.8	3.4	-	0.1	-	0.1	0.9	-	-	1.1	-	0.7
beelden/steen	2.0	3.8	1.4	-	-	26.2	0.9	2.2	0.8	1.0	1.0	9.9	2.4
muurfresco	0.1	1.7	-	-	-	0.2	0.5	0.7	-	-	-	-	0.4
design	0.1	-	-	-	-	6.7	1.1	0.1	-	-	-	-	0.3
modellen	1.8	1.6	15.4	7.3	0.1	-	0.1	0.1	-	2.3	2.3	0.1	1.7

Vervolg Tabel 3

	<u>amb.</u> <u>+ ber</u> <u>pr/sec</u>	<u>sted.</u> <u>inst.</u>	<u>recre</u> <u>atie</u>	<u>ver</u> <u>voer</u>	<u>com-</u> <u>muni-</u> <u>catie</u>	<u>bouw-</u> <u>frag</u> <u>ment</u>	<u>inte-</u> <u>rieur</u>	<u>kunst-</u> <u>+ nijv.</u> <u>pers.</u>	<u>bep.</u> <u>nat.</u> <u>hist.</u>	<u>vol-</u> <u>ken</u> <u>kunde</u>	<u>arch</u>	<u>tot.</u>	
arch. objecten	0.5	1.0	1.9	3.0	0.2	6.8	1.5	0.3	-	5.1	4.3	70.3	3.1
muziek instr.	-	-	7.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.4
bouw- werken	-	-	-	-	-	1.8	-	-	-	-	-	-	-
ivoor	-	-	0.1	-	-	-	-	0.2	-	-	-	-	0.1
geol. objecten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20.4	-	0.2	1.2

Papier, metaal en hout vormen de belangrijkste conserverings/restauratiespecialismen gevolgd door textiel, glas en keramiek, schilderijen, fotografie en meubelen.

De collecties ambachten en beroepen bestaan voor 32% uit metaal en 32% uit hout gevolgd door instrumenten (7%) en papier (6%).

Collecties die betrekking hebben op stedelijke en gemeentelijke instellingen bestaan voor een kwart uit metaal, voor 24% uit papier en 13% uit hout.

De collecties die wij hebben ondergebracht onder de noemer 'communicatie' bestaat voor meer dan de helft uit papier (55%) en voor 31% uit fotografie.

De collecties die een natuurhistorisch karakter hebben bestaan voor bijna 58% uit geprepareerde objecten en voor 20% uit geologische objecten.

Volkenkundige collecties bestaan voornamelijk uit hout (41%), textiel (15%), geprepareerde objecten (10%), metaal (9%) en glas/keramiek (8%).

Kunst- en kunstnijverheidscollectie bestaan voornamelijk uit textiel (20%), papier (19%), schilderijen (17%), metaal (13%) en glas/keramiek (11%).

3.4 TERMIJN WAARBINNEN CONSERVERING MOET PLAATSVINDEN

Tabel 4 Termijn waarbinnen handelingen moet plaatsvinden

	<u>passieve conservering</u>	<u>actieve conservering</u>
niet van toepassing	38%	33%
één jaar	9%	9%
twee jaar	23%	27%
tien jaar	26%	26%
langere termijn	4%	4%
geen opgave	1%	1%

Ongeveer 10% van de collecties behoeft binnen de termijn van één jaar zowel passieve als actieve conservering, voor één kwart van de collectie geldt dat ze binnen twee jaar behandeld moeten worden en één kwart van de collectie moet binnen een periode van 10 jaar één of meer handelingen ondergaan die definitief of zeer moeilijk herstelbaar verval moeten voorkomen.

Kwetsbare collecties in de betekenis van collecties die op zeer korte termijn zowel actieve als passieve conservering behoeven zijn die collecties die als hoofdthema 'communicatie' hebben. Een groot aantal van deze collecties behoeft binnen één à twee jaar geconserveerd te worden. Minder kwetsbaar blijken vooral de collecties te zijn, die betrekking hebben op 'ambachten', 'archeologie' 'vervoer', 'natuurhistorie' en 'volkenkunde'.

3.5 ACHTERSTANDEN PER COLLECTIE

Bij de volgende typen collecties werden achterstanden geconstateerd:

Tabel 5 Achterstanden naar type collectie in procenten

	geen ach- terstand	alleen passief	alleen actief	actief en passieftotaal		abs.
ambachten/beroep	27	10	21	43	101	(299)
stedelijke instellingen	32	9	6	54	101	(163)
recreatie	33	5	2	60	100	(105)
vervoer	37	10	4	49	100	(85)
communicatie	14	13	6	68	101	(191)
bouwfragmenten	32	-	21	47	100	(44)
interieur	28	2	22	48	100	(249)
kunst- en kunst - nijverheid	21	12	13	55	101	(33)
bepaald persoon	36	24	-	40	100	(6)
natuurhistorie	25	11	10	55	101	(115)
volkenkunde	26	8	8	58	100	(31)
archeologie	44	12	-	44	100	(51)
geen opgave	<u>100</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>100</u>	<u>(45)</u>
Totaal	27	9	12	52	100	(2067)

Ruim de helft van alle collecties kent zowel achterstanden op het gebied van passieve als actieve conservering. Dit geldt met name voor de collecties recreatie (60%), communicatie (68%) en volkenkunde (58%).

Ruim één kwart van de collecties heeft geen achterstand, daarbij springen de collecties archeologie (44%) en de collecties over vervoersmiddelen (37%) er positief uit.

In de bijlage zijn tabellen opgenomen waarin uitgesplitst naar type collectie de gemiddelde achterstanden op het gebied van passieve en actieve conservering zijn geprojecteerd.

In tabel 6 en 7 worden deze achterstanden per categorie weergegeven.

1) De reeds vermelde archeologische collectie in het Fries museum, maar ook die van het Gemeente Museum Arnhem, het Amsterdams Historisch museum en van Ecomare verklaren de hoogte van dit percentage.

Tabel 6 Gemiddelde achterstand passieve conservering per collectie categorie

	passieve conservering		
	materieel (gulden)	personeel (maanden)	advies (gulden)
ambachten/beroep	6.489	11	437
stedelijke instellingen	8.479	7	509
recreatie	18.452	9	632
vervoer	15.907	21	1.333
communicatie	14.110	12	1.285
bouwfragmenten	6.435	5	338
interieur	38.240	10	20.076
kunst- en kunst nijverheid	37.494	14	5.764
bepaald persoon	10.375	7	2.566
natuurhistorie	9.384	7	71
volkenkunde	12.073	21	305
archeologie	<u>85.426</u>	<u>36</u>	<u>711</u>
Totaal	25.074	12	4.450

Indien men achterstand heeft op het gebied van passieve conservering dan bedraagt de gemiddelde materiële achterstand per collectie ongeveer 25.000 gulden, per collectie komt men één mensjaar te kort en heeft men behoefte aan 4.500 gulden voor extern advies.

De materiële achterstand is het grootst voor de archeologische collecties, gevolgd door collecties die bestaan uit kunst- en kunstnijverheidsproducten en interieur collecties.

Ook de behoefte aan personeel is bij de archeologische collecties het grootst: een achterstand van gemiddeld 3 jaar. De behoefte aan advies komt naast de interieur collecties sterk naar voren bij kunstcollecties.

De bovenstaande gemiddelden hebben uitsluitend betrekking op collecties waarbij een achterstand geconstateerd is.

Tabel 7 Gemiddelde achterstand actieve conservering per collectie categorie

	actieve conservering		
	materiaal (gulden)	personeel (maanden)	advies (gulden)
ambachten/beroep	37.652	10	4.898
stedelijke instellingen	48.616	18	1.873
recreatie	18.354	16	1.699
vervoer	90.349	20	4.435
communicatie	29.581	21	1.548
bouwfragmenten	10.509	8	875
interieur	26.035	19	2.464
kunst- en kunst nijverheid	93.323	35	6.079
bepaald persoon	48.600	20	20.600
natuurhistorie	15.627	11	2.954
volkenkunde	51.732	43	5.061
archeologie	<u>110.897</u>	<u>388</u>	<u>6.518</u>
Totaal	56.035	30	4.098

Indien men achterstand heeft op het gebied van actieve conservering dan bedraagt de gemiddelde materiële achterstand ongeveer 56.000 gulden, de personele achterstand bedraagt 2.5 jaar en de achterstanden op het gebied van extern advies ruim 4.000 gulden per collectie.

Tabel 8 Achterstanden naar materiaalsoort (procentueel)

	geen	achterstanden			totaal
		uitsluitend passief	uitsluitend actief	actief en passief	
hedendaagse kunst	-	0.1	1.0	0.3	0.3
schilderijen	6.0	5.9	7.4	6.9	6.7
glas/keramiek	8.1	1.7	8.6	8.3	7.7
instrument (techn.)	4.6	1.0	4.8	2.2	3.0
metaal	15.2	21.6	17.2	13.8	15.3
meubelen	6.1	0.7	10.5	4.8	5.5
textiel	9.4	7.2	11.9	10.1	9.9
geprep. objecten	4.7	3.6	2.5	4.0	4.0

Vervolg Tabel 8

	<u>geen</u>	<u>achterstanden</u> <u>uitsluitend</u> <u>passief</u>	<u>uitsluitend</u> <u>actief</u>	<u>actief en</u> <u>passief</u>	<u>totaal</u>
papier	10.5	20.6	6.3	19.2	15.5
leer	1.5	2.8	1.1	1.6	1.6
lijsten	0.2	0.2	0.3	0.5	0.4
fotografie	3.8	8.5	6.7	7.3	6.5
hout	14.4	12.8	13.9	10.9	12.3
polyc. beelden	1.0	0.3	1.4	0.4	0.7
beelden/steen	2.4	1.6	3.2	2.4	2.4
muurfresco	1.5	-	0.3	-	0.4
design	0.6	0.4	0.1	0.3	0.3
modellen	2.5	3.3	0.9	1.3	1.7
arch. objecten	5.2	4.7	0.3	2.5	3.1
instrumenten	0.5	-	-	0.5	0.4
bouwwerken	0.2	-	-	-	-
ivoor	0.3	-	-	-	0.1
geol. objecten	0.3	2.2	1.0	1.5	1.2
gips, pvc, kunststof e.d.	0.1	0.2	0.3	0.8	0.5
totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Naar materiaalsoort blijken, niet geheel onverwacht, de soorten papier, metaal, hout en textiel achterstanden in beheer te hebben opgelopen. Papier kent daarbij de grootste achterstand. Dit gegeven gaat nog sterker spreken als wij de cijfers over de achterstand in mensjaren en materiële kosten in de beschouwing betrekken.

Tabel 9 Achterstanden in mensjaren en materiële kosten naar materiaalsoort

	van alle voorwerpen materieel		van cultureel waardevolle voorwerpen materieel	
	<u>mensjaren</u>	<u>(x f 1.000)</u>	<u>mensjaren</u>	<u>(x f 1.000)</u>
hedendaagse kunst	1	5	-	-
schilderijen	223	17.184	42	13.357
glas/keramiek	81	821	44	403
instrument (techn.)	24	54	4	12
metaal	134	3.131	92	968
meubelen	44	1.137	6,5	187
textiel	356	2.802	130	1.582
geprep. objecten	54	593	21	117
papier	500	18.228	271	12.954
leer	0,5	60	0,5	58
lijsten	-	-	-	-
fotografie	114	2.008	53,5	1.137
hout	16	372	7	170
polyc. beelden	-	-	-	-
beelden/steen	3	4	3	4
muurfresco	-	-	-	-
design	1	12	-	-
modellen	9	493	5	125
arch. objecten	111	6.095	27	3.652
instrumenten	6	140	0,5	6
bouwwerken	-	-	-	-
ivoor	-	-	-	-
geol. objecten	40	1.236	6	300
gips, pvc,	-	-	-	-
overig	-	-	-	-
totaal	1.717,5	54.375	713	35.032

Voordat wij deze tabel bespreken is het noodzakelijk een vooropmerking te maken. In bovenstaande tabel zijn alleen die (deel)collecties opgenomen die voor 90% of meer uit één materiaalsoort bestaan. In totaal betreft het 951 (deel)collecties, een kleine helft met andere woorden van het totaal aantal (deel)collecties (In de bijlage is betreffende tabel opgenomen).

De achtstanden in conservering zijn het grootst bij collecties die vooral uit papier bestaan, gevolgd door textiel. Hoog scoren ook metaal, fotografie, glas/keramiek en schilderijen. Tenslotte kennen de archeologische objecten relatief veel achterstand.

Totaliseren wij gesignaleerde achterstanden per materiaalsoort op dezelfde wijze als wij dat gedaan hebben voor de collecties in hun geheel dan ontstaat het volgende beeld:

Tabel 10 Achterstanden voor alle collectie tezamen en voor alle collecties die uit een materiaalsoort bestaan in guldens (x f 1.000,-)

		waarvan van bijzondere culturele waarde
alle collecties	414.331	211.346
collecties van een materiaalsoort	166.012	81.377

Uit dit overzichtje blijkt dat de deelcollecties die voor 90% of meer uit een materiaalsoort bestaan zeker geen groter gedeelte van de totale achterstand in passieve en actieve conservering voor hun rekening nemen dan de collecties, die uit verschillende materiaalsoorten zijn samengesteld.

BIJLAGE 5

TUSSENRAPPORTAGE DOOR RIJKSARCHIEFDIENST EN KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK OVER HET PROEFJAAR MASSACONSERVING TEN BEHOEVE VAN HET DELTAPLAN VOOR HET CULTUURBEHOUD

I. Proefjaar massaconservering archieven en bibliotheken

I.1 Algemeen

In de notitie "Behoud papieren materialen in archieven en bibliotheken" (Tweede Kamer 1989-1990, 21443 nrs. 1 en 2), in januari 1990 aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer aangeboden door de ministers van WVC en O&W, werd een proeffase massaconservering aangekondigd.

Bij het mondeling overleg met de vaste Commissies voor Binnenlandse Zaken en voor Welzijn en Cultuur en de Commissie voor de Rijksuitgaven op 25 april 1990 over het rapport van de Algemene Rekenkamer inzake het archiefbeheer en -behoud zijn verschillende leden op het conserveringsvraagstuk teruggekomen (Tweede Kamer 1989-1990, 20665 nr. 7).

In het Plan van Aanpak voor het Deltaplan voor het Cultuurbehoud (Tweede Kamer 1989-1990, 21300 XVI, nr. 114) dat in juli 1990 aan de Tweede Kamer is aangeboden, werd aangekondigd dat bij het proefjaar massaconservering de prioriteit diende te liggen bij het verkrijgen van inzicht in de omvang van de schade als gevolg van de verzuring van het 19de en 20ste eeuwse papieren bestand in archieven en bibliotheken.

Mede op basis van het advies van de Raad van Advies voor het Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (RABIN) zijn de Rijksarchiefdienst (het Algemeen Rijksarchief) en de Koninklijke Bibliotheek eind 1989 een samenwerkingsverband aangegaan, het Coördinatiepunt Nationaal Conserveringsbeleid (CNC). Dit CNC heeft de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het proefjaar massaconservering dat officieel per 1 juli 1990 van start is gegaan.

Dit proefjaar omvat drie elementen: schade-inventarisatie van de 19de en 20ste eeuwse archief- en bibliotheekbestanden in verband met de verzuring daarvan, analyse en evaluatie van buitenlandse massaconservings c.q. ontzuringmethoden en proefprojecten massaconservering/-ontzuring in Nederland.

Het zogeheten bestuurlijk overleg van het CNC (vertegenwoordigers van directies Rijksarchiefdienst en Koninklijke Bibliotheek) wordt bijgestaan door een Adviesgroep, waarin vertegenwoordigers van het archief- en bibliotheekveld zitting hebben.

De financiering van het proefjaar wordt op basis van evenredigheid door de ministeries van WVC en O&W gedragen.

Daarnaast is een werkgroep onder voorzitterschap van een vertegenwoordiger van het ministerie van WVC gestart met de voorbereiding van een meerjarig natuurwetenschappelijk onderzoeksprogramma, waarin vooral de effecten op lange termijn van de verschillende massaconservingsmethodes centraal staan. Bij de opzet hiervan is ook het Centraal Laboratorium van Onderzoek naar voorwerpen van kunst en wetenschap betrokken.

I.2 Proefjaar massaconservering: stand van zaken en voorlopige resultaten

a. schade-inventarisatie

Doel van de schade-inventarisatie is a) het vaststellen van de omvang van de schade als gevolg van verzuring op dit moment en b) het verkrijgen van een prognose over de omvang van het bestand dat zonder verdere behandeling in de komende decennia zodanig verzuurd raakt dat het niet meer voor raadpleging in aanmerking kan komen en uiteindelijk zelfs verloren gaat.

Als basis voor de schade-inventarisatie is gekozen voor een bijgestelde Stanfordsmethode (Stanford University, USA, waar in 1979 de eerste bruikbare methode voor schade-inventarisatie werd ontwikkeld) voor de archieven en de methode van de Library of Congress. Praktisch gezien verschillen de bij het Algemeen Rijksarchief (ARA) en de Koninklijke Bibliotheek (KB) gehanteerde werkwijzen enigszins. De meetgegevens op grond waarvan de uiteindelijke conclusies over de omvang van de schade geformuleerd moeten worden zijn echter identiek (zie bijlagen).

Om bij de schade-inventarisatie een representatief beeld te kunnen krijgen voor de gehele Rijksarchiefdienst zijn bij het Algemeen Rijksarchief enkele bestanden, zoals bijvoorbeeld de koloniale archieven, van de metingen uitgesloten.

Gelet op de omvang van de bestanden - het gaat bij ARA en KB om ca. 3.500.000 tot 4.000.000 objecten is de schade-inventarisatie door middel van een statistisch verantwoorde steekproef uitgevoerd. Bij het ARA werden uit een bestand van ca. 70 strekkende kilometer volgens een vooraf opgestelde steekproefmethode ('sampling') 3000 monsters genomen. Bij de KB zijn uit een viertal deelcollecties met een omvang van ca. 1.400.000 objecten 2800 monsters zijn genomen.

De bemonstering en het laboratoriumonderzoek ervan hebben in de periode 1 juli tot 1 oktober 1990 plaatsgevonden. Begin oktober is de geautomatiseerde verwerking van de gegevens door de Universiteit van Amsterdam om de correlatie tussen de verschillende meetgegevens aan te geven en om de extrapolatie van de steekproefgegevens naar het totale bestand te maken. Een uitvoerig verslag van deze fase van de schade-inventarisatie staat gepland voor december 1990.

Op grond van een zeer voorlopige taxatie van de meetgegevens mag gesteld worden dat bij het Algemeen Rijksarchief ca. 1% (ca. 700 meter) van het geïnventariseerde bestand als "brittle" mag worden beschouwd, d.w.z. sterk verzuurd en niet meer hanteerbaar/raadpleegbaar, terwijl tussen de 40-50% (28-35 kilometer) in de komende decennia "brittle" wordt, indien geen maatregelen getroffen zouden worden. Extra-polatie van de voorlopige getallen naar de bestanden van de rijksarchieven in de provincie geeft een vergelijkbaar beeld.

Bij de KB is, eveneens bij wijze van zeer voorlopige taxatie, gemiddeld tussen de 10 en 15% van het materiaal "brittle" (ca. 150.000 tot 200.000 banden). Dat betekent dat al op dit moment ongeveer een kwart (25 tot 30%) van de totale krantencollectie, die met zijn zes strekkende kilometer de grootste en meest waardevolle van Nederland is, niet meer aan het publiek ter inzage kan worden gegeven. Indien op korte termijn geen actie wordt ondernomen, zal dit percentage ongetwijfeld nog dramatischer vormen aannemen.

Aangezien de volledige verwerking van de gegevens nog niet is afgerond en er nog geen wetenschappelijke evaluatie van de gevolgde methode c.a. heeft plaatsgevonden, valt nog niet na te gaan of er, zoals in het projectvoorstel van het CNC is voorzien, een tweede fase "schade-inventarisatie", te houden bij een gemeentelijke archiefdienst en een universiteitsbibliotheek, dient plaats te vinden. In januari/februari 1991 zal aan de hand van het eindverslag schade-inventarisatie met de beide opdrachtgevers van het proefjaar, de ministeries van WVC en O&W, hierover, evenals over verder te nemen acties als gevolg van de schade-inventarisatie, overlegd moeten worden.

b. analyse en evaluatie buitenlandse massaconservers- en ontzuringsmethodes

Het onderzoek dat het karakter heeft van 'desk-research', heeft tot doel de methodes voor massaconserving en -ontzuring voor archief- en bibliotheekmateriaal die in het buitenland zijn ontwikkeld te analyseren en te evalueren op zowel bedrijfsmatige, bedrijfseconomisch als technisch-inhoudelijke aspecten. Aangezien de buitenlandse methodes potentiële kandidaten zijn

voor de aanpak van de massaconserveringsproblematiek in Nederland, vormt dit onderzoek een noodzakelijke aanvulling op de in het proefjaar geplande Nederlandse praktijkprojecten.

Het onderzoek is 1 november 1990 van start gegaan en zal in eerste instantie tot 31 december 1990 (tussenrapport) lopen; afhankelijk van bepaalde externe factoren kan het onderzoek verlengd worden tot uiterlijk 1 maart 1991.

c. proefprojecten massaconservering

Doel van de uit te voeren proefprojecten is het verkrijgen van ervarings- en onderzoeksgegevens met betrekking tot de produktiviteit en de effectiviteit van een drietal in Nederland ontwikkelde methodes. In combinatie met de resultaten van het onder b genoemde onderzoek moeten deze proefprojecten zodanige gegevens opleveren dat het mogelijk is om na afloop van het proefjaar de gehanteerde systemen op hun waarde als massaconserverings- en ontzuringsmethode te evalueren.

Het CNC heeft inmiddels de drie proeflocaties bepaald en de nodige organisatorische voorbereidingen ter hand genomen. Aan TNO is als toetsende instantie verzocht een projectbegeleidingsplan op te stellen (eind oktober gereed). Op basis daarvan zal dan de planning en de opzet van de proefprojecten worden aangepast. Met het ministerie van Economische Zaken is overleg gaande over medefinanciering.

d. overige activiteiten

Het CNC heeft in augustus 1990 een brochure uitgebracht waarin taken en doelstellingen van dit samenwerkingsverband ten behoeve van een breed publiek zijn uiteengezet.

's-Gravenhage, 18 oktober 1990

De Algemeen Rijksarchivaris,

De directeur a.i. van de
Koninklijke Bibliotheek,

dr. F.C.J. Ketelaar

mr. A.P. van der Kooi

BIJLAGE 6

Definitie van begrippen

Collectie-administratie

Voor de uitvoering van alle museale taken en de ontsluiting van de collecties is een goede administratie van de collectie onontbeerlijk. Hierbij kunnen verschillende niveaus onderscheiden worden. Volgens de klassieke opvatting worden drie deelgebieden onderscheiden: registratie, inventarisatie en documentatie. Over wat nu precies onder deze termen moet worden verstaan heerst echter geen consensus. Teneinde enige helderheid in deze materie te brengen worden deze begrippen nader omschreven. Omdat registratie, inventarisatie en documentatie geleidelijk in elkaar overlopen en zich niet strikt laten scheiden, gaat het hierbij om een globale afbakening.

Registratie

De registratie in woord en eventueel in beeld van voorwerpen is gericht op alle rechtshandelingen ten aanzien van museumobjecten. Door de registratie wordt de indentiteit, het eigendomsrecht en de herkomst van voorwerpen vastgelegd. Elk nieuw verworven voorwerp behoort onmiddellijk na binnenkomst door registratie te worden vastgelegd door codering, beschrijving van de wezenlijke kenmerken en indien van toepassing door het fotograferen van het voorwerp. De registratiegegevens geven de situatie weer op het moment van verwerving. Zij zijn statisch en doorgaans te vinden in een inventarisboek. Hierin staan de voorwerpen op volgorde van binnenkomst geregistreerd. Het inventarisboek laat slechts één soort mutatie toe: namelijk het afvoeren van voorwerpen. Dit geschiedt echter op zo'n wijze dat de oorspronkelijke gegevens zichtbaar blijven.

Bij sommige instellingen is het inventarisboek vervangen door een geautomatiseerd bestand. Het zou regel moeten zijn dat een copie van het inventarisboek of back-up van het geautomatiseerd bestand buiten de instelling wordt bewaard. Een goed bijgehouden registratie biedt tevens een eerste ontsluiting van de collectie. De ingang tot de verzameling is het inventarisnummer.

Inventarisatie

Onder inventarisatie wordt verstaan het geheel van handelingen dat is gericht op het verkrijgen van inzicht in de actuele stand van zaken en de plaats die het voorwerp binnen de verzameling inneemt. De inventarisatie staat ten dienste van het materiële beheer van de collectie. In tegenstelling tot registratie heeft inventarisatie een dynamisch karakter. De inventarisatie omvat naast gegevens over de verblijfplaats, conditie en waarde tevens een actuele beschrijving en indien van toepassing een foto. De inventaris heeft veelal de vorm van een kaartenbak en is, eventueel per deelcollectie, op inventarisnummer geordend. Gezien het specifieke doel van inventarisatie, als hulpmiddel bij het materiële beheer van collecties, wordt de informatie gewoonlijk via deelsystemen meervoudig toegankelijk gemaakt (vervaardigersnaam, deelverzameling, standplaats, onderwerp, etc.). De bruikleenadministratie kan worden beschouwd als een afgeleide van de inventarisatie.

Documentatie

De documentatie van een voorwerp bestaat uit het bijebrengen van alle documenten (schriftelijk, audio en visueel) die de betekenis, functie, geschiedenis, ontstaanswijze, kortom het materiële en immateriële bestaan en belang van het voorwerp belichten. De documentatie voegt aan de museumobjecten een meer-waarde toe en maakt de exploitatie van de voorwerpen mogelijk. Onderscheid kan worden gemaakt tussen passieve en actieve documentatie.

Passieve documentatie is erop gericht dat intern geen informatie verloren gaat en dat alle beschikbaar komende informatie wordt vastgelegd. In de praktijk betekent dit dat de informatiestromen zo worden geleid dat deze op een centrale plaats samenkomen. Bij actieve documentatie wordt zowel intern als extern gericht onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van documentatiegegevens. Actieve documentatie vindt veelal plaats in het kader van de organisatie van een tentoonstelling of de publicatie van boeken of artikelen. Actieve documentatie is vaak tijdrovend en kostbaar.

De documentatie is een vergaarbak waarin informatie ongewogen wordt bewaard. De interpretatie, analyse en de toetsing van gegevens vindt plaats door het wetenschappelijk onderzoek. Tussen documentatie en wetenschappelijk onderzoek bestaat een duidelijke wisselwerking. De documentatie vormt de bron voor elk onderzoek. Anderzijds is de documentatie, althans ten dele, juist het resultaat van onderzoek. Dit betekent niet alleen dat aan de volledigheid van de documentatie hoge eisen moeten worden gesteld, maar ook dat stimulering van onderzoek naar collecties op termijn de documentatie ten goede zal komen, mits er uiteraard sprake is van een terugkoppeling van de onderzoeksresultaten naar de documentatie.

Selectie

Selectie bestaat uit het in gebruikscategorieën indelen van voorwerpen of van onderdelen van de collectie van een museum aan de hand van de doelstellingen van het betreffende museum en/of andere van te voren gedefinieerde criteria. Doel van de selectie is tweeledig: enerzijds verschaft hij inzicht in hoeverre de samenstelling van de collectie in overeenstemming is met de doelstellingen van het museum en anderzijds maakt hij het mogelijk tot een efficiënte aanpak te komen van het collectiebeheer.

De uitslag van het selectieproces wordt schriftelijk vastgelegd met een beredeneerde keuze voor de verschillende categorieën. Tot deze categorieën kunnen behoren: kerncollectie, verschillende satellietcollecties, archiefcollectie (= langdurig in het depot), afstoten door middel van bruiklening en afstoten door middel van vervreemding.

Toelichting: Selectie is een proces dat slechts eens in een groot aantal jaren uitgevoerd hoeft te worden; het is van groot belang dat de selectiecriteria niet ad hoc worden bedacht, maar reeds geruime tijd tot het gedachtengoed van het museum behoren, als het ware beproefd door de tijd. Het spreekt vanzelf dat voor effectuering van bruiklening aan derden en van vervreemding adequate procedures gevolgd worden.

Passieve conservering

De passieve conservering is het geheel van maatregelen en handelingen dat erop is gericht een zo optimaal mogelijke omgeving te scheppen voor het bewaren van voorwerpen. Doel van de passieve conservering is het waarborgen van de bestaande toestand van het voorwerp en het tegengaan van mogelijk verval. Maatregelen en handelingen bestaan in de eerste plaats uit klimaatregeling (temperatuur en vochtigheid), lichtregeling, weren van luchtverontreiniging, tocht, vuil en ongedierte, brand- en inbraakbeveiliging, speciale depotinrichting en de vervaardiging van speciale verpakkingen. In de tweede plaats uit bescherming tegen vernielzucht, ongevallen, technische storingen, rampen en oorlogsgevaar.

Toelichting: Onder passieve conservering worden geen handelingen aan het voorwerp zelf verstaan; passieve conservering vereist permanente controle; consequent toegepaste passieve conservering moet tot aanzienlijke kostenbesparing kunnen leiden bij de conservering en de restauratie (bij een ideale uitgangssituatie, vanzelfsprekend).

Conservering

De conservering is het geheel van maatregelen en handelingen dat erop is gericht de toestand van een voorwerp te consolideren, geconstateerd verval tegen te gaan of verval te verhinderen, waarvan men de zekerheid heeft dat het binnen afzienbare tijd zal gaan optreden.

Doel van conservering is het geconstateerde verval van een voorwerp tegen te gaan en te verzekeren dat het voorwerp beschikbaar blijft voor onderzoek en presentatie. Maatregelen en handelingen betreffen bijvoorbeeld het verwijderen van vuil, het vastzetten van losse onderdelen, het verstevigen van verzwakte onderdelen door impregnatie of met hechtmiddelen, het aanbrengen of vervangen van passepartouts en het aanbrengen van steunconstructies.

Toelichting: In het geval van conservering zal het voornamelijk gaan om handelingen aan het voorwerp zelf, hoewel dit niet noodzakelijk hoeft.

Restauratie

De restauratie is het geheel van handelingen en het daaraan voorafgaande onderzoek om een beschadigd of gedeeltelijk verloren gegaan voorwerp in de oorspronkelijke of een andere, van te voren gedefinieerde toestand terug te brengen.

Doel van de restauratie is het voorwerp in een zodanige staat te brengen dat zijn functioneren ten behoeve van onderzoek en publiekspresentatie (weer) betekenis krijgt en gewaarborgd wordt.

Toelichting: In het geval van restauratie betreft het vaak handelingen aan een voorwerp, die de toestand ervan ingrijpend kunnen wijzigen; een discussiepunt kan vormen of aan restauratie de eis van reversibiliteit gesteld moet worden.

BIJLAGE 7

SELECTIECRITERIA COLLECTIES

Voor het opstellen van een collectieplan en een daarvan afgeleid behoudprogramma is een indeling van collectievoorwerpen in verschillende categorieën van culturele waarde noodzakelijk. Een dergelijke indeling is tot nu toe gemaakt door enkele instellingen: de Rijksdienst Beeldende Kunst (in voorwerpen van Culturele Waarde en van Bijzondere Culturele Waarde), het Rijksmuseum Boerhaave ((1) vaste opstelling, 2) eerste reserve en 3) langdurig depotgoed)) en het Rijksmuseum Het Zuiderzeemuseum, waar schifting van de collectie plaatsvindt in voorwerpen die te maken hebben met de geschiedenis van het Zuiderzeegebied en voorwerpen die hier niet bij horen. Een indeling kan dus zowel worden gemaakt vanuit het oogpunt van presentatie, als vanuit kenmerken van collectie zelf. Veel musea zullen behoefte hebben aan andere criteria, wellicht ook met een verfijnder indeling.

Men kan zich afvragen of er wel eenduidige criteria kunnen worden opgesteld voor voorwerpen van kunst-, cultuurhistorisch of natuurhistorisch belang.

Vaak is immers het doel waarmee een verzameling wordt aangelegd al verschillend: verzamelen kan geschieden met het oog op presentatie, voor wetenschappelijk onderzoek of voor het aanleggen van een archief. Voorafgaand aan welke selectie dan ook moet de doelstelling van het museum worden geformuleerd. Alle voorwerpen in een museale verzameling die geregistreerd worden en die opgenomen worden in behoudprogramma's behoren binnen de doelstelling van het museum te vallen. Daarbij moet bedacht worden dat zowel doelstelling als criteria mede bepaald worden door de kunst- en cultuurhistorische visie van 1990. Verzamelingen reflecteren daardoor vaak de gewijzigde museale opvattingen, waardoor oudere delen van een verzameling een eigen cultuurmonument binnen de collectie gaan vormen. Het is noodzakelijk ook deze historische lijn te onderkennen en op gezette tijden naar waarde te schatten.

In het algemeen kan men pas criteria gaan hanteren, als er kennis omtrent het object beschikbaar is. Op grond van verschillende criteria zouden aan een object verschillende statussen kunnen worden gegeven. Onderling moet dus aan de criteria een prioriteit worden toegekend - hier benoemd met categorie A, B of C. Het object valt bij de toetsing aan de criteria door een opeenvolging van 'zeven'. Indeling in een van deze drie categorieën veronderstelt ten allen tijde dat het object beantwoordt aan de doelstelling van het museum. Categorie D heeft een wezenlijk ander karakter. Het betreft hier veelal 'requisieten', dus collectie-voorwerpen en onderdelen die nimmer als museaal object geïnventariseerd hadden mogen worden. In deze categorie kunnen ook objecten worden ondergebracht die niet in de doelstelling van het museum passen, maar wel een culturele waarde hebben.

Bij het formuleren van criteria kan onder andere worden gedacht aan:

Categorie A

Bij objecten of deelcollecties die behoren tot categorie A gaat het om voorwerpen die binnen de doelstelling van het museum en het geheel van het Nederlandse museale en verspreide cultuurbezit onvervangbaar en onmisbaar zijn. In het algemeen zullen dergelijke objecten te vinden zijn in de vaste opstelling.

1. Het object is een unicum, holotype, paratype of prototype: 'ijkwaarde' (bijvoorbeeld een gedateerd en gesigneerd beeld van Jan van Steffesweerd). Wetenschappelijke beschrijvingen zijn op dit object gebaseerd; het is het exemplaar dat bij de beschrijving van een species is gebruikt. Bij het hanteren van dit criterium moet men voor kunstvoorwerpen streng zijn met het gebruik van uniek dat immers in de kunsthistorische literatuur een weinig onderscheidend begrip is.
2. Het object toont een essentiële fase/omwenteling in het oeuvre van een kunstenaar, van een school of stijl of van een ontwikkeling in een wetenschap: 'schakelwaarde'. (bijvoorbeeld de Sphinx van Toorop, de microscoop van Van Leeuwenhoek, het slingeruurwerk van Huygens). Men kan hierbij denken aan het eerste werk waarin een kunstenaar een nieuwe richting inslaat, en aan kunstwerken waarvan de opdracht bekend is, zodat zij in tijd of ruimte geplaatst kunnen worden, alsmede aan kunstwerken met een nieuwe iconografie.
3. Het object legt een relatie met een bijzondere gebeurtenis in de geschiedenis, het is een duidelijke herinnering aan personen of gebeurtenissen die voor de Nederlandse of internationale geschiedenis van overtuigend belang zijn: 'symboolwaarde'. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de verzameling Oranje portretten van de Stichting Oranje Nassau, of de hamer van St. Maarten.
Bij dit laatste criterium kunnen uiterlijk en esthetische beleving van het object een volstrekt ondergeschikte rol spelen (De Hartog schotel).

Deze criteria komen overeen met de criteria zoals die gehanteerd worden bij de Wet tot Behoud van Cultuurbezit. Met een juiste beschrijving van categorie A omlijnt men dus de top van het Nederlandse cultuurbezit, voor zover dit afzonderlijke voorwerpen betreft die van nationaal belang worden geacht.

Het hanteren van deze criteria is eenvoudiger voor individuele voorwerpen dan voor deelcollecties. Binnen deelcollecties zullen zich immers regelmatig voorwerpen bevinden die individueel niet voldoen aan categorie A (zie ook hieronder bij 6). Het kan zijn, dat de waarde van de deelcollectie als ensemble het predikaat A verdient, ondanks de aanwezigheid van voorwerpen uit de categorie B of zelf C. De waarde van het ensemble overstijgt dan de waarde van de som der delen. Voorbeelden van deelcollecties die hieronder vallen zijn: de collectie Delfts blauw in het Rijksmuseum (schakelwaarde), de van Sieboldcollectie in het Rijksmuseum voor Volkenkunde (symboolwaarde), de Timor collectie in het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie (ijkwaarde). Enkele voorbeelden buiten de rijksmusea zijn: de schilderijen van Frans Hals in het Frans Halsmuseum (schakelwaarde), de muziekinstrumenten in het Haags Gemeentemuseum, de insectencollectie 'de Wever' in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht (ijkwaarde, vanwege de verscheidenheid aan typen).

In veel, wellicht de meeste gevallen, zal binnen de deelcollectie echter een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen A, B, C en eventueel D, door middel van een procentuele indeling in categorieën.

Categorie B

4. Het object worden dikwijls getoond in tijdelijke opstellingen: 'presentatiewaarde'. Hieronder vallen ook voorwerpen die wellicht niet een grote kunst- of cultuurhistorische of wetenschappelijke waarde hebben, maar wel een hoge 'attractiewaarde',. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan The Busy Drone, een orgel in het Stedelijk Museum te Amsterdam, of het Doelo geraamte uit Delft.

5. De herkomst van het object is belangrijk/schept bepaalde verplichtingen: 'genealogische waarde'. Hieronder zullen bijvoorbeeld ook aankopen van eerdere directeuren kunnen vallen, die vaak vanuit een geheel andere visie zijn gedaan. Men denke bijvoorbeeld aan de koloniale herkomst van het bezit van volkenkundige musea, of de Bleuland collectie te Utrecht.
6. Het object vormt een onderdeel van een ensemble, dat in zijn geheel of voor een belangrijk deel aan bepaalde criteria voldoet, waaraan het object sui generis niet zou voldoen: 'ensemblewaarde; bijvoorbeeld de regentenportretten in het Amsterdams Historisch Museum.
7. Het object is drager van belangrijke gegevens die niet in bovengenoemde criteria vervat zijn: 'documentatiewaarde'. Bij deelcollecties kan hier bijvoorbeeld gedacht worden aan topografische atlanten en aan archeologische collecties.

Voor verschillende soorten musea kan de zwaarte van bepaalde criteria uiteenlopen. Of moeten de criteria op andere wijze worden geïnterpreteerd en gehanteerd. Cultuurhistorische musea bevatten vaak ensembles met een hoge genealogische waarde terwijl ook presentatie-waarde daar een grote rol kan spelen. Voor de natuurhistorische musea geldt dat het verificatie-criterium voor criterium 7, van groot belang is: men moet gepubliceerde informatie kunnen toetsen en verifiëren. Documentatiewaarde als zodanig speelt ook bij archeologische collecties een grote rol. Niettemin zal het criterium 'documentatiewaarde' als zodanig in principe onvoldoende zijn om een object of deelcollectie in categorie B te plaatsen. Dan zal tenminste nog een criterium uit B op het object of de deelcollectie van toepassing moeten zijn.

Categorie C

Onder categorie C vallen voorwerpen die niet voldoen aan een van de criteria van categorie A of aan één of meerdere (in geval van B7) van categorie B. Voorwerpen die in categorie C worden geplaatst beantwoorden wel altijd aan de doelstelling van het museum. In het algemeen zullen deze voorwerpen onder goede omstandigheden van passieve conservering in statisch depot bewaard moeten worden.

Ze kunnen echter ook in bruikleen worden gegevens aan derden, of worden afgestoten (vervreemd, vernietigd).

In het laatste geval moet men zich afvragen in hoeverre documentatie (omschrijving, foto, beeldplaat) een voorwerp kan vervangen. Afstoting door verkoop brengt alleen belangrijke opbrengsten op bij bepaalde (kunst)voorwerpen.

Een oneigenlijk criterium voor de laagste categorie zou zijn, dat de restauratie onevenredig duur zou zijn (b.v. de vlaggencollecties). Deze voorwerpen zouden dan ook "in de mottenballen" moeten worden gelegd, maar wel tot categorie A of B blijven behoren.

Categorie D

Deze categorie bevat objecten die het beste als 'rariteiten' of 'requisieten' omschreven kunnen worden. Het gaat hier om voorwerpen die nimmer als museaal object geïnventariseerd hadden mogen worden omdat ze weinig tot geen culturele waarde vertegenwoordigen. Dergelijke voorwerpen kunnen soms een rol vervullen ter ondersteuning van de presentatie. Wanneer dat niet het geval is zou de collectie van deze voorwerpen geschoond moeten worden, (door vervreemding of vernietiging).

Daarnaast worden in categorie D voorwerpen of collecties ondergebracht, die niet passen binnen de doelstelling van het museum maar wel een (soms grote) culturele waarde hebben. Zij komen in aanmerking voor ruil, bruikleen of in laatste instantie vervreemding.

BIJLAGE 8

Vergaderjaar 1989–1990

21 443

Behoud papieren materialen in archieven en bibliotheken

Nr. 2

NOTITIE

I. Inleiding

I.1 Algemeen

Het behoud van het cultureel erfgoed vormt de laatste jaren een onderwerp van toenemende zorg en aandacht voor de rijksoverheid. Dit geldt temeer nu achterstanden en problemen op het terrein van de conservering en restauratie van het erfgoed zich steeds pregnanter aandienen. De knelpuntennota van de vier grootste audio-visuele archieven (NOB, RVD, Filmmuseum en Film en Wetenschap) (juni 1988) signaleerde aanzienlijke conserveringsachterstanden en het gevaar van definitieve teloorgang van filmmateriaal indien niet op korte termijn maatregelen zouden worden genomen. De Minister van WVC stelde hiervoor inmiddels f 35 mln beschikbaar vanuit de algemene reserve van de omroepmiddelen. Een aparte plaats binnen het cultuurofgoed wordt ingenomen door een deel van het erfgoed dat bewaard wordt in Nederlandse archieven en bibliotheken, musea en tal van andere wetenschappelijke en culturele instellingen. De waarde van dit materiaal – in een der rapporten aangeduid als «ons nationaal geheugen» – laat zich moeilijk overschatten. Naast de intrinsieke culturele waarde van de objecten vormt het een bron van kennis en informatie voor wetenschap en cultuur, en voor het maatschappelijk leven in zijn algemeenheid, nu en voor de toekomst. Het materiaal is zeer veelsoortig; het omvat geschreven en gedrukte voorwerpen, zoals archiefstukken, boeken, kaarten en audiovisuele bronnen, zoals films, foto's en dia's. Daarnaast komen ook de nieuwe media (microfilms, magnetische opslagmedia en optische media) steeds meer in gebruik. Het gebruik van deze nieuwe media roept tal van vragen op (w.b. duurzaamheid, juridische status, kwaliteit) die inhoudelijk/beleidsmatig nauw verweven zijn met de zogenaamde traditionele informatiedragers. Zij zullen in dit bestek dan ook niet geheel buiten beschouwing kunnen worden gelaten.

Juist het behoud van het kwetsbare materiaal papier in archieven en bibliotheken stuit thans op problemen. Dit geldt vooral voor het papier dat na ca. 1850 werd vervaardigd, aangezien door een veranderd productieproces sinds het midden van de 19e eeuw de kiem werd gelegd voor een intern vervalproces dat als verzuring wordt aangeduid. Dit

vervalproces wordt bespoedigd door de negatieve invloed van luchtverontreiniging. Het papier verbrokkelt en valt tenslotte in stof uiteen. De vervalproblemen zijn zo omvangrijk dat een belangrijk deel van het cultuurbezit en het informatiemateriaal als verloren moet worden beschouwd wanneer niet op korte termijn maatregelen worden genomen. Dat zou bijvoorbeeld betekenen dat de eerste uitgaven van de Tachtigers, of het archief van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger verloren zouden gaan. De schade die daarmee zou worden toegebracht aan cultuur en wetenschap zou ontoelaatbaar zijn. De overdracht van informatie van de ene generatie op de andere zou worden verstoord. Bepaalde bronnen zouden voor wetenschappelijk onderzoek definitief verloren gaan. Conservering is dan ook niet alleen een belangrijke taak voor het cultuurbeleid, maar ook een wezenlijk onderdeel van het informatiebeleid.

Over de aard en omvang van de problematiek rond papierconservering zijn twee belangrijke adviezen verschenen die wij u als bijlagen aanbieden.¹ Daarnaast is van belang het rapport «Aanbevelingen voor de eerste aanpak van de massaconservering van papieren bestanden in Nederlandse archieven en bibliotheken». Dit rapport werd in oktober 1988 aan de ministeries van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en van Onderwijs en Wetenschappen aangeboden door een brede klankbordcommissie uit archief- en bibliotheekwereld. Het initiatief van de klankbordcommissie kwam voort uit de grote bezorgdheid die in het veld leeft over het verval van het aan de instellingen toevertrouwde materiaal. In het rapport wordt voorgesteld een proefjaar te starten om op een aantal terreinen, waaronder de massaontzuring, kennis en ervaring op te doen. Ook dit rapport doen wij u hierbij toekomen.¹

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur vroeg over het rapport advies aan de Raad voor het Cultuurbeheer die op 1 maart 1989 zijn advies uitbracht. In dit advies spreekt de Raad zijn grote verontusting uit over het verval van archief- en boekmateriaal, m.n. van het 19e en 20e eeuwse materiaal. De Raad ondersteunt het rapport van de klankbordcommissie dan ook in zijn algemeenheid.

Het tweede advies is het advies van de Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (RABIN). In het adviesprogramma voor 1989 van de RABIN was op verzoek van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen opgenomen dat de RABIN advies uit zou brengen over de conservering van bibliotheekmaterialen en daarbij bouwstenen zou leveren voor een landelijk beleid voor de middellange en lange termijn. Dit werd in februari 1989 gevolgd door een verzoek om advies van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur met name gericht op de selectie, het behoud en de beschikbaarheid van de Nederlandse literatuur, waarin de RABIN werd verzocht dit advies op te stellen in overleg met de Raad voor de Kunst.

Om deze reden bracht de RABIN in mei 1989 een advies uit aan beide ministers onder de titel «Het behoud van ons nationale geheugen. Bouwstenen voor een landelijk conserveringsbeleid». In het advies worden aan het adres van de centrale overheid een aantal aanbevelingen gedaan. Ondermeer wordt geadviseerd de in het rapport van de initiatiefgroep voorgestelde proeffase zo spoedig mogelijk te starten. Over verzuring is daarnaast zowel nationaal als buiten de landsgrenzen veel onderzoek verricht. De problematiek van het verval wordt met al dit materiaal in zijn algemeenheid o.i. voldoende omschreven.

1.2. Voorstellen voor beleid

De drie bovengenoemde documenten geven ons aanleiding tot de volgende reactie. Zoals ook in de documenten zelf wordt benadrukt is de aanpak van het verzuringsvraagstuk bij papier niet in de eerste plaats een

¹ Ter inzage gelegd op de bibliotheek.

technisch vraagstuk. Over methoden van conservering en massaontzuring is reeds veel studie verricht. Bij de keuze voor de ene of de andere methode spelen afwegingen van technische en financieel/bedrijfsmatige aard die het best op het niveau van de uitvoerende instellingen kunnen worden gemaakt. De rijksoverheid kan daar niet meer dan een stimulerende en toetsende rol in vervullen. Maar vooral – en in feite voorafgaand daaraan – liggen er een aantal vraagstukken van meer beleidsmatige aard die om een uitspraak vragen op boven-instellingsniveau. Vraagstukken zoals:

- Hoe groot is de schade aan materialen en wat is de aard van de schade? Op welke wijze zou deze schade (kwantitatief en kwalitatief) moeten worden geïnventariseerd?
- Welke zaken komen voor conservering in aanmerking en hoe moet prioriteitsstelling plaatsvinden? In hoeverre is sprake van doublures of overlappingsen of van zaken die – nader beschouwd – niet van wezenlijke culturele waarde zijn. Een vorm van selectie is voorwaarde voor een realistische benadering van het conserveringsvraagstuk, dat anders onbeheersbaar en onoverzienbaar is. Selectiecriteria op basis waarvan verantwoorde keuzen kunnen worden gemaakt zijn daarvoor onontbeerlijk.
- In hoeverre moet het materiaal beschikbaar worden gesteld? Voor nog niet geconserveerd materiaal kan het noodzakelijk zijn voor verder behoud dat beschikbaarstelling aanzienlijk wordt beperkt. Ook na conservering kan overigens beperking van de beschikbaarstelling noodzakelijk zijn.
- Ook preventie is een essentieel aspect. Hoe kan schade voor de toekomst zoveel als mogelijk worden voorkomen?

In deze brief zullen sectorgewijs (archieven, bibliotheken en letteren) bovengenoemde vraagstukken beknopt aan de orde komen en uitmonden in een voorstel voor een gecoördineerd beleid en gezamenlijke structuur voor een proeffase. Essentieel is daarbij het vraagstuk van de verantwoordelijkheidstoedeling. Van bovengenoemde sectoren ressorteren het openbaar archiefwezen, het museumbestel, het openbaar bibliotheekwezen en de letteren onder de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. De wetenschappelijke en universiteitsbibliotheken vallen onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen. Bij deze problematiek zijn een groot aantal instellingen betrokken. Instellingen die direct vallen onder de verantwoordelijkheid van de overheid (rijk, provincie, gemeente), maar ook particuliere instellingen en organisaties. Per sector zijn wat betreft de verantwoordelijkheidstoelag belangrijke verschillen aan te wijzen.

Gezien het grote aantal betrokkenen is thans sturing en coördinatie door de rijksoverheid onontbeerlijk om een effectieve aanpak van het probleem mogelijk te maken. Het betreft immers een betrekkelijk nieuw probleem dat aanzienlijke beheersmatige en financiële consequenties zal hebben voor de toekomst. Doel van deze brief is een beleidskader aan te geven voor de aanpak van het vervalprobleem op korte termijn in de vorm van een proeffase. Deze fase is nodig om een aantal kennisleemten op te vullen zodat een verantwoorde structurele benadering van het papierbehoud voor de middellange en lange termijn mogelijk wordt. Wij gaan ervan uit dat na de proeffase de verantwoordelijkheid voor het conserveringsbeleid door de betrokken instellingen zal worden gedragen.

II. Sectoren

II.1 Archieven

De verantwoordelijkheden voor het openbaar archiefwezen zijn bij de Archiefwet (1962) geregeld. De minister van WVC heeft volgens deze wet een directe verantwoordelijkheid voor alle overheidsarchieven die zich bevinden in een rijksarchiefbewaarplaats. Aan die verantwoordelijkheid wordt uitvoering gegeven door de Rijksarchiefdienst die naast het Algemeen Rijksarchief te Den Haag in elke provinciehoofdstad een rijksarchiefbewaarplaats heeft, waar uiterlijk na 50 jaar de archieven van provinciale organen worden bewaard.

De minister van WVC heeft – volgens de Nota Archiefbeleid (1985) – een generale verantwoordelijkheid voor het archiefwezen. Een deel van de in deze brief voorgestelde maatregelen moet vanuit deze verantwoordelijkheid worden gezien. Voor de uitvoering daarvan kan de Minister gebruik maken van de Rijksarchiefdienst. De beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid voor het behoud van erfgoed in provinciale (voor zover het niet overgedragen archieven betreft) en gemeentelijke instellingen ligt op het terrein van die overheden. Gebleken is dat ook bij de gemeentelijke en provinciale overheden de zorg voor het behoud van het materiaal toenemende aandacht krijgt. Binnen het verband van VNG en IPO zal voor de nodige afstemming met het rijksbeleid worden gezorgd. De ook bij de grote gemeentearchieven aanwezige deskundigheid kan aldus ten algemene nutte worden gemaakt. Vanzelfsprekend ligt bij particuliere instellingen die verantwoordelijkheid bij de instellingen zelf.

De uitvoering i.c. de daadwerkelijke conservering is een reguliere taak van de instellingen die het erfgoed beheren en ligt dan ook principieel niet bij de centrale overheid. De instellingen dienen binnen hun bedrijfsvoering en budget de randvoorwaarden te creëren die continuïteit van het in gang gebrachte beleid garanderen.

Omvang van het probleem en selectie

De Rijksarchiefdienst beheert ca. 160 km archieven. Dit betreft thans nog in belangrijke mate documenten, op papier vastgelegd. Naar schatting van de Rijksarchiefdienst bestaat er (o.a. door verzuring) een conserveringsachterstand van ca. 60 km waarvoor een conserverende behandeling moet plaatsvinden. Het gaat om archieven waar selectie conform de Archiefwet al heeft plaatsgevonden m.a.w. om een reële raming. Voor een gerichte aanpak van de verzuringsproblematiek is een verdere schade-inventarisatie (zowel kwalitatief als kwantitatief) in de rijksarchieven vereist. Het selectievraagstuk in de archiefsector kent twee niveau's. De selectieprocedure van wat voor latere generaties van overheidsarchieven bewaard moet blijven is formeel vastgelegd in de Archiefwet. Er wordt naar gestreefd het vernietigingspercentage bij de (nog niet overgedragen) overheidsarchieven tot ca. 90 à 95% op te voeren. De tot nu toe in gebruik zijnde selectie-criteria hebben tot doel onderscheid te maken tussen archieven die voor tijdelijke (op termijn dus vernietigbaar) dan wel permanente (ofwel eeuwigdurende) bewaring in openbare archiefbewaarplaatsen in aanmerking komen. Volgens gangbare opvattingen hebben de laatst genoemde tarieven alle recht op eenzelfde behandeling. Deze opvatting is echter de laatste tijd tot onderwerp van discussie geworden, mede met het oog op de prioriteitsstelling voor de conservering. In dit verband is de Raad voor het Cultuurbeheer gevraagd advies uit te brengen over richtlijnen voor selectie tot behoud. Dit advies zal voor eind 1990 worden uitgebracht zodat dan in nauwe samenspraak met de betrokken instellingen beleidslijnen kunnen worden uitgezet.

Preventie

Alle maatregelen die tot doel hebben papier te conserveren zijn zinloos, wanneer niet tevens een aantal preventieve stappen worden gezet. De bewaaromstandigheden dienen zodanig te zijn dat niet opnieuw schade aan de materialen wordt toegebracht; ook de gebruikte materialen dienen aan normen en kwaliteitseisen te voldoen opdat wij niet in de toekomst met gelijke vervalproblemen worden geconfronteerd.

Op dit moment worden voor de inrichting van archiefbewaarplaatsen de richtlijnen gehanteerd die daartoe gesteld zijn door de Vereniging van Archivarissen Nederland (VAN). In het algemeen zijn de bewaaromstandigheden bij de overheidsarchieven toereikend. Toch kunnen er op een aantal punten verbeteringen worden getroffen. Volgens het wetsvoorstel herziening archiefwet (art. 19) kunnen bij AMvB eisen worden gesteld zowel aan de bouw en inrichting van archiefbewaarplaatsen als aan de kwaliteit van gebruikte materialen. Dergelijke richtlijnen zullen gelden voor alle organen die onder de werkingssfeer van de wet vallen. De minister van WVC zal er zorg voor dragen dat hiertoe een AMvB, gelijktijdig met de nieuwe wet zal worden ontwikkeld, waarbij de ontwikkelingen terzake in Europees verband zullen worden meegenomen. Tevens zullen hierbij de bevindingen van de z.g. «Werkgroep Papier» die – onder verantwoordelijkheid van de Minister van BiZa – kwaliteitseisen heeft opgesteld voor houdbaar papier worden betrokken. Zo mogelijk zullen hierin ook richtlijnen worden opgenomen t.a.v. bewaarmateriaal.

In de herziene Archiefwet wordt het mogelijk gebruik te maken van nieuwe informatiedragers, met vernietiging van het origineel. Hierdoor wordt het onontkoombaar dat niet alleen t.a.v. papier, maar ook t.a.v. nieuwe dragers kwaliteitseisen worden gesteld. Aangezien bij de rijksoverheid in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van dergelijke nieuwe media zullen normen moeten worden gesteld i.v.m. de uiteindelijke deponering bij de Rijksarchiefdienst. De RAD zal worden verzocht in overleg met deskundigen en betrokken instellingen deze normen te ontwikkelen.

Het is te verwachten dat de resultaten van lopend TNO-onderzoek naar de effecten van luchtverontreiniging op papierverval (het zogenaamde ACBAM-onderzoek) hun doorwerking zullen vinden in de AMvB inzake inrichtingseisen. Daarbij kan gedacht worden aan de plaatsing van filters in luchtverversingssystemen om luchtverontreiniging van buiten uit te filteren. Voor de archieven zijn hieraan incidentele investeringskosten verbonden zowel als structurele materiële kosten i.v.m. onderhoud. Deze zijn overigens ook als maatregel opgevoerd in het Bestrijdingsplan Verzuring (effectgerichte maatregelen cultuurgoederen), dat in juli 1989 door de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer aan de Tweede Kamer werd aangeboden.

Tenslotte zal de overheid een grotere bewustwording voor conserveringsproblematiek stimuleren door middel van voorlichting aan beheerders van instellingen die archieven en museale papieren objecten beheren. Hiertoe wordt thans door TNO in opdracht van WVC een brochure ontwikkeld met praktische vuistregels voor archiefbeheerders.

II.2 Bibliotheken

Op de situatie bij de bibliotheken wordt met name in het RABIN-advies uitvoerig ingegaan.

Omvang, selectie, conservering en bewaring

Van groot belang is om de resultaten van de RABIN-enquête die begrijpelijkerwijs niet anders dan zeer globaal kon zijn, in een

betrouwbaar schade-inventarisatieonderzoek te toetsen. Gelet op de positie van de Koninklijke Bibliotheek in het Nederlandse bibliotheekbestel lijkt de meest gereede opzet dat de KB het initiatief neemt tot een schade-inventarisatie als aanzet voor de uitvoering van een conserveringsbeleid en daarin ook een coördinerende rol vervult. Voor verdere coördinatie, uitwisseling van deskundigheid en ervaring en nadere afspraken is het samenwerkingsverband van universiteitsbibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en de bibliotheek van de KNAW, het zg. UKB, het meest voor de hand liggende gremium. Ten aanzien van de openbare bibliotheken kan er van worden uitgegaan dat de conserverings- en behoudproblematiek geen overheersende rol zal spelen. De meeste openbare bibliotheken hebben immers geen bewaarfunctie. Een uitzondering hierop vormen de dertien bibliotheken waaraan de wetenschappelijke steunfunctie is toegekend waarvoor de minister van WVC de verantwoordelijkheid draagt. De vaak waardevolle deelcollecties moeten in het door KB en UKB te ontwikkelen behoud- en conserveringsbeleid worden betrokken. Dat geldt in ieder geval ook voor die bibliotheken die deel uitmaken van landelijke instellingen, rijksmusea en kunsthistorische instituten waardoor WVC danwel O & W directe verantwoordelijkheid draagt.

Een gezamenlijke bewaarfunctie van openbare en wetenschappelijke bibliotheken zal ontwikkeld moeten worden, waarbij de culturele waarde van de collectie een belangrijke plaats inneemt. Deze gezamenlijke bewaarfunctie moet onderdeel gaan uitmaken van een door KB en UKB gezamenlijk te ontwikkelen landelijk program voor een beheerste groei van het Nederlandse bibliotheekbezit waarin samenwerking, aanschaffing van boeken en tijdschriften via coördinatie van de collectievorming, conservering van bibliotheekmaterialen, een actief beleid van afschrijven van overtollig geworden materialen en bewaring via deponering van minder frequent gebruikte boeken en tijdschriften de essentiële onderdelen vormen.

Preventie

Omdat nog niet alle instellingen hierop zijn ingesteld zal onderzoek verricht moeten worden naar de mogelijkheid om tegen lage kosten de bewaaromstandigheden te optimaliseren. Hierbij kan worden aangesloten op lopend onderzoek van TNO. Dit moet gepaard gaan met de ontwikkeling van methoden voor opslag, overzetting en bewaring, die afgestemd zijn op het te conserveren materiaal (microfilm, digitale dragers, ontzuring, restauratie). Uiteraard zal daarbij een verbinding moeten worden gelegd met het onderzoek dat in de archiefwereld – ook en vooral bij de audiovisuele archieven – wordt verricht.

11.3 Letteren

De reden om dit terrein afzonderlijk te behandelen naast en in aanvulling op hetgeen in paragraaf 11.2 t.a.v. de bibliotheken is gezegd is gelegen in de bijzondere positie ervan en de specifieke beleidsverantwoordelijkheid van de minister van WVC voor dit terrein.

Een zowel kwalitatief als kwantitatief zeer aanzienlijk deel van de Nederlandse letterkunde is gedrukt op papier van na 1850. Van een groot aantal auteurs van vóór 1850 zijn bovendien de werken nog maar in individuele gevallen beschikbaar op het oudere lompenpapier. Ook deze auteurs zijn grotendeels (her)uitgegeven op verzurend papier.

Vanuit het oogpunt van letterenbeleid is het van belang dat de Nederlandse literatuur voltallig en volwaardig beschikbaar en toegankelijk blijft. Ten behoeve van verantwoorde tekstedities en ten behoeve van wetenschapsbeoefening is het noodzakelijk dat van de afzonderlijke auteurs een volledig pakket van (relevante) drukken van hun (afzonderlijke)

werken beschikbaar is. Als een apart en in zich ook relevant probleem moet ook aandacht worden gegeven aan de manuscripten, brieven en overige papieren stukken van auteurs die uit literair en/of documentair oogpunt van belang zijn en die evenzeer door verval worden bedreigd.

Omvang, selectie en bewaring

Het collectioneringsbeleid op het terrein van de literatuur is tot nu toe grotendeels een aangelegenheid geweest van in hun collectie-, afschrijvings-, conserverings- en restauratiebeleid autonome bibliotheken. Een overzicht van wat aanwezig is, wordt geboden door zg. centrale catalogi, die echter niet het volledige bibliotheekbezit in Nederland registreren. Een inzicht in de staat waarin de betreffende werken verkeren, ontbreekt geheel. Ook voor dit terrein zal derhalve schade-inventarisatie moeten plaats vinden. Deze zal zich niet kunnen beperken tot de centrale collecties van de grote wetenschappelijke bibliotheken, en openbare bibliotheken met wetenschappelijke steunfunctie. Instituutsbibliotheken, het vrijwillig depot en bijv. uitgeversarchieven zullen ook hierbij moeten worden betrokken.

Nader moet worden vastgesteld wat en in welke omvang moet worden bewaard. Door de Raad voor de Kunst (afdeling Letteren) wordt op verzoek van de minister van WVC nagegaan of het mogelijk is verantwoorde globale selectiecriteria te formuleren. Tevens zouden voorstellen kunnen worden gedaan voor de wijze waarop de selectiecriteria in concrete gevallen zouden kunnen worden toegepast.

Zoals al eerder aangeduid geldt algemeen als uitgangspunt ook hier dat degene die nu in rechtstreekse zin beleids- en financiële uitvoerende verantwoordelijkheid draagt ook de eerst in aanmerkingkomende is voor het concretisering van het conserveringsbeleid.

Preventie

Zeker op het terrein van boek- en letterenbeleid zal aan preventie de hoogste prioriteit moeten worden gegeven. Van groot belang is dat bij nieuwe uitgaven met het oog op behoud en bewaring gebruik wordt gemaakt van permanent houdbaar papier. Tevens zal moeten worden vastgesteld welke maatregelen nodig en mogelijk zijn ter ondervanging van de schadelijke invloed van andere componenten.

III Proeffase

Wij stellen voor onder verantwoordelijkheid van beide ministeries gezamenlijk een proeffase te laten plaatsvinden waarin d.m.v. een aantal projecten de noodzakelijke kennis wordt verkregen voor een structurele aanpak van de papierconservering en inzicht wordt verworven in de structurele financiële consequenties. Deze proeffase wordt 1-1-1991 met een evaluatie afgesloten. Bij deze proeffase zullen in eerste instantie de nationale instellingen Rijks Archief Dienst, Koninklijke Bibliotheek en Centraal Laboratorium van Onderzoek naar voorwerpen van kunst en wetenschap betrokken zijn. Via deze instellingen zal volgens de daar gebruikelijke communicatielijnen ook het bestel betrokken en geïnformeerd worden. Tussen ministeries en betrokken instellingen zal periodiek overleg plaatsvinden over uitgangspunten, voortgang, afstemming, inzet van middelen en resultaten van de verschillende projecten. De benodigde

middelen voor de proeffase worden door beide ministeries op basis van evenredigheid ter beschikking gesteld.

In de proeffase worden een aantal projecten uitgevoerd:

- Schade-inventarisatie in RAD en KB, eventueel gevolgd door een schade-inventarisatieproject in twee andere voorbeeldinstellingen. Hiertoe zal worden besloten op basis van evaluatie van de resultaten van het project in RAD en KB.
- Samenvattende literatuurstudie naar bestaande verzuringsonderzoeken alsmede waarnodig het ontwikkelen van voorstellen en doen verrichten van aanvullend onderzoek. Het CL zal hierin het voortouw nemen, in nauwe afstemming met deskundigen in en buiten de rijksinstellingen.
- Toetsing van methoden voor massa-ontzuring op effectiviteit en bedrijfseconomische aspecten. RAD en KB zullen in overleg met CL projectvoorstellen ontwikkelen voor toetsing van een beperkt aantal methoden van massa-ontzuring. Ervaringen die hiermee in het buitenland zijn opgedaan zullen daarbij worden betrokken.
- Op basis van de te verwachten adviezen van de Raad voor het Cultuurbeheer, de Raad voor de Kunst en de Mediaraad inzake de selectieproblematiek zal een standpunt worden ingenomen over selectie bij (audiovisuele) archieven en letteren.

Na afloop van de proeffase zullen – op basis van de evaluatie – binnen de daarvoor verantwoordelijke instellingen structurele vervolgmaatregelen kunnen worden genomen.

De publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij Distributiecentrum DOP Postbus 20014 2500 EA Den Haag tel. 070 - 3789885 onder vermelding van afleveradres en ISBN 90 346 2423 4 (prijs f 25,- per exemplaar)

Vormgeving:
Ben Faydherbe/Wout de Vringer
Foto omslag:
Hans van den Bogaard/HH

Productie:
Centrale Directie
Voorlichting, Documentatie en
Bibliotheek
van het
Ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

W V C

Deltaplan voor het Cultuurbehoud

De afgelopen jaren zijn grote achterstanden ontstaan op het gebied van behoud en beheer van ons culturele erfgoed. Door verrotting, vervuiling, verzuring dreigen hele collecties van bijvoorbeeld archieven en muziekvoorgoed verloren te gaan.

Met het Deltaplan Cultuurbehoud wil het Ministerie van WVC erom zorgen dat belangrijk Nederlands cultuurbezit bewaard en beschermd blijft.

